

■ Ajanslar olgusu, “küreselleşmenin aktörleri şirketler mi devletler mi” tartışmasının gereksizliğini bir kez daha göstermiş olma özelliği taşımaktadır. Rol üstlenen aktörün kimi zaman şirket kimi zaman AB ya da Japonya ya da ABD gibi devlet olmasının bir önemi yoktur. Gelişmiş ülkelerin yönetimleri ile merkezleri buralarda olan dünya tekelleri birlikte hareketlerini sürdürmektedirler.

4

■ Konut ihtiyacının yeri, niteliği ve niceliği araştırılmadan ortaya atılan konut ihtiyacına ilişkin (hedef gurupların niteliği ve mekandan bağımsız şekilde) dudak uçurtan rakamlarla sanal bir piyasa oluşturulmaya çalışılmış, medyanın yoğun olarak içinde yer aldığı bu oyunun finansmanı için vatandaşın birikimine göz dikilmiştir. Bu oyunun adı “mortgage”dır.

11

■ Kentsel dönüşüm sürecinde coğrafi sınırlar, fiziksel mekan, sosyal pratiklerle birlikte şekillenir. Günümüzde kentlerin özellikle metropollerin dönüşmesi yalnızca yerel ve ulusal güçlerin değil küresel ekonomik ağın ve uluslararası etmenlerin sonucunda olmaktadır.

35

dosya 02

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

BÜLTEN 42 / AĞUSTOS 2006

kentsel dönüşüm tartışmaları-2

■ AJANSLAR SİSTEMİ ÜZERİNE: MERKEZİ YATIRIM DESTEK AJANSI IŞIĞINDA BÖLGESEL 'KALKINMA' AJANSLARI

4

■ KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN FİNANSAL ARACI OLARAK “MORTGAGE”

11

■ ANKARA’NIN DÖNÜŞEN YÜZÜ: GECEKONDUDAN GECECONDOMINIUM’A

20

■ GECEKONU DÖNÜŞÜM/YENİLEME PROJELERİ UYGULAMA ALANLARI VE UYGULAMA SÜREÇLERİ

28

■ KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE FARKLI LAŞAN KİMLİK DEĞERLERİ: YILDIZ HİHAL 6. CADDE ÖRNEĞİNDE KENTSEL KİMLİĞİN SORGULANMASI

35

■ BİR KENTSEL/YAPISAL DÖNÜŞÜM HAYALİ/HAYALKIRIKLIĞI

43

■ NEOLİBERAL KENTİN KENTSEL DÖNÜŞÜM POLİTİKALARINDA KÜLTÜREL MEKANLAR

47

■ öğrenci projeleri
KENTSEL DÖNÜŞÜM: ATÖLYE ÇALIŞMALARI

55

■ öğrenci projeleri
BOCHUM ÜZERİNDE GÖKYÜZÜ Atölye

64

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ
KONUR SOKAK 4/3 KIZILAY ANKARA

Bugün neredeyse herkes tarafından ortaklaşa kabul edilen, kentlerin geleceği ile ilgili en önemli konu başlıkları, merkezi alanların çöküşü, kirlilik, kimlik kaybı, bozulma, vb. konulardır. Bu sorunların çözümü ancak sürdürülebilir planlama ve yönetim sürecinde yer alan bütün aktörlerin ortak çabasıyla gerçekleştirilebilir. Bugünlerde mimarlık ortamında yaşanan hızlı ritm herkesin ortama katılma zorunluluğunu bir kez daha gündeme getirmiştir, Bu ortak rollerden birini oluşturan mimarlık, kendisini neredeyse geçen yüzyılın başından beri konutla var etmeye çalışmış, ama ne yazık ki yıkılışı da yine konut aracılığı ile olmuştur. Mimarlığın gündelik bir tüketim malı gibi algılanması pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde tartışmayı neredeyse, koruyalım mı?, yıkalım mı?, yerli mi?, yabancı mı? sadeliğine indirgemiş, gerçek ilerici projeksiyonlar neredeyse unutulmuş, her zaman olduğu gibi bu sığ, biçimci, geçici ve günübirlik olan yine galip gelmiştir.

Son günlerde, televizyonlarda, bir dizi sakinliğinde, Irak, Filistin ve Lübnan kentlerinin yok oluşunu izlediğimiz gibi, ülkemizde de, süreç içinde önemli bir rant alanına dönüşen gecekondyu yıkım meydan savaşları'nı izlemekteyiz. Artık kent merkezlerinde kalan gecekondyu, otopark, pazar alanı, korunması gereken sit, yeşil alan demeden adı kentsel dönüşüm gibi çok yüzlü bir maskenin altına saklanmış, yık sonra daha çok yap mantığı bir başka deyişle, çok yapmak için daha da çok yık mantığı her kesimden rantiyecinin ilgisini bu alanlara yönlendirmiştir.

Zaman içinde, önemli kırılma noktası oluşturacak bu dönemi, belgelemek, tartışmaları geleceğe taşımak ve eleştirel bir ortam yaratmak amacıyla bültenimizin ilk iki dosyası “kentsel dönüşüm” tartışmalarına ayrılmıştır. İlk dosya kentsel bağlamda, ikinci dosya mimari ölçekte özellikle konut konusunu tartışmayı hedeflemiştir. Umuyoruz ki eksik kalan ‘kullanıcı katılımı’ tartışmaları gelecek dosyalardan birini oluşturacaktır.

Bu bağlamda dosya içinde genel anlamda, B. Güler'in yazısı, önce bölge kalkınma ajansları yasasını, sonra merkezi ajansın ortaya çıkış sürecini ele alarak, ajanslar sistemi sorununun başlıca boyutlarını irdeliyor. A. Alpan'ın çevirisiyle J. I. S. Clemente'nin “Neoliberal Kentin Kentsel Dönüşüm Politikalarında Kültürel Mekanlar” başlıklı yazısı Anglosakson Kültürel Coğrafyasının, mekanın dönüşümündeki katkısını ortaya koyarken, kültürel bir güç aracı olarak bunu Barselona üzerinden gösteriyor.

Bu daha üst ölçekli yaklaşımlar yanında, G. Erten İstanbul kenti özelinde 2004 yılından sonraki yasal düzenlemelerin, planlama sürecini açıklayarak kentin gelecekteki dönüşümlerine ışık tutuyor. Gecekondyu alanlarının dönüşümü ile ilgili uygulama süreçleri, özellikle TOKİ'nin bu alandaki çalışmaları yasal çerçeve ve metotları G. Deliktaş'ın çalışmasında ortaya konuyor. Bugüne damgasını vuran 58 ve 59. hükümetler döneminde, özellikle mortgage yasasının gündelik yaşamımızı yönlendirdiği söylenebilir. Bu yasanın niçin ve kimin için geldiğini sorgulayan

çalışmasında M. Bayram özellikle mortgage sürecini sosyal ve ekonomik kökenli bir sorun olarak ele alıyor.

Tarihsel süreçte önemli bir konut geleneğimiz olmasına karşın ülkemizdeki konut sorunu karşısında sessiz kalmak, her kenti çevreleyen gecekonduları görmezden gelmek politikacılardan başlayıp tüm aydın kesimlere bulaşan bir hastalık haline dönüşmesini Ankara'da Kentsel Dönüşüm: Gecekondudan Gecekondinium'a başlıklı çalışmada tartışılıyor. Nedense görmeyince yok sanıyoruz, görünce de yıkıyoruz zaten yıkmakla da kalmıyoruz, bölge insanını bir günde varlıklı statüsüne oturtuyoruz..

Uygulama ölçeğinde, Z. Uludağ ve C. Özer çalışmalarında, kentsel dönüşüm sürecini ve sonuçlarını değerlendirebilmek için sosyal ve mekansal süreçlerin bir arada ele alınması gerektiğini vurguluyorlar. Bu süreç içerisinde değişen kimlik değerlerinin, mimari çevrenin kalitesi, estetik değerler ve yerleşik kentsel kimliğin oluşması bağlamında sorgulanması gerektiğini belirterek, eleştirel bir bakışla Ankara'dan Yıldız Hilal bölgesindeki dönüşümü örnekliyorlar.

Bir diğer çalışmada içinde olduğumuz günlerde gündemi tutmuş olan Ankara Havagazı Fabrikası hakkındadır. Maltepe Pazarının Çankaya Belediyesi tarafından yıkılmasının ardından, Büyükşehir Belediye Başkanının (sözde) mağdurlara, Danıştay'ın yıkılamaz kararına rağmen yıktığı Ankara Havagazı Fabrikası alanını, ikinci bir darbe olarak, yeni pazar alanı olarak sunması, bir kez daha bize Türkiye'de kent, mimarlık gibi konularda ne yazık ki, kentsel bilinç, toplumsal bellek ve kültürel kimlik gibi değerleri geliştiremediğimizi göstermiştir. E. Boyacıoğlu, Havagazı Fabrikası anısına, Fabrika yapısını ve yakın çevresini konut bağlamında ele alan, 2004 yılında gerçekleştirilmiş uluslararası kentsel dönüşüm çalıştayını ele alıyor.

Dosyada yer alan diğer kentsel dönüşüm öğrenci çalışmaları ise, iki örnekle aktarılıyor. İlki Almanya'dan “Backside of the City” temalı uluslararası çalıştay, ikincisi ise yurt içinden G.Ü. Mimarlık Bölümü Atölye1'de hazırlanan dönem çalışmaları. Her iki çalışma da kentsel dönüşüm ağırlıklı stüdyo yaklaşımlarını aktarıyor. Kentsel ve mimari ölçekte stüdyolarda tartışılan sorular çoğu kez yayınlanmayan önemli bir birikimi bizlere aktarıyor.

Kentsel-mimari ölçekte bugün sormaya devam ettiğimiz sorular yüzyılın ortasından beri tartışılmaktadır. 1957 yılında durumcuların sözcülerinden Debord'un açıkladığı gibi sorun “bütünsel kent planlamasının tanımı önce sanatların ve teknolojilerin tümünün ortaklaşa güçler olarak bütünleşmiş bir çevre komisyonuna uygulanmasıyla, ... dahası, bütünsel kent planlamasının dinamikliği, diğer bir deyişle yaşam biçimi ve davranışlarla sıkı ilişkisi içinde, ... sonunda her şeyin indirgendığı konut olarak değil, arkitektonik yapılar bütünü yani çevreyi ya da birbiri üzerine binen bir dizi çevreyi belirleyen, bütün etkenlerin birleştirilmesiyle ... mimarlığın heyecan verici biçimler yerine heyecan verici durumları kendine konu olarak ilerlemesiyle”¹ cevaplanabilir.

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Nimet Özgönül

YAYIN BİRİMİ
**Emel Akın, Kadri Atabaş,
Bülent Batuman, Nuray Bayraktar,
Namık Erkal, Serpil Özaloğlu,
Ebabekir Özmert, Mehmet Saner**

Yayına Hazırlayan
Deniz Aygün, Esin Soydemir

Grafik Tasarım
Harman Şaner Çakmak

Konur Sokak No: 4/3 Kızılay Ankara
Telefon: 0 312 417 86 65
Faks: 0 312 417 18 04
e-posta: info@mimarlarodasiankara.org
http://www.mimarlarodasiankara.org

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni
eki olarak iki ayda bir yayımlanmaktadır.
Burada yer alan yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarına aittir.
Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Baskı
Matsa Basımevi

¹Metnin tamamı için bkz. Ulrich Conrads. “20. yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar” Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 1991

AJANSLAR SİSTEMİ ÜZERİNE MERKEZİ YATIRIM DESTEK AJANSI IŞIĞINDA BÖLGESEL 'KALKINMA' AJANSLARI

Prof. Dr. Birgül A. Güler *YAYED Yönetim Kurulu Başkanı*

Resmi Gazete'nin 8 Şubat 2006 günlü sayısında “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” adını taşıyan 5449 sayısı verilmiş yeni bir yasa yayımlandı. Bunu daha da yeni bir yasa izledi. 4 Temmuz 2006 günlü Resmi Gazete'de bu kez merkezi düzeyde bir ajans kurulmasını öngören 5523 sayılı “Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun” çıktı. Bölgesel ajanslar merkezde DPT tarafından eşgüdümlenecekti; ancak son çıkan yasa merkezde bu kuruma başka bir ortak getirdi. Yeni ortak, bölgesel ajansların anlamını inceleyenin yorumunu gerektirmeyecek kadar açık biçimde ortaya çıkardı. Ama bu gelişmenin başka bir önemi daha vardır. Ajanslar sistemi, hem merkezi yönetim kurumlarının kendi aralarında hem de yerel kurumların kendi aralarında yaşanan çatışmaları şiddetlendirecektir. Günümüzde zaten sürmekte olan çatışmaların gerçekte kurumlar arası bürokratik çatışmalar değil, siyasal-idari sisteme ilişkin temel tercih farklılıklarından kaynaklanan kapsamlı bir savaşım olduğunu gözler önüne serecektir.

Son gelişmeyle birlikte, bölgesel kalkınma ajanslarını kendi başlarına değil bir “ajanslar sistemi sorunu” olarak ele almak gerektiği açıklık kazanmıştır. Bu yazı önce bölge kalkınma ajansları yasasını sonra merkezi ajansın ortaya çıkış sürecini ele alarak, ajanslar sistemi sorununun başlıca boyutlarını irdelemektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları

Toplam 32 maddeden oluşan 5449 sayılı yasayla Türkiye toprakları, 22 Eylül 2002'de karar verildiği üzere, 26 bölgeye ayrıldı.¹ Ankara, İstanbul ve İzmir illeri kendi başlarına birer bölge sayıldı; diğer bölgeler iki ve daha çok sayıda ili kapsayacak biçimde oluşturuldu. Yasa, her bölgede birer “kalkınma ajansı” adı verilen bir yönetim birimi

kurulmasını öngörüyor.² Her bölgenin “ajansı”, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak ayrı kararnamelerle kurulup işleyecek. Dolayısıyla 5449 sayılı yasa, bir anlamda kalkınma ajansları sisteminin “çerçeve yasası” özelliği taşıyor.³

Yasanın başlığı, taslak hazırlandığında daha farklıydı: “Bölge Kalkınma Ajansları”. Taslak TBMM'ne geldiğinde, başlıktan “bölge” sözünün çıkarıldığı görüldü. Böylece, yönetim sisteminde “bölgeleşme”, “bölgecilik” amacı taşıyan yasanın, gelecek eleştirilerden sakınılması sağlanmaya çalışıldı. Ama bu örtme çabası çok da işe yaramadı; çünkü kurulan yapı Avrupa Birliği'nin isteği üzerine gündeme gelmiş ve yasa bu istek nedeniyle çıkarılmıştı. Avrupa Birliği belgelerinde isteğin adı açıktır: Regional Development Agency. Türkçesiyle Bölge Kalkınma Ajansı.

Yasanın daha adından başlayan bu tartışmalı durum ve durumu örtme çabalarının bir başkası, “ajans” sözünde gizlidir. Türk kamu yönetimi sisteminde “ajans” pek yaygın kullanılmayan adlandırmalardan biridir. Ama doğrusu, bölge düzeyinde kurulan yeni birimlere “ajans” adı verilmesi, eleştirileri önleme bakımından bir hayli işe yaramıştır. Türkiye'de alışlagelmiş deyimler kullanılsa, ajanslara “idare” demek gerekir. Bu durumda elimizdeki yapının adı “Kalkınma Ajansı” değil, tam olarak “Bölge Kalkınma İdaresi”dir. Böyle bir adlandırmanın, konuyla pek ilgisi olmayan herkesin hemen dikkatini çekeceğiyse açıktır. Yasanın ve yeni birimlerin yapısı bir yana başlığı üzerinde biraz durmak, sanırım ne tür bir yapılanmayla ve nasıl kapalı, anlaşılması güç bir yasama süreciyle karşı karşıya olduğumuz yeterince göstermektedir.

Bölgesel Ajanslar Sisteminin Kaynağı

Kalkınma ajansı adı verilen bölge kalkınma idaresi AB isteğidir. Bu istek, bir önceki siyasal iktidarcı kabul edilerek, ilk adım Eylül 2002'de atılmıştı. O tarihte

iktidarda bulunan üçlü koalisyon hükümeti bir Bakanlar Kurulu kararı çıkarmış ve şimdiki yasanın idareleri kurduğu bölgeleri belirleyip ilan etmişti. Sözkonusu Bakanlar Kurulu kararnamesine göre bunlar “istatistik amaçlı bölge birimleri”ydi; kararnamede bu alanlarda bir idari yapılanmaya gidilip gidilmeyeceği konusunda herhangi bir şey söylenmiyordu.

Ancak, “istatistiki bölge birimleri”nin AB isteği olduğu biliniyordu. 2001 tarihli “yol haritasında”, yani resmi adıyla Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi'nde konu açıkça belirtilmişti. İsteğin yerine getirilmesini sağlayan çalışmalar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yerine getirilmişti. 2003 tarihli yol haritası bu konuyu yinelemiş, “bölgesel kalkınma için idari kapasitenin güçlendirilmesi”ni istemişti. 5449 sayılı yasa, işte bu “kapasite güçlendirme” isteğinin somut sonucu olarak doğmuştur.

“Bu kurumlar neden kurulmalı?”

Bu kurumlar neden kurulmalı? diye sorulduğunda, yetkililer genellikle “kurmazsak AB fonlarından yararlanamayız” yanıtı vermişlerdir. AB'den alınacağı tasarlanan fonların üçte birini alıp kullanmanın koşulu, bu birimleri kurmaktır. Sözkonusu fonlar “hibe”dir. Bir başka deyişle tamamen AB kaynağıdır; mali olarak Türkiye'ye hiçbir yükü yoktur. Böylesine uygun “bedava” bir kaynağı alıp almama üzerine tartışma yapmak, çoğu kişiye göre “akılsızlık” olarak görüldüğünden, hiç hoş karşılanmamıştır.

Oysa, bu “bedava parayı”, hibeyi almanın iki koşulu vardır: Birincisi, hibeyi kullanabilmek için AB'ye bir “proje sunmak ve bunun AB tarafından kabul edilmesi” gerekmektedir. İkincisi, proje bedelinin %30'unun Türkiye tarafından karşılanması zorunludur. Kısacası, bu para, AB isteklerinin, maliyetin yüzde 30'u Türkiye'den karşılanarak yerine getirilme mekanizmasından başka birşey değildir. Hibe, en yüksek maliyeti yaratmaktadır: Yapılacak işlere ve önceliklere karar verme gücü, Brüksel memurlarına terk edilmektedir. Bunların “evet” dedikleri işler yapılmaya başlanmakta, “hayır” dedikleri ise bir yana bırakılmaktadır. Bu özelliği nedeniyle “hibe”, en pahalı krediden daha pahalı bir araçtır.

Peki bu para ne büyüklükte bir miktardır? Öngörülen ve gerçekleşen rakamlar, bir yılın içinde yarım milyar yüroyu bulmayan toplamlardır.⁴ Örneğin, 2004 yılında AB projeleri toplam bütçesi 329,8 milyon yürodur; bunun 94,2 milyon yürosunu Türkiye üstlenmiştir; AB kasasından ödenmesi öngörülen tutar 235,6 milyon yürodur. Toplam 236 milyon yüro, “tüm” projelere ayrılandır; genel olarak bunun üçte birinin bölgesel projelere ayrıldığı bilindiğine göre, bölgelerde birer idare kurmakla elde edilecek miktarın ne kadar önemsiz olduğu çok açıktır. 2003 yılı rakamlarına da bakılabilir: 2003 projeleri toplam bütçesi 224,4 milyon yürodur; bunun 78,3'ü Türkiye'dendir; AB kasasından çıkan toplam yalnızca 144 milyon yürodur.

Bir ülkenin yatırım kararlarını verme ve öncelikleri belirleme kudretini bir başka odağa bırakması, büyük

bir iştir. Bunu, üye yapılma olasılığının hemen hemen ortadan kalktığı bir klübe bırakması büyük ve anlaşılmaz bir iştir. Böyle bir işi, gerçek dışı parasal beklentilere bağlamasıysa, akıllıca olmadığı gibi samimiyetle de bağdaşır değildir.

Örgütlenme Özellikleri

5449 sayılı yasanın gerekçesi, kalkınma ajansları kurma işinin Türkiye'ye yaklaşık 700 trilyon TL civarında bir maliyet getireceği bilgisini vermektedir. AB bu maliyete katılmamakta, yük tamamen Türkiye tarafından üstlenilmektedir. Bir başka deyişle, AB'nin isteklerini yerine getirmenin maliyeti parasal değerler bakımından da yüksektir; ve yük tümüyle Türkiye'nin sırtında kalmış durumdadır.

Yasaya göre, tümü kurulduğunda sayıları 26 olacak bölge yönetimlerinin her biri en çok 100 üyeli bir “kalkınma kurulu”na, üye sayıları bölgeden bölgeye değişecek bir “yönetim kurulu”na, bir “genel sekreter”e ve bölgedeki illerde kurulacak “yatırım destek ofisi” adı verilen şubelere sahip olacak.

Kalkınma Kurulu'nda o bölgedeki kamu kurum kuruluşları, özel sektör, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, üniversitelerden temsilciler yer alacak. En çok yüz üyesi olacak olan bu kurulun başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilecek biri olacak. Kurul'un başkanı kamu görevlilerinden biri de olabilir, özel sektörden gelen şirket sahiplerinden biri de olabilir. Yasa bu açıdan herhangi bir sınır öngörmüyor.

Yönetim Kurulu, ajansların karar organı olarak iş görecektir. Burada illerin valileri, il genel meclisi başkanları, il merkezindeki belediyelerin başkanları, illerdeki sanayi ve ticaret odası başkanları yer alacak. Ankara, İstanbul, İzmir'de bunlara ek olarak, bir de şirketlerden ve/ya sivil toplum örgütlerinden üç temsilci gelecek. Bunları, bu illerin Bölge Kalkınma Kurulu seçecek. Yasa, Yönetim Kurulu'nun başkanlığını valilere veriyor; bu kurulun her ay en az bir kez toplanmasını zorunlu sayıyor.

Genel sekreter, ajansın icra organı olarak tanımlanmış bulunuyor. Bu göreve atanacak olanların on yıllık deneyim sahibi kişilerden olması öngörülüyor; ama bu deneyimin kamuda geçmesi gibi bir koşul aranmıyor. Yüksek okul bitirmiş, İngilizce bilmesi zorunlu sayılan genel sekreterler, kamu kesiminden olabileceği gibi özel sektörden de bu görevlere atanabilecekler. Verilen görev ve yetkilere bakılınca, ajansların patronunun genel sekreter olacağı açıkça görülüyor. Genel sekreterlerin İngilizce bilme koşulu, bu birimlerin yalnızca “bölge halkı”na değil, asıl olarak yerli ve yabancı “yatırımcılar”a hizmet vermek üzere kurulduklarının ilk işaretini oluşturuyor.

Yatırım destek ofisi adı verilen il şubeleri, “yatırımcılara hizmet verecek” ve bu hizmeti “tamamen ücretsiz” sunacak. Bu, 5449 sayılı yasanın belki de en çarpıcı özelliğidir. Çeyrek yüzyıldır

<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=358188&page=1&pp=20>

insanların “bedelini ödedikleri hizmetlere karşı duyarlı oldukları” propagandasını yapanlar, bu inançla doğan bebeğin nüfus kağıdından ölen kişinin cenaze işlerine kadar her hizmeti bir bedele bağlamaya çalışanlar, *yatırımcıya hizmet* sözkonusu olunca, “devlet”in “meccanen [bedava] hizmet veren kamu varlığı” olduğunu hiç tereddütsüz kabul etmişlerdir. Üstelik bu hizmetlerin bedavalığı çok vurguludur: Madde 15 şöyle demektedir: “*Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.*”

Ajanslarla Ofislerin Görevleri: Rekabet

TC vergi gelirlerinden kurulacak ofisler ve ajanslar, öncelikli olarak yabancı yatırımcının hizmetine koşulacak birimlerdir. Yatırımcı bu birimlere gittiğinde, karşılığında herhangi bir ödeme yapmaksızın başvurusunu yapacaktır. Ofislere yapılmış başvurular, yatırımcı tarafından “devlete yapılmış başvuru” sayılacaktır. Ofis görevlileri tüm işlemleri tamamlayacaklar; Çalışma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Vergi Dairesi, Tarım Bakanlığı, Belediye, vb... hangi kurumdan hangi işlem yapılacaksa bütün işlemleri yatırımcı adına izleyecek, yaptıracak, sonuçlandıracaktır. Kısaca söylenirse ajanslar ve ofisler, yatırımcının işlerini takip ederek “ayakçılık” işlevi göreceklerdir. Böylece bölgeler yabancı yatırımcı için “bürokrasinin azaltılması”nı sağlayacaklar, ülkenin o bölgesini yabancı yatırımcı için “cazip yer” haline getirmiş olacaktır.

Böylece, her bölge kendini “dünyaya pazarlayarak”, yabancı yatırımcılar için ortamı “cazip kılarak”, bir diğer bölgeyle rekabet edecektir.

Bölge kalkınma ajanslarının çalışma ilkeleri bundan ibarettir: Diğer bölgelerle “rekabet etmek”.

Rekabetin yolu ise, yabancı yatırımcıya “en ucuz işgücünü”, “en ucuz toprağı”, “sıfır maliyetli kamu işlemlerini” en hızlı biçimde sunmak olarak tanımlanmıştır. Adana Gaziantep'e, Diyarbakır Van'a “fark atabilmek” için, tüm bölge halkını ve doğal kaynaklarını, ajanslar ve ofisler eliyle yabancı yatırımcının emrine verecektir.

Kalkınma ajanslarının “kalkınma” anlayışı böyle bir anlayıştır.

Kalkınma ajansları gerçekte, ülkenin topraklarını ve işgücünü, kayıtsız koşulsuz bir biçimde yabancı yatırımcı rekabetinin emrine sokma aracı olmaktan başka bir anlam taşımaz. Kalkınma ajansları, ülkenin su kaynaklarının, madenlerinin, topraklarıyla havasının, ülkenin halkıyla birlikte dünya tekellerinin hesapsız kullanımına sokma amacından başka bir anlam taşımaz.

“Sıcak Para”dan sonra “Sıcak Yatırım”

1989 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununun kaldırılmasından sonra, ülke ekonomisinin “sıcak para girdi-çıktı” hareketleriyle nasıl sarsıldığı ve krizden krize sürüklendiği bilinmektedir. Yetmiş milyonluk koca ülke, birkaç milyar dolarlık para hareketine bağlanınca kendini yönetme reflekslerini hızla yitirmiştir. Şimdi, bölge kalkınma idareleri eliyle, hiçbir biçimde denetlenmeyen bir “sıcak yatırım” hareketinin önü açılmaya çalışılmaktadır.

Birkaç tekel, iş stratejilerine uygun gördüğünde ülkenin herhangi bir yerini atölyesine dönüştürecek; uygun gördüğünde ya da kaynakları tüketip bitirdiğinde çekilip gidecektir.

Girişte kendisinden ne teknoloji, ne istihdam artışı, ne de döviz girdisi isteyenler, bu sözde yatırımcıların

çıkışına ilişkin olarak da hiçbir önlem alma yeteneğine sahip değildirlir. Böyle önlemleri, yabancı yatırımcıyı “ürküten istekler” olarak görmekte; bu tür isteklerde bulunmayı akıllarından bile geçirmemektedirler. Yabancı yatırımcıyı yönlendiren herhangi bir ulusal plandan söz etmek, bu modelin en korktuğu önerilerden biridir.

5449 Anayasa Mahkemesi'nde Ama İki Ajans Kuruldu

Anamuhalefet Partisi'nin 129 milletvekili imzalı dilekçesi, 5449 sayılı yasanın anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmiş bulunuyor.⁵ Kalkınma ajansları sistemi, anayasal yargı denetimine konu edilecektir.

Ancak bu arada Bakanlar Kurulu TR62: Adana-Mersin ile TR31: İzmir bölgeleri için ajans kurmayı öngören kararnameyi kabul ederek 6 Temmuz 2006 günlü Resmi Gazete'de yayımlamış durumdadır.⁶ 2006/10550 sayılı bu karara göre, Adana-Mersin'de Kalkınma Kurulu'nun 100 üyesinden 40'ı kamu 60'ı özel-sivil kesimden; İzmir'de 30'u kamu 70'i özel-sivil kesimden gelecek. Kamu deyişi “merkezi yönetim (kaymakam,il ve ilçe idare kurulu üyeleri), yerel yönetim (belediye başkan ve meclis üyeleri, il genel meclisi üyeleri), üniversite, diğer kamu tüzelkişileri” anlamına geliyor. Özel-sivil kesim ise, “meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar, sendikalar, birlikler ve diğer sivil toplum kuruluşları” olarak tanımlanmış bulunuyor.

Bakanlar Kurulu kararnamesi “özel kesim”den söz etmekle birlikte, üyeleri tanımladığı maddelerde “şirketlerin temsili”ne yer vermemiştir. Bu, felsefesi ve kaynakları bakımından bir bütün olarak sorunlu olan kalkınma ajansları sistemi içinde alınmış doğru bir karardır. Bölgesel kalkınma doğrultusunun belirlenmesinde, doğrudan şirket tüzel kişiliklerinin temsili hem demokratik yönetim ilkeleri hem ulusal

çıklarının korunması bakımından önemli bir hata olur. Kalkınma ajansları, toplumda en örgütlü kesim olan şirketler dünyasının sanayi-ticaret odalarına ve bu dünyanın dernek ve vakıflarına zaten gereğinden fazla açılmış bir modeldir. Bu sorunun, karar mekanizmasında doğrudan şirket sahiplerinin yer almasıyla ağırlaştırılması, hem bölgesel hem ulusal bakımdan doğru olmayacaktır. Ne var ki bu doğru, aşağıda görüleceği gibi, merkezi yatırım destek ajansı kurularak etkisizleştirilmiştir.

Yeni ve Merkezi Bir Ajans Daha Doğdu

Uygulamada bir başka gelişme, 4 Temmuz 2006 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan yeni bir yasa çıkarılması olmuştur.⁷ 5523 sayılı *Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun* adı verilen bu düzenlemeyle, Türkiye'de “yerli sermayeli yatırımlarla doğrudan yabancı yatırımları” özendirme görevi verilmiş merkezi bir kurum yaratılmıştır.

Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı bir tür “üstkurul”dur; idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzelkişiliğidir; Başbakanlığın “ilgili kuruluşu” konumdadır.

Ajans, bir kurul ile kurumdan oluşacaktır; ancak kurul “danışma kurulu” olarak adlandırılmıştır. Kurul üyelerini başbakan seçecektir. Seçimini “bakanlar ve özel sektör temsilcileri”nden yapacaktır. Böylece bu yasa, bölgeler düzeyinde kalkınma ajanslarının kuruluna özel sektörü temsilen şirketleri almamakla yaptığı doğruyu, merkezi düzeyde güçlü bir biçimde ortadan kaldırmış olmaktadır.

Kurulun işleri ajans kurumu tarafından yönetilecektir. Bu yapının başında, kamuda ya da özelde beş yıl deneyim sahipliği; dört yıllık okul

mezunluğu; yabancı dil bilmesi yeterli sayılan bir “başkan” bulunacaktır. Başkan, Kurul üyeleri gibi başbakanca atanacaktır. Burada çalışacak personel sayısı 30'la sınırlandırılmıştır. Bunlar “iş akdi”yle istihdam edilecek, Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağlanacaklardır. Mali haklarında üst sınır, başbakanın takdirine bırakılmıştır. Bir şirket gibi çalışması düşünülen birim, ana hizmetlerini “türk ya da yabancı gerçek ve tüzelkişilere yaptırma” yetkisine sahip kılınmışlardır. Bütçesi genel bütçeden başbakanlık bütçesi içinde yer alan bu “merkezi şirket” yalnızca Sayıştay denetimine bağlanmış, buna karşılık 5018 sayılı kamu mali yönetimi sisteminin ve kamu ihale sisteminin dışında tutulmuştur.

Merkezi ajansın görevlerine gelince, yasanın 3. maddesine göre kuruluş, “ulusal yatırım destek ve tanıtım stratejisini belirlemek ve uygulamak”la görevlidir. Bu görev çerçevesinde devlet kuruluşlarının, kalkınma ajanslarının, özel şirketlerin uluslararası etkinliklerini eşgüdümleyip destekleyecektir. Yatırımcıları bilgilendirecek, bu işi yatırım öncesinde, sırasında, sonrasında *kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde* yapacaktır. Yatırımcıların izin ve onay işlemlerinin tamamlanmasını gözetecektir; *bunun için kalkınma ajanslarındaki işleyişi* yatırımcılar adına yürütüp sonuçlandıracaktır.⁸

Merkezi ajansa verilen görevler, 5449 sayılı kalkınma ajansları yasasıyla DPT Müsteşarlığı verilen eşgüdüm ve gözetim görevine, “işin özüyle ilgili konularda” yeni bir ortak geldiğini göstermektedir. Yeni ortağın kalkınma ajanslarıyla ilişkisi “idari vesayet ilişkisi” olarak tanımlanmamıştır. Daha doğrusu bunların aralarındaki ilişki hiç tanımlanmamıştır. Ancak kullanılan dilden anlaşıldığı kadarıyla, herhangi bir bölgede bir “yatırımcı”nın işleri yeterince hızlı ilerlemiyor ya da yatırımcının istediği gibi sonuçlandırılmıyorsa, Ajans devreye “yatırımcı adına” girecek ve kalkınma ajansında ortaya çıkan olası engeli “temizleyecek”tir. Bu ilişkiye ne denebilir? Örneğin hiyerarşi ilişkisi denebilir mi? Merkezdeki ajansın gücü *ruhen* böyle bir ilişki kurulmak istendiğini göstermekteyse de, *hukuken* “karar onaylama”, “karar bozma”, “yerine geçerek karar alma” gibi mekanizmalardan da söz edilmediğine göre, bu ilişkiye “hiyerarşik” niteliği yakıştırmak güçtür. Ajansın kalkınma ajanslarıyla ilişkisi, yönetim hukukçularıyla yönetim bilimcilerinin her birinin kendi alanlarında değil “sosyoloji” alanında bir araya gelerek çalışmaya zorlayacak türden “yeni” bir ilişkidir.

Merkezi ajansın görevleri arasında sayılanlardan biri de şudur: “ğ) Yatırım ortamının iyileştirilmesine ilişkin reform sürecine katkı sağlamak, bu kapsamda öneriler geliştirmek.”

Bu görev maddesi, Türkiye'de özel bir reform başlığı olduğunu anlatmakta; merkezi ajansı bu reformun uygulayıcı birimi olmakla görevlendirmektedir. Anılan reform programlanmıştır ve 2002 yılından bu

yana **Türkiye'de Yatırım Ortamını İyileştirme Reform Programı** adıyla yürütülmektedir.

Dünya Bankası'nın Yabancı Yatırımlar Danışmanlık Servisi (FIAS), Hazine Müsteşarlığı işbirliğinde Şubat 2001'de *Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Ortamı Analizi* raporuyla Eylül 2001'de “Türkiye'de Yatırımların Önündeki İdari Engeller” başlıklı bir rapor üretmiş, bu raporlarda “Türkiye'de bürokrasi yatırımcılar için sanıldığından çok daha ağır bir sorundur” saptaması yapılmıştı. Eylül 2001'de Hazine Müsteşarlığı'nda yedi çalışma grubu toplanarak hazırlatılan raporlar birleştirilmiş, bir “eylem planı” hazırlanmış, bu plan hükümet metnine dönüştürülmüştür. Hükümet sözkonusu eylem planını, *Türkiye'de Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı* olarak 11.12.2001 tarihli Prensip Kararı'yla kabul etmiştir. Reform Programı bir de örgütlenme yaratmış, *Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK)* ile buna bağlı teknik komiteler kurulmuştur. Kararda, kapsamlı bir girişim başlatmak amacıyla, yatırım ortamında idari engel olarak dile getirilmeyen “Doğrudan Yabancı Yatırım Mevzuatı” ve “Yatırım Promosyonu” konularının da reform programına dahil edilmesi uygun görülmüş ve kamu ve özel sektörün ortak katılımıyla teknik komiteler kurulmasına karar verilmiştir:

1. Şirket kuruluşu
2. İstihdam
3. Sektörel lisanslar
4. Yatırım yeri (arazi-arsa edinimi)
5. Vergi ve teşvikler
6. Gümrükler ve standartlar
7. Fikri mülkiyet hakları.

Bakanlar Kurulu'nca bunlara eklenen iki komite ise şunlar olmuştur:

- A. Doğrudan yabancı yatırım mevzuatı [başlıca çıktısı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yasa Tasarısı olmuştur],
- B. Yatırım promosyonu [sonucu Merkezi Ajansın kurulmasıdır].

Hazine Müsteşarlığı'ndan 2002 yılının ortasında yapılan değerlendirme şöyledir:

“.....yapısal reformlar açısından yatırım ortamına baktığımızda, yasal düzenleme aşamasının büyük ölçüde tamamlandığını, yapılan düzenlemelerin uygulamaya etkin ve doğru bir biçimde aktarılmasının ön plana geçtiğini görmek mümkündür. Yatırım ortamının bizatihi kendisine yönelik yatırım ortamını iyileştirme çalışmalarının büyük bir kısmında teknik hazırlık safhası geride bırakılmıştır. İçinde bulunduğumuz aşama yasal ve idari düzenlemelerin yapılması aşamasıdır ve kazanılan ivme kaybedilmeksizin çalışmaların hayata geçirilmesi çok önemlidir. Tüm bu çabalar tamamlandığında, ülkemiz ekonomik ve siyasi gelişmeleri veri olarak ele alınırsa, gerek yerli gerek yabancı yatırımcının daha kısa zamanda şirketi kuracağı, yatırım yeri edinebileceği, sektörel izinlerini süratle ve daha az sayıda belge sunarak alabileceği şeffaf ve öngörülebilir bir yatırım ortamına kavuşmuş olacağız.”⁹

Koordinasyon Kurulu çalışmalarını “Invest in Turkey” adlı website kuruluşuyla altyapı hazırlıklarına

yöneltirken, bu çalışmaların en önemli organlarından biri Yatırım Danışma Konseyi [Yatırımcı Konseyi] olarak adlandırılan yapıdır. Bu Konsey ilk olarak 15 Mart 2004'te¹⁰, ikinci olarak 2005'te; son olarak 29 Haziran 2006'da toplanmıştır. Konsey üçüncü toplantısını bir sonuç bildirgesiyle tamamlamıştır. Bildirgenin “*Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu Yönlendirme Komitesi'nin Konseyimizce belirlenen gündemin uygulanmasındaki desteğini takdir*”le sona ermesinden anlaşılaacağı üzere, Konsey “karar organı”na Koordinasyon Kurulu bunun yürütme organına dönüşmüş durumdadır.

Gündemi ve görüşmeleri doğrudan ülkenin kendisini kuşatan ve çıkarılan yasayla yasal kimlik kazanan Konsey üyelerinin kimler olduklarını bilmek, bu yapıyı somut biçimde görme olanağı vermektedir.¹¹

Sonuç Bildirgesini İmzalayanlar

1. Muhammed Abdulaziz Alshaya, **Al Shaya**
2. Paul Matthys, **Arcelor-Mittal**
3. Jacques de Larosiére, **BNP Paribas**
4. Charles Giancarlo, **Cisco Systems**
5. Michael Klein, **Citigroup Inc.**
6. Phillippe Varin, **Corus Group**
7. Paul N. Wright, **Eldorado Gold Corp.**
8. Paolo Monferino **Fiat S.P.A.**
9. Jacques Vincent **Groupe Danone**
10. Joong-Geol Kim **Hyundai Motor**
11. Stef Wertheimer **ISCAR**
12. Dr. Hans-Joachim Koerber **Metro AG**
13. Yasuo Hayashi **Mitsui**
14. Darryl Edwards **Nortel Networks Corp.**
15. Johannes Feldmayer **Siemens AG**
16. Yoshimasa Ishii **Toyota Motor Corp.**
17. Diego Bevilacqua **Unilever N.V.**
18. M. Rifat Hiscarcıklioğlu **TOBB**
19. Ömer Sabancı **TÜSİAD**
20. Saban Erdikler **Uluslararası Yatırımcılar Derneği**
21. Oğuz Satıcı **Türkiye İhracatçılar Meclisi**

Toplantıya Katılan Diğer Temsilciler

1. Anne Krueger, **IMF Birinci Başkan Yrd**
2. Lorenzo Giorgiani, **IMF Türkiye Masası Şefi**
3. Hugh Bredenkamp, **IMF Türkiye Tems.**
4. Andrew Vorkink, **DB Türkiye Direktörü**
5. Shigeo Katsu, **DB Bölgesel Başkan Yrd.**
6. Şaban Erdikler, **YASED Başkanı**

Bildirge incelendiğinde, bunun vergi politikası; sosyal güvenlik politikası; enerji politikası; telekomünikasyon politikası; arazi kullanım politikası; yargı ve hukuk sistemi; esnek işgücü sistemi reformlarını içeren bir “siyasal program” olduğu görülmektedir. Yatırımcılar Konseyi'nin ilgi alanı TBMM ve TC Hükümeti'nin görev ve yetki alanını tümüyle kapsadığı gibi, yargı gücünü de içine almaktadır.¹²

Ajanslar Sistemini Nasıl Değerlendirmeli?

Bölge Kalkınma Ajansları kaynakları ve süreci bakımından bir AB projesidir. Yeni doğmuş merkezi Yatırım Destek Ajansı ise, hazırlık raporları ve gelişimi bakımından bir IMF-DB yapımıdır. Bu yapımda varlıkları belirginleşen ülkeler arasında ABD, Japonya ve Almanya'nın yer aldığı görülür. Ama her iki yapımda da, ülkeler ile tekeller bir arada, hatta birbirinde kaybolacak kadar iç içe bir görüntü sergilemektedirler.

Ajanslar olgusu, “küreselleşmenin aktörleri şirketler mi devletler mi” tartışmasının gereksizliğini bir kez daha göstermiş olma özelliği taşımaktadır.¹³ Rol üstlenen aktörün kimi zaman şirket kimi zaman AB ya da Japonya ya da ABD gibi devlet olmasının bir önemi yoktur. Gelişmiş ülkelerin yönetimleri ile merkezleri buralarda olan dünya tekelleri birlikte hareketlerini sürdürmektedirler.

Ajanslar olgusu bir başka gerçeği daha göstermektedir. AB yapımı bölgesel kalkınma ajansları, IMF-DB yapımı merkezi yatırım ajansı ile ilişkilendirilmiş; böylece iki kaynağın aynı hedefe doğru ilerlediği açıkça ortaya çıkmıştır. AB'nin Türkiye'ye koşullarını sıraladığı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde ve Dünya Bankası'nın Türkiye Planı olan “Country Assistance Strategy-CAS- metinlerinde birbirlerine yaptıkları göndermeler, uygulamada da gözlenebilir hale gelmiştir. AB resmi dokümanlarında Türkiye'den açıkça IMF ve DB ile yaptığı anlaşmalara özenle uymasını istemekte, diğerleri de her koşulu “AB üyeliği için de kritik önem taşıdığı”nı belirterek daha da vurgulu hale getirmektedirler. Metinler dünyasının bu açık işbirliği, ajanslar süreciyle birlikte reform uygulamalarının komitelerinde ve konseylerinde elle tutulur gözle görülür somutluğa bürünmüştür.

Öyle görünüyor ki, “her şey daha fazla yatırım çekmek için”dir. Bunun için Türkiye “teknik” komiteler kurarak ortamı “yabancı yatırımcı için iyileştirmek” üzere çalışmaktadır. İstihdam “teknik” komitesiyle halk “esnek ve ucuz işgücü” hammaddesi olacak biçimde yeni çalışma kurallarına bağlanmaktadır. Arazi “teknik” komitesiyle belediyelerin kamulaştırma yetkisi ve hamur kuralı budanarak özel rantın kamuya döndürülmesi tarihe gömülmeye çalışılmaktadır. Vergilendirme “teknik” komitesiyle yatırımcı sıfatıyla beliren sermaye kesiminin vergi yükü sıfırlanmaya çalışılmaktadır. Nihayet “daha fazla yatırım için” “invest in turkey” sitesinden ülke topraklarıyla insanının övgüsüne ne denli kelepir fiyatla satın alınabileceklerine ilişkin reklam cümleleri eklenmektedir.

Bölgeler düzeyinde kurulan “kalkınma ajansları” aynı hedefe 26 ayrı noktadan yürümek üzere kurulmuşlardır. Kalkınma ajansları, birkaç sözde yatırımcının, rakiplerine karşı fark atmaları uğruna, ülkenin illerini birbirine düşürmekten; ülke kaynaklarıyla işgücünü birkaç tekelin kar hırsına araç ederek heba etmekten başka bir sonuç yaratmayacaktır. Türkiye'nin değil, AB'nin ve ABD'nin, kısaca gelişmiş ülkelerin çıkarını gözetken bu modelin kurulmaya başlamadan terk edilmesi gerekir.

DİPNOTLAR

¹ Bölge Kalkınma Ajansları Tasarı Taslağı-I: http://www.yayed.org/resimler/ekler/128_ek.doc ; Tasarı Taslağı-II: http://www.yayed.org/resimler/ekler/129_ek.doc ; Yasa Tasarısı: http://www.yayed.org/resimler/ekler/134_ek.doc ; 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, RG: 8 Şubat 2006; <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajanslari.pdf> . İki taslak, bir tasarı ve yasanın kendisini karşılaştırmalı olarak incelemek, bir AB projesinin ne tür yalpalamalarla yürütülebildiğini görmek bakımından oldukça yararlı bir çalışmadır.

² Bölgeleri harita üzerinde görmek için: http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=23

³ Konuya ilişkin kapsamlı bir çalışma: Menaf Turan, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir*, Paragraf-YAYED Yayınları, Ankara 2005; Özel dosya konusu olarak: *Memleket Mevzuat Dergisi*, Şubat 2006/1-8.

⁴ Türkiye'nin AB fonlarından alacağı öngörülen proje tutarlarına ilişkin program çizelgeleri, 2002, 2003, 2004: http://www.yayed.org/genel/bizden_detay.php?kod=26

⁵ Anamuhalefet Partisi CHP'nin kalkınma ajansları yasasının yürürlüğünün durdurulmasına ve iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi dava dilekçesi metni: http://www.yayed.org/resimler/ekler/229_ek.doc

⁶ *Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansı Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı*, Karar no: 2006/10550, RG: 6 Temmuz 2006, 26220.

⁷ 5523 sayılı *Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun*, RG: 4 Temmuz 2006, 26218.

⁸ Yatırım Destek Ajansı Yasası, 5523: “Madde 3-ç) Yatırımlara ilişkin izin ve onay işlemlerinin tamamlanmasında destek sağlamak üzere ilgili kurum ve kuruluşlar ile kalkınma ajansları nezdinde bu işlemleri takip etmek. d) Bakanlar Kurulunca yerli sermayeli yatırımlar ile doğrudan yabancı yatırımlar için farklı veya aynı olmak üzere, yatırımın türüne, yerine, sermaye tutarına veya yatırımın sağlayacağı istihdam imkânı gibi kriterlere göre belirlenecek yatırımların izin ve onay işlemlerini ilgili kurum ve kuruluşlar ile kalkınma ajansları nezdinde yatırımcılar adına yürütmek ve sonuçlandırmak. e) Yatırımcıların karşılaşılabilecekleri engel ve sorunları tespit ederek sorunların çözümü konusunda ilgili merciler nezdinde girişimde bulunmak. f) Türkiye'de yatırımların artırılmasına katkı sağlayacak her türlü bilgi ve veriyi oluşturmak veya ilgili kurum ve kuruluşlardan toplamak, güncellemek ve dağıtmak, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla bu konuda işbirliği yapmak.”

⁹ Melek Us, Hazine Mst.Yabancı Serm.Gn.Md., “Türkiye'de Yatırım Ortamı”, *TİSK İşveren Dergisi*, Temmuz 2002.

¹⁰ Bu toplantıda başbakan, burada alınan kararların Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu'nun teknik komitelerince “takip edilerek sonuçlandırılacağı” sözü vermişti.

Bu söz tutuldu ve Koordinasyon Kurulu Konsey'in sekretaryasına dönüştü.

¹¹ İsimler listesi ve bildirge metni: <http://www.tobb.org.tr/haber2.php?haberid=786&sy=1> [erişim: 15 Temmuz 2006]

¹² 29 Haziran 2006, *Yatırım Danışma Konseyi Sonuç Bildirgesi*: “..... Konseyce yapılan değerlendirmelerde, hükümetin AB'ye katılım yolunda ilerlerken makroekonomik, politik ve mali piyasalardaki istikrarı koruyacak ve geliştirecek politika ve reformları uygulamada gösterdiği kararlılığın önemi vurgulandı. Bu amaçlarla hükümetin önümüzdeki yıl aşağıdaki konulara öncelik vermesi faydalı olacaktır:

- . Rekabetçi pazar ortamını geliştirmek için özelleştirmeye ve deregülasyona devam edilmesi,
- . Eğitim ve öğretimin geliştirilmesi ve özel sektörün ve kamunun ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye getirilmesi,
- . Araştırma ve geliştirme, yenilikçilik, teknolojiyen yararlanma ve kalite standartlarının kullanımının yaygınlaştırılması,
- . Özellikle aşağıdaki konularda altyapının geliştirilmesi,
 - . Lojistik, ulaştırma ve gümrük altyapısının iyileştirilmesi,
 - . Enerji sektörünün serbestleştirilmesine devam edilmesi,
 - . Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim ve kullanım
- . Yatırımların önündeki idari engellerin azaltılması, lisanslama süreçlerinin, Ar-Ge projelerinin onaylanması işlemlerinin, yatırım arazisine erişim sıkıntılarının ve ithalattaki kısıtlamaların ele alınması,
- . Yargı sürecinin etkinliğinin artırılması,
- . İşgücü piyasasında, etkinliğin ve esnekliğin sağlanması,
- . Kurumsal yönetişimin güçlendirilmesi,
- . Sosyal güvenlik sistemi reformuna devam edilmesi,
- . Mali piyasaların derinliğinin artırılması, bu kapsamda finansmana erişimin artırılması, sigortacılık sektörünü düzenleyici çerçevenin güçlendirilmesi ve menkul kıymet borsasının yaygınlaştırılması,
- . Yatırım tanıtım ve iletişim etkinliklerinin geliştirilmesi,
- . Kayıtdışı ekonominin azaltılmasına yönelik çalışmalara devam edilmesi.

Bu yeni tespit ettiğimiz hususlar sürekli ve uzun dönemli bir çaba gerektirmektedir ve hükümetin Türkiye'de özel sektör yatırımlarını artırma stratejilerinin öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır. Bu hususlarda sağlanacak ilerlemelerin önümüzdeki yılda daha da fazla uluslararası doğrudan yatırım akışı sağlayacağı muhakkaktır. Hükümet ve Merkez Bankasının değişen ekonomik ve mali ortam karşısında almakta olduğu kararlı, güçlü ve tutarlı tedbirler sayesinde Türkiye'nin uluslararası yatırımlar için cazip bir yatırım yeri olmaya devam edeceğine güveniyoruz.”

¹³ “Devletler mi şirketler mi” tartışması ilginçtir. Bu, 1881 doğumlu Duyunu Umumiye İdaresi'yle ilgili olarak da yapılmıştı. Duyunu Umumiye İdaresi, bazı tarihçilerce ve dönemin yöneticileri tarafından “ehveni şer” diye nitelenmiştir. Bu görüşe göre “şer” durum, Osmanlı'nın başına Batılı alacaklı devletlerin bir “Mali Komisyon” getirmeleridir. Oysa Duyunu Umumiye'nin üyeleri Batılı alacaklıların borsalarınca seçilmiş sermaye temsilcileridir. Duyunu Umumiye bu yüzden “kötünün iyisi” olarak nitelenir. Oysa, o tarihlerde serbest rekabetçi aşamasını kapatan kapitalizm “emperyalizm aşaması”na yükselmektedir. Yani sanayi şirketleriyle bankalar birleşip mesken tuttıkları devletlerle birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Nitekim, Duyunu Umumiye üyeleri ülkelerin borsalarını temsilen gelmekle birlikte bunlar ya kont, baron unvanlı toprak sahibi, sanayici, tüccarlar ya da binbaşı, istihbaratçı gibi asker ve sivil sömürge kamu görevlileridir. Nitekim daha sonra ortaya çıkacak Sevr Anlaşmasının mali hükümleri bu ekibin doğrudan ve etkili katkılarıyla hazırlanmıştır. Kökleri ve ilişkileri birbuçuk yüzyıl öncesinde olan bir süreci, yani kapitalizmin yükseldiği emperyalizm aşamasını hatırlamak, küresel düzenin ana aktörü “devlet mi şirket mi” tartışmasının anlamlı olmadığını görmeye yardımcı olabilir. Duyunu Umumiye ile ilgili olarak: Birgül A. Güler, “Yönetimde Özerklik Sorunu”, *Memleket: Siyaset ve Yönetim*, C.I S.1, s. 97-120.

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN FİNANSAL ARACI OLARAK “MORTGAGE”

Ahmet Müfit Bayram *Şehir Plancısı, YAYED Yönetim Kurulu Üyesi*

“Konut Sorunu” fiziki düzenlemelerin ötesinde, sosyal ve ekonomik kökenli bir sorundur ve ancak bu şekilde algılandığı taktirde çözülmesi mümkündür. Nitekim T.C. Anayasası da konuyu bu şekilde ele almış, yurttaşların sağlıklı koşullarda barınma ihtiyacının karşılanmasını sosyal bir görev olarak devlete vermiştir. Devlet bu sosyal sorunun çözümü için gereken ekonomik ve fiziki düzenlemeleri yapmak, tedbirleri almak zorundadır.

24 Ocak 2000 tarihine kadar tüm hükümetler konuyu bu şekilde algılamış, kendi bakış açıları ve devletin imkanları oranında bu sorunun çözümü için çaba sarfetmişlerdir. Cumhuriyet tarihi, bu konuda dünya literatürüne girebilecek birçok başarılı uygulama ile doludur. Henüz cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'da gerçekleştirilen Yenışehir, Bahçelievler ve Yenimahalle projeleri kentli orta kesimin konut sahibi olmasını sağlayarak gerek planlama açısından gerekse de mimari açıdan çok başarılı uygulamalar olmuşlardır. Devlet kendi eliyle gerçekleştirdiği arsa ve konut üretimi uygulamalarının yanısıra, Emlak Kredi Bankası bünyesinde uygulamaya konulan “Yapı Tasarrufu Hesabı” ve bu hesaba bağlı olarak verilen “İpotek Karşılığı Krediler” ile, kendi konutunu yapmak isteyen yüz binlerce kişiyi, fen ve sağlık kurallarına uygun, planlı alanlarda projeye uygun yapıldığı bizzat bu banka teknik elemanlarınca da denetlenen güvenli konutların sahibi yapmayı başarmıştır.

1970'li yıllarda yerel yönetimlerin öncülüğünde ve işyeri esaslı kooperatif örgütlenmelerine dayalı olarak Ankara-Batıkent ile başlayan “Toplu Konut Uygulamaları” aynı sosyal anlayışın devamı niteliğindeki başarılı uygulamalar olmuş, benzer örnekler tüm ülkede yaygınlaşmış, konut sahibi olmayı hayal bile edemeyen yüzbinlerce aile bu örgütlenmeler sonucunda konut sahibi olabilmıştır.

Tüm bu projelerin ortak niteliği, halihazırda konutu olmayan ve normal piyasa koşullarında ev sahibi olma imkanı bulunmayan dar ve orta gelirli kesimi hedef alması, konutların en fazla 100 m² olması ve bu niteliklerine bağlı olarak belli oranda kamu sübvansiyonu (uygun koşullu arsa temini, düşük faizli, uzun vadeli kredi imkanı gibi) kullanmış olmalarıdır. Sağlanan bu destek, çeşitli gelir düzeyindeki kişilere yönelik projelerde projelerin hedef kitlesine bağlı olarak değişmekte (775 sayılı yasa kapsamındaki uygulamalar gibi), ancak ev sahibi olmama ve 100 m² koşulları hiç bir durumda değiştirilmemekte, yani suistismal edilmemektedir. Kaynağını Anayasa ve sosyal devlet kavramından alan bu anlayış, 1970'li yılların sonuna kadar genel hatları değişmeden devam etmiştir.

IMF ve Dünya Bankası kaynaklı, Süleyman Demirel ve Turgut Özal imzalı olarak yürürlüğe konan 24 Ocak kararları, bu sosyal anlayışın (devletin başka bir çok olumlu niteliğinde olduğu gibi) terk edilmesinde milat niteliği taşımaktadır.

Bu tarihten sonra yapılan yasal düzenlemelerin temelini, kentlerin bir yağma alanı, konutların ise kar aracı olarak görülmesi anlayışı oluşturmaktadır. 1950 sonrası dönemde, devletin ihmali ve çözüm üretmekteki isteksizliğinden de kaynaklanan nedenlerle yaygınlaşan gecekondu ve plansız yapılaşma gerekçe gösterilerek, kamuoyuna bu çirkinliğin ortadan kaldırılmasının yolu olarak sunulan “imar affı yasaları”, planlama yetkisinin teknik yeterliliğine bakılmaksızın sözde demokratikleşmek adına belediye meclislerine devredilmesi, sahillerin neredeyse koşulsuz ve denetimsiz olarak imara açılması, turizm bölgeleri uygulaması, vb. aynı anlayış çerçevesinde yapılmış yasal düzenlemelerdir.

Bir diğer gelişme ise, üyelerini ağırlıklı olarak aynı iş yerinde veya iş kolunda çalışan kişilerin oluşturduğu, dolayısıyla üyelerin sosyal yapıları ve ekonomik güçleri açısından homojen bir yapı sergilediği kooperatif sisteminin yerini üyelerinin gerek ekonomik gerekse sosyal yapı olarak farklılaştığı rant amaçlı kooperatif sistemine bırakmasıdır. Başını sokacak bir konut edinme amaçlı kooperatiflerin yerini bazı “profesyonel” kooperatifçilerin yönlendirmesi ile kurulan ve birbirini tanımayan insanların üye olduğu yatırım amaçlı konut veya yazlık kooperatifleri almaya başlamış, kooperatif kavramının özünü oluşturan “dayanışma” ruhu yerini rant özlemine bırakmıştır. Bu gelişme, konutun sosyal bir ihtiyaç olmaktan çıkarılıp finansal bir enstrüman haline dönüştürülmesi sürecinde önemli bir aşamadır.

Eşzamanlı olarak atılan diğer bir adım, Emlak Kredi Bankası'nın yok edilmesi sürecinin başlatılmasıdır. Bu çerçevede ilk olarak Emlak Kredi Bankasının hedef kitlesi değiştirilmiş, dar gelirli için yapılan konut projelerinin yerini rant aktarımı amaçlı ve üst gelir gurubuna yönelik projeler almış, enflasyon gerekçe gösterilerek “ipotek karşılığı konut kredi sistemi” fiilen tasfiye edilmiştir. Bu dönem, bankanın kamuoyuna yansıyan birçok yolsuzlukla anıldığı dönemdir. Bülent Şemiler, Selim Edes, Engin Civan gibi Özal ailesine yakınlığı ile bilinen kişiler (bazıları daha sonra yolsuzluk suçlaması ile hapse girmiştir) bu dönemin ilk akla gelen aktörleridir.

Kaynakları dar gelirli konut edindirmek yerine, rant aktarma projelerine (İstanbul-Bahçeşehir, İzmir-Mavişehir ve Ankara-Bilkent gibi), kuruluş amacıyla bağdaşmayan ticari kredilere (denizcilik sektörüne verilen ve büyük kısmı tahsil edilemeyen krediler gibi) yönlendirilen banka, kendisi yok olurken birçok kişi veya şirketi zengin etmiştir.

Bankanın IMF ve Dünya Bankası kaynaklı ölüm emri 2000'li yılların başında batık krediler gerekçe gösterilerek Kemal DERVİŞ (DSP, MHP, ANAP Hükümeti) tarafından uygulanmış, banka resmen kapatılmıştır. **Batırılan sadece “Türkiye Emlak Kredi Bankası” değildir. Bu yolla, ülkenin konut finansmanı konusundaki tüm deneyimi ve konut finansmanı konusunda ulusal kaynakların kullanılması dönemi de bankayla beraber yok edilmiştir.**

Amerikan patentli “mortgage” sisteminin konut sorununun sihirli çözümü olarak medya tarafından pazarlanması bu noktadan sonra başlamış, 3 Kasım 2003 seçimlerinden sonra bu koroya AKP kurmayları da katılmıştır. Uzman bir kuruluş olması planlanarak kurulan “Konut Müsteşarlığının” kapatılması, “konut hamlesi” yapmak iddiasıyla iktidara gelen AKP Hükümetinin ilk icraatlarından birisi olmuştur. Konut ihtiyacının yeri, niteliği ve niceliği araştırılmadan ortaya atılan konut ihtiyacına ilişkin (hedef gurupların niteliği ve mekandan bağımsız şekilde) dudak uçurtan rakamlarla sanal bir piyasa oluşturulmaya çalışılmış, medyanın yoğun olarak içinde yer aldığı bu oyunun finansmanı için

vatandaşın birikimine göz dikilmiştir. Bu oyunun adı “mortgage”dır.

Bu noktada “Mortgage Sistemi”nin ne olduğu ve yurtdışında nasıl işlediğini incelemek konuyu daha iyi kavramamıza katkı sağlayacaktır.

Mortgage en yaygın olarak ABD'de uygulanan ipotek karşılığı konut finansman sistemidir. Amerikan rüyası olarak da bilinen sürekli daha iyi bir ev ve daha iyi bir araba hedefi ile de son derece tutarlı olan bu sistem çerçevesinde, yirmi-otuz yıl vade ile borçlandırılan aileler, bu süre boyunca bir gün eve bütünüyle sahip olma amacıyla motive olmakta, eve sahip oldukları anda ise daha iyisine ulaşmak amacıyla yeniden borçlandırılmakta, ekonomik sistemde olabilecek tüm krizlere karşı (işini kaybetme, faizlerde artış eğilimi, konut fiyatlarında ortaya çıkabilecek düşüşler, vb.) son derece hassas hale getirilmektedir.

Bu durum bilinmeyen, saklanan bir şey değildir. Örümcek Adam 2 Filminde, koskoca Örümcek Adam'ın dünya tatlısı halası senelerce taksitini ödediği evini, taksitlerini ödemede karşılaştığı bir güçlükten dolayı mortgage kredisi aldığı bankaya teslim edip kiraya çıkmak zorunda kalmakta, bırakan sıradan birini, dünyayı tüm kötülüklerden kurtaran kahramanın dahi elinden bir şey gelmemektedir. Danny De Vito, 1994 yapımı, Penny Marshal imzalı *Sam Amcanın Erleri* filminde, daha çok para kazanacağı yeni bir iş aradığı için kendisine sitem edenlere “mortgage kredisiyle (ipotekle) konut

almanın nasıl bir şey olduğundan haberiniz yok galiba” diye sitem eder. Bu, birçok Amerikan filminde görmeye alıştığımız bir sahnedir. İşini kaybeden, evini ve ailesini de kaybeder. Süper kahraman Örümcek Adamın çaresizliği maalesef gerçektir ve bu durum Amerikan filmlerinde gördüğümüz istisnai bir durum veya bir fantezi değildir.

Borcun bir ay ödenememesi, senelerce taksitlerini ödediğiniz ve birgün sizin olacağını hayal ettiğiniz evinizin elinizden gidiyemesine sebep olacaktır. ABD'de yapılan araştırmalar, çalışan aile reislerinin en büyük kaygısının işini ve buna bağlı olarak evini-ailesini kaybetmek olduğunu göstermektedir. Piyasanın en hassas parçası haline getirilen bu aileler, aile olarak birlikteliklerini koruyabilmek için piyasanın krize karşı korunması misyonunu gönüllü olarak üstlenmektedir.

Bu durumu ülkemizde borsada parası olan bir kişinin davranış biçimiyle açıklamak mümkündür. Borsada parası olan bir küçük yatırımcı için en önemli şey borsanın düşmemesi, tam tersi olarak artmasıdır. Borsanın düşüşüne neden olabileceği söylenen her siyasi veya ekonomik gelişme, siyasi görüşlerine uymasa dahi, bu kişi tarafından olumsuz olarak algılanırken, IMF'nin talepleri doğrultusunda TÜPRAŞ'ın veya ERDEMİR'in satılması, çalışanların ve emeklilerin ücretlerinin düşürülmesi veya emeklilik yaşının artırılması, bu kişi tarafından (çalışanlar ve ülkenin geleceğine etkilerinden bağımsız olarak) olumlu olarak algılanacaktır.

ABD'de bütünüyle orta sınıfa yönelik olarak tasarlanmış bu sistemin, toplumun alt gelirli kesimlerinin konut sahibi yapılması gibi bir amacı bulunmamaktadır. Evsizlerin en çok olduğu ülke ABD'dir. Bu açıdan bakıldığında, ortalıkta uçuşan popüler söylemlerle çelişse de, TBMM'de görüşülen yasa tasarısının, amacı açısından yurtdışı örneklerle en azından ABD örneğiyle benzer özellikler taşıdığı söylenebilir.

Sık sık çıkan krizlere karşın ABD'de sistemin nispeten başarılı olarak sürdürüldüğü söylenebilir. Sistemin uzun yıllardır devam etmesi ve bunun sonucu yıllar içerisinde sağlanan kurumsallaşma ile sistemde değerlendirilen fonların büyüklüğü, bu ülkede ortaya çıkan krizlerin büyük ölçüde yıkıma neden olmasını engellemektedir. Fonların ağırlıklı olarak ülke içi tasarruflardan kaynaklanıyor olması, doların bu ülke tarafından basılıyor olması ve ipotekli finansman kuruluşları ile bu kuruluşlara finansman sağlayan büyük fonları yöneten şirketlerin genelde organik bağ içinde olmaları, en azından sistemin devamlılığında çıkar birlikteliği bulunmasını, dolayısı ile krizlere dayanıklılığı artıran bir önemli husustur.

Bilindiği gibi ABD'nin en büyük mortgage kuruluşu olan “Fannie Mae” 1938 yılında devlet tarafından kurulmuştur, kontrol ettiği fonlar o kadar büyüktür ki, ABD Hazinesi (Merkez Bankası) faiz oranlarını belirlerken bu kuruluşla birlikte çalışmak durumundadır. Bu birliktelik, konut kredisi kullanmış olan on milyonlarca kişiyi doğrudan etkileyebilecek krizlerin ortaya çıkmasının önündeki en önemli garantiyi oluşturmaktadır.

Bizde ise yasanın amacı yurtdışı emeklilik fonlarını çekmek olarak belirlenmiş, tasarının maddeleri bu amaca göre şekillendirilmiştir. Bu durum ABD ve Türkiye'deki uygulamalar arasında ülkemiz aleyhine en büyük farktır. **Sistemin çok büyük oranda yurtdışı kaynaklarla fonlanıyor olması ABD'de olduğu gibi bir çıkar birlikteliğinin oluşmasını engellemekte, sistemi yurtiçi veya yurtdışından kaynaklanabilecek herhangi bir siyasi ve ekonomik krize karşı çok duyarlı hale getirmektedir.** Bu duyarlılığın herhangi bir kriz anında borsadan veya bonolardan hızla para çıkması ile karşılaştırılmaması ve kıyaslanmaması gerekmektedir.

Yakın geçmişte uzak doğudan başlayan ekonomik krizin tetikleyicisi, bu ülkelerdeki “mortgage” sistemleri olmuş, sadece kredi kullananlar değil bu ülke ekonomileri bütünüyle çok büyük zarar görmüştür. **Konut Finansmanı Sisteminde ortaya çıkabilecek bir kriz, sistemden aldığı kredi karşılığında evini sisteme ipotek eden yüzbinlerce kişinin oturduğu konutların, yurtdışı fonların zararının karşılanması karşılığında ellerinden alınması, haraç mezat satılması, binlerce yuvanın yıkılması anlamına gelecektir.**

Herhangi bir kriz döneminde konut fiyatlarının düşmesi ve ipotek edilen konutun o anki satış değerinin borcun tamamını karşılamaması durumunda, evini kaybeden kişi aynı zamanda tüm varlıklarının da haciz edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecektir. Yasa tasarısında bu konuda zikredilmiş aksi bir hüküm tarafımızca tespit edilememiştir. **Yasa ile kurulması karara bağlanan tüm güvence sistemleri, kredi verenin haklarının garanti altına alınması ile ilgilidir. Yasa tasarısında, bırakın konut edinmek üzere sistemden borçlanan insanların zararını karşılamayı, bu zararı azaltmaya yönelik dahi herhangi bir önlem yer almamaktadır.** Yazılı ve sözlü medya tarafından “kira öder gibi konut sahibi olacağımız” müjdesiyle kamu oyuna tanıtılan “Konut Finansman Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nın (kamu oyunda bilinen şekliyle Mortgage Sistemi) TBMM ihtisas komisyonlarında görüşülmesi tamamlanmış, Genel Kurulda görüşülmesi tatil sonrasına bırakılmıştır.

Toplam 36 (otuzaltı) maddeden oluşan tasarısı ile, 2004 sayılı “İcra İflas Kanunu”nda, 2499 sayılı “Sermaye Piyasası Kanunu”nda, 4077 sayılı “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun”da, 3226 sayılı “Finansal Kiralama Kanunu”nda, 5422 sayılı “Kurumlar Vergisi Kanunu”nda, 193 sayılı “Gelir Vergisi Kanunu”nda, 6802 sayılı “Gider Vergisi Kanunu”nda, 492 sayılı “Harçlar Kanunu”nda ve 488 sayılı “Damga Vergisi Kanunu”nda değişiklikler öngörülmektedir.

Değişikliklerin büyük kısmı İcra İflas Kanunu ve “Sermaye Piyasası Kanunu” ile ilgilidir.

“İcra İflas Kanununda” yapılan değişikliklerin amacı, vatandaşın almış olduğu konut kredisinin geri ödemelerinde (taksitlerinde) herhangi bir nedenle aksama olması durumunda, krediye karşılık olarak ipotek edilen konutunun kolayca satılarak borcun tahsilatının (tasarıda bu amaçla gerekli düzenlemeler yapılmış, evi satılacak kişinin tespit edilen emlak değeri, vb konulardaki itiraz imkanları neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır) hızlandırılmasıdır.

“Sermaye Piyasası Kanununda” yapılan değişikliklerin amacı ise, konut alımı amacıyla kullanılan krediler karşılığında alınan ipoteklerin bir sermaye piyasası enstürmanına dönüştürülmek suretiyle uluslararası finans sistemine pazarlanmasıdır.

Bu düzenlemeler sayesinde yurtdışı fonlar, bedeli dünya ortalamasının çok üzerinde bir faiz olarak konut kredisi alan kişilerce ödenmek suretiyle ülkemize çekilebilecek, vatandaşın evi teminat gösterilerek getirilecek yabancı fonların ülke içinde kredi olarak dağıtılmalarına aracılık edecek bankalara ise yeni, uzun süreli ve risksiz bir kazanç kapısı yaratılacaktır.

Tasarı ile diğer yasalarda yapılması planlanan tüm değişikliklerin ortak noktası, yurtdışından alınacak bu kredilerin geri ödenmesinin garanti altına alınması hedefine yönelik olmalarıdır.

Değiştirilen ve ek yapılan maddeler dışında, İpotek Finansmanı Kuruluşları'nın tasfiyesi ile ilgili olarak, 6762 sayılı “Türk Ticaret Kanunu” ile 2004 sayılı “İcra İflas Kanunu”nun ilgili maddelerinin bu yasa kapsamında uygulanmaması öngörülmekte, halen kanunla düzenlenmiş bu hususlara ilişkin uygulama usul ve esaslarının belirlenmesi yetkisi “Sermaye Piyasası Kuruluna” bırakılmaktadır. Aslında bu eğilim yasa tasarısının bütününde mevcuttur. **Doğrudan kişilerin hakları ve bu hakları kullanma biçimiyle ilgili olduğu için, yasayla düzenlenmesi uygun olan bir çok husus “Sermaye Piyasası Kurulu”nun kararına bırakılmaktadır. Bu tutum, ileride uygulamada çıkabilecek aksaklıkların kolayca giderilebilmesi açısından ilk bakışta uygun bir çözüm gibi görünse de, vatandaşların ve yatırımcıların haklarının korunması açısından telafisi zor sorunlara ve ciddi adaletsizliklere yol açabilecektir.**

Gerek Genel Gerekçe ve Madde Gerekçeleri, gerekse madde metinlerinde, “Konut Finansman Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nın esas amacının, yukarıda belirttiğimiz gibi, yeni bir finansal araç oluşturmak suretiyle *yabancı emeklilik fonlarının ülkemize çekilmesi, bu yolla dış borçların vadelerinin uzatılmasının ve yabancı sermaye girişinin artırılması* olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Konunun kentsel dönüşüm ve yabancılara gayrimenkul satışını serbest bırakan yasal düzenlemelerle birlikte ele alınması süreci bir bütün olarak kavramamızı kolaylaştıracaktır. Çünkü izlenen politikada yabancıların emlak alımı amacıyla harcamış oldukları paralar doğrudan yabancı sabit sermaye yatırımı olarak değerlendirilmektedir.

Basit bir anlatımla sistemin şu şekilde çalışması öngörülmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi mortgage ile gelecek yabancı kredilerin kaynağını yabancı emeklilik fonları oluşturacaktır. Bu fonların bizim gibi ülkelerden sağladığı/sağlayacağı görece yüksek faiz gelirleri, örneğin İngiliz emekli (X) in, kendi ülkesinin kaynak ve imkanlarını zorlamadan görece iyi bir yaşam sürmesini, İngiltere'deki evinden ayrı olarak, daha iyi iklimi olan ülkemizin güney sahillerinde de bir ev almasını sağlayacak düzeydedir. Emekli İngiliz (X) kendi oturmadığı zamanlar bu evi kiralayarak yaptığı yatırımın geri dönüşüne katkı da sağlamakta, üstelik gerçekleştirdiği bu ticari faaliyet sonucunda sağladığı kazançtan vergi de vermemektedir. **Bu benzeri gelişmiş hiçbir ülkede yaşanamayacak bir vergi kaçırma suçudur.**

Medyadaki yaygın söyleme göre paranoyak birinin fantezileri olarak görülebilecek bu anlatım, Yasa

Tasarısının Genel Gerekçesi'nin 8. paragrafında açıkça ifade edilmiştir:

“Sermaye piyasamızda mevcut durumda özel sektör borçlanma senedi ihraç edilmemekte, ihraç edilen ve borsalarda işlem gören devlet iç borçlanma senetlerinin vadeleri ise ancak bir senenin biraz üstüne çıkabilmektedir. Daha uzun vadeli bir sermaye piyasası aracının bulunmaması finansal işlemleri bu vadelerle kısıtlamakta, daha uzun vadelere yönelik beklenti oluşturmak ve fiyatlama yapmak mümkün olmamaktadır. Kurulacak konut finansmanı sistemi çerçevesinde ihraç edilecek sermaye piyasası araçlarının vadeleri, kişilerin kullandıkları konut kredilerinin vadelerine paralel bir şekilde oluşacak olup, (...) yirmi ila otuz yıla uzayan vadelere ulaşılması söz konusu olabilecektir. Uzun vadeli ipotekli sermaye piyasası araçlarının piyasamızda işlem görmesi, piyasa aktörlerinin uzun vadede önlerini görebilmelerini ve riskleri ölçebilmelerini sağlayacaktır. Piyasanın bu şekilde gelişmesi, vadeli işlem piyasalarının canlanmasından, emeklilik fonlarının ihtiyaç duydukları uzun

vadeli yatırım araçlarına ulaşabilmelerine kadar geniş bir yelpazede olumlu etkilerini gösterecektir.”

Halen Mecliste görüşülmekte olan yasa tasarısının en ağırlıklı bölümlerinden biri de, yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi, taksitlerini ödeyemeyen ailelerin evlerinin hızla satılmasını sağlayacak düzenlemelere ayrılmış bulunmaktadır. Yasanın Genel Gereğesinde bu durum *“İcra İflas Kanununda yapılan değişikliklerin temel amacı, ipotek teminatlı olarak konut finansmanı amacıyla kişilere sağlanan kaynakların geri ödenmemesi durumunda, söz konusu ipoteklerin paraya çevrilme süresinin kısaltılmasıdır”* şeklinde yer almaktadır.

Yasa Tasarısının 20. maddesiyle, 2499 sayılı Kanuna eklenen geçici 11. madde; *“Bu Kanunun 38/A maddesinde yapılan konut finansmanı tanımına uyan kredi ve finansal kiralama sözleşmeleri, sözleşme tarihi dikkate alınmaksızın anılan madde uyarınca konut finansmanı kapsamındadır”* şeklinde düzenlenmiştir. **Bu düzenleme, yurtdışından borçlanarak vatandaşlara dağıttıkları konut kredileri karşılığında almış oldukları ipotekleri menkul değer haline dönüştürüp tekrar satma imkanı sağlayacağı ve bu şekilde almış oldukları kredinin faiz yükünü azaltacağı için bankalara maliyetlerini aşağıya çekme, dolayısıyla karlarını artırma imkanı sağlarken, daha önce konut kredisi almış olan vatandaşları esas olarak iki olumsuzlukla karşı karşıya bırakmakta, halen sahip oldukları hakların bir kısmını ellerinden almaktadır.**

- Birinci olumsuzluk; bu tasarı ile İcra İflas Yasasında kredi kullananlar aleyhine yapılan değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu kişilerin herhangi bir şekilde ödeme zorluğuna düşmeleri durumunda konutlarının hemen paraya çevrilmesinin yolu açılmakta, yasal süreç çok kısaltılırken, kredi alanının kendisi açısından ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelere itiraz imkanları neredeyse fiilen ortadan kaldırılmaktadır.
- İkinci olumsuzluk; anılan madde, yasa tasarısının 24. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Tasarının 24. maddesi şöyledir: *“Faiz oranının sabit olarak belirlenmesi halinde, sözleşmede yer vermek suretiyle, bir ya da birden fazla ödemenin vadesinden önce yapılması durumunda konut finansmanı kuruluşu tarafından tüketiciden erken ödeme ücreti talep edilebilir. Erken ödeme ücreti gerekli faiz indirimi yapılarak hesaplanan ve tüketicisi tarafından konut finansmanı kuruluşuna erken ödenen tutarın yüzde ikisini geçemez. Oranların değişken olarak belirlenmesi halinde tüketiciden erken ödeme ücreti talep edilemez.”* Bu durumda sabit faizli olarak yapılmış olan eski kredi sözleşmelerinin yükümlüleri de, erken

ödeme durumunda, (eskiden olmadığı şekilde) erken ödeme ücreti ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakılmaktadır.

Yasa Tasarısın 24. maddesine göre konut kredileri sabit veya değişken faizli olarak belirlenebilecektir. 24. madde bu yanıyla da konut alıcılarını gelecekte zor durumda bırakabilecektir. Hükümet yetkilileri ve basın tarafından sanki kredi alacak vatandaşın lehine gibi gösterilen bu düzenleme, faizin değişken olarak seçilmesi durumunda kredi ile konut alan kişiyi, baştan hesap etmediği birçok riskle karşı karşıya bırakacaktır.

Nitekim Mayıs ayı başında başlayan kriz, hükümet yetkililerinin söylediği şekliyle “dalgalanma”, ilk olarak konut kredisi faizlerini etkilemiştir. Nisan sonunda aylık bazda 1.07'lere kadar düşen konut kredi faizleri, haziran sonu itibarı ile aylık bazda 2.00'lara dayanmış durumdadır. Eğer şu anda verilmiş olan konut kredileri esas olarak sabit faizli olmasa idi, bu aylık 500 milyon lira kredi taksiti ödeyen kişinin aylık ödemesinin yaklaşık olarak 300 milyon lira artması yani 800 milyon lira ödemesi anlamına gelecekti ve bunun sonucunda, bugün itibarı ile bir çok kişi, konutunu kaybetme durumuyla karşı karşıya kalacaktı.

Hükümet serbest döviz kuru uygulamasının uzun yıllar boyu uygulanmasını öngörmektedir . Bu hususa yeni beş yıllık plan çalışmaları içinde de yer verilmiş bulunmaktadır. Bu durumda neredeyse tamamına yakını yurtdışından fonlanan ve bu tasarı doğrultusunda daha da yaygın şekilde yurtdışı kaynaklarla finanse edilmesi öngörülen konut kredilerinin, kurdaki oynaklıklara karşı çok daha hassas hale geleceği açıktır. Konut kredisi alanların, hiçbir zaman boyutunu ve zamanını tam olarak kestiremeyeceği bu riske karşı hiçbir güvencesi bulunmamaktadır.

Ne Genel Gerekeç ve Madde Gereçeklerinde, ne madde metinlerinde yer alan husus ise, dar gelirliilere yönelik olacağı söylenen ucuz konut üretiminin ne şekilde destekleneceği ve bu konutların dar gelirli vatandaşlarımızca kira öder gibi taksitlerle edinilmesinin nasıl sağlanacağıdır.

Tasarı metni ile ilgili söylenebilecek bir husus da, komisyon görüşmeleri sırasında, faiz giderlerinin belli miktarı aşmamak üzere vergiden düşülmesine olanak sağlanmasına yönelik olarak yapılan düzenlemedir. 2007 yılından itibaren yürürlüğe girmesi öngörülen bu değişikliğin hükümet ve genel kurul tarafından benimsenip benimsenmeyeceği belli değildir. Konunun bütçe dengeleri açısından IMF ile müzakere edilmesi gerekmektedir. Komisyonunda yapılan bu düzenlemenin amacı ilk bakışta dar gelirliilere konut alımında sübvansiyon sağlanması gibi görülse de, bu uygulamanın bırakın dar gelirlii kesimi, gelir düzeyleri ve konut

maliyetleri dikkate alındığında orta gelir düzeyindeki insanların bile konut sahibi olmasını sağlamayacağı, bu sübvansiyonun esas olarak üst orta ve üst gelir düzeyindeki vatandaşlara yönelik olacağı görülmektedir. Eğer bu tespitimiz doğru ise, tüm vatandaşların vergileri ile oluşturulan kamu kaynakları ile yapılacak bu sübvansiyonun doğru, adaletli ve etik olup olmadığı hususu tartışılır hale gelecektir.

Tasarının 16. ve 17. maddeleri, mali yapıları bozulan ve bu şekilde yükümlülüklerini karşılayamayacak duruma düşen ipotek finansmanı kuruluşlarının tasfiyesi ile ilgilidir. Tasarıda bu kurumların tasfiye işlemlerinin kurulacak olan “Yatırımcıları Koruma Fonu” tarafından yürütüleceği belirtilmektedir. *“Tedrici tasfiye karar ve işlemlerinde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu ve diğer mevzuatın tasfiye ile ilgili hükümleri uygulanmaz. İpotek finansmanı kuruluşlarının tedrici tasfiyelerinin uygulama usul ve esasları Kurulca belirlenir.”* Böylece daha önce yasa ile düzenlenmiş konularda SPK yetkili kılınmakta, böylelikle yatırımcıların haklarının ne şekilde korunacağına ilişkin hususlar belirsizliğe ve keyfiliğe terk edilmektedir.

Aynı belirsizlik ve keyfilik bu kuruluşların kayıtlarının tutulma şekline ilişkin olarak da söz konusudur. **Korkumuz, ipotek finansmanı kuruluşlarının batması durumunda karşı karşıya kalınacak depremin boyutlarının, 2000 yılında bankaların batması sonucunda ortaya çıkan depremi kat kat aşabileceği olasılığından kaynaklanmaktadır.** Bir kuruluşun batması, tüm konutların fiyatında düşmeye neden olacağı için, olayın zincirleme bir şekilde gelişmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bunu engellemenin yolu, krizin derinleşmesinin önlenmesi için bu batıkların yaratacağı yükün hazinece üstlenilmesi durumudur. Sistemde bulunan paraların esas olarak yabancı fonlara ait olması bu ihtimali güçlendirmektedir. **Böyle bir durum, günümüzde batık bankalar nedeniyle TMSF'nin hazineye, yani tüm topluma yüklediği maddi zararın kat kat fazlasının ortaya çıkması, ipotekli finans kuruluşlarının kötü yönetim ve (olmamasını dilediğimiz) yolsuzluklarının faturasının yine halkımızın sırtına yüklenilmesi anlamına gelecektir.**

Şüphesiz ki bu korkumuzun paranoya olarak nitelendirilmesi mümkündür. Ancak, Arthur Anderson adlı sözde bağımsız ve saygın denetim kuruluşunun, World COM ve Enron skandallarındaki payı bu korkumuzu anlaşılabilir kılmaktadır.

Yasa tasarısı, konutların değerinin objektif kriterlere göre belirlemesi görevinin Gayrimenkul Değerleme Uzmanları'nca yapılmasını öngörmektedir. Bu görev kredi kullanan konut sahiplerinin haklarının

korunması açısından büyük önem taşımasına karşın, yasa tasarısında bu önemine uygun şekilde yer almamıştır. Değerleme yapacak kişilerin niteliği, değerlemenin objektif ölçütlerinin neler olduğu tanımlanmamakta, tasarının 15. maddesinde yapılan bir düzenlemeyle bu işler (ölçütlerin belirlenmesi, uygulamanın denetlenmesi, vb.) kurulması planlanan “Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği”ne havale edilmektedir.

Yasa tasarısında 2. maddenin gerekçesi şöyle yazılmıştır: *“Konut finansman sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, alacakların takip sürecinin hızlı ve sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesini gerektirmektedir. Bu süreçte hak sahiplerinin haklarının doğru ve süratli olarak belirlenebilmesi açısından, kıymet takdiri yapan kişi ve kurumların taşımaları gereken nitelikler ile çalışma usul ve esaslarının sağlam kurallara bağlanması zorunludur.*

Sermaye piyasası mevzuatında gayrimenkul değerleme faaliyetinin kimler tarafından yürütülebileceği ve bu kişilerin taşıması gereken nitelikler, değerleme faaliyetini yürüten kişi ve kurumların çalışma esasları, raporlama standartları ve değerleme ilkeleri belirlenerek, bu esaslara aykırılıkların yaptırımları düzenlenmiştir. Ayrıca, değerleme hizmeti verebilecek kurumlar, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından listeye alınmakta ve yine Sermaye Piyasası Kurulu tarafından bu faaliyeti yürütebilecek değerleme uzmanları, sınava tabi tutularak lisans verilmekte ve bu kişilerin sicilleri tutulmaktadır. Tasarıda “belirtilen kıymet takdirlerinin Sermaye Piyasası Kurulu tarafından listeye alınmış kurumlar veya Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine göre lisans almış kişiler tarafından yapılması, hizmetin kalitesini artıracacağı gibi, kıymet takdirine itirazları azaltacak ve takip sürecinin kısalmasına katkıda bulunarak konut finansman sistemine olan güveni artıracaktır.”

Para kazanabilmesi için, işvereni olacak Konut Finansmanı Kuruluşlarıyla birlikte çalışmak zorunda olan, onlardan iş almak için onları memnun etmek zorunda olan bu kişi ve kurumların ne kadar bağımsız ve güvenilir olabileceği ise gerçekte tartışmalıdır.

Şöyle ki; Sermayesinin tamamı “Başbakanlık Toplu Konut İdaresi” tarafından idare edilen ve tüm çalışanların “Konut Edindirme Yardımı” hesapları nedeniyle ortak oldukları Emlak Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı”; İzmir-Mavişehir'deki bir arsasını “Kaynak Geliştirme Projeleri” adı altında hasılat paylaşımı yöntemiyle ihale etmeyi planlanmıştır. Anılan arsa için, SPK tarafından yetkilendirilmiş bir şirket tarafından 31.12.2002 tarihinde düzenlenen satışa esas ekspertiz raporunda arsanın değeri 15 trilyon lira olarak tespit edilmiştir. İmar durumunda

hiç bir değişiklik olmamasına karşın aynı şirket 30.10.2003 tarihinde hazırladığı raporunda aynı arsanın değerini öncekinden farklı olarak 5.4 trilyon lira olarak tespit etmiştir. Ekonomik göstergelerin görece olarak iyileştiği, borsanın ve emlak fiyatlarının arttığı bir ortamda arsanın değerinin on ay içinde yaklaşık üçte birine gerilediği bu firma tarafından tespit edilebilmiştir.

Bir kamu kurumu olan ve senelerce maaşından “Konut Edindirme Yardımı” kesilen tüm vatandaşların paralarını korumak ve en çok gelir getirecek şekilde değerlendirmekle yükümlü olan “Emlak Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı” arsaları ile ilgili olarak dahi, benzer başka örnekler vermek mümkündür. **Bu sistem, bir tarafta (aynı zamanda işvereniniz olan) güçlü şirketler, diğer tarafta borcunu ödeyemediği için zaten zor durumda olan (maddi imkanları sınırlı) sıradan bir vatandaşın karşı karşıya olduğu durumlarda nasıl doğru karar üretebilecektir. Maalesef gerek başka ülkelerdeki, gerekse ülkemizdeki örnekler bu sistemin ciddiyeti ve güvenilirliğine ilişkin kaygılarımızı haklı çıkarmaktadır.**

Şüphesiz ki sadece bu yazı ile, doğru amaçla ve ülkemiz gerçeklerine uygun şekilde kurulmadığında, hem ülke ekonomisini hem de doğrudan vatandaşların barınma sorununu çok olumsuz bir şekilde etkileyebilecek olan “ipotek karşılığı konut kredisi sistemi” ve ülkemizde bu sistemin kurulmasının yasal altyapısını oluşturacak “Konut Finansman Sistemi”ne İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nı tüm boyutlarıyla ve yeterli şekilde ele almamız mümkün değildir. Yasanın her maddesi ile ne getirip ne götürdüğü, hangi konularda ne tür sorunlar çıkabileceği ayrıntılı olarak ve ilgili tüm disiplinlerin katılımıyla tartışılmalı, milletvekillerinin yasa tasarısı Genel Kurulda görüşülmeden ayrıntılı olarak bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

Bu tartışma “Kentsel Dönüşüm” ve “Yabancılar Gayrimenkul Satışı” konularıyla birlikte yapılmalıdır. Bu durumda oynanan oyunun büyüklüğü daha açık bir şekilde gözler önüne serilecektir. Nisan sonu itibarı ile bankalarca kullanılan konut kredilerinin miktarının yaklaşık olarak 18 milyon dolara ulaştığı ve bu kredilerin tamamına yakınının yabancı finans kuruluşlarından alınan dış kredilerle finanse edildiği gerçeği, kaygılarımızın boşuna olmadığını göstermektedir.

Son günlerde TL'nin değerinde yaşanan düşüş sonrası sözde gayrimenkul uzmanı birçok kişi televizyonlara çıkıp, bu durumda kiralardan artacağını söylediler. Bu durum, insanların aldıkları konut kredilerini ödemede sıkıntıya düşmeye başlamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Sözde uzmanların söylemek istediği, kredi ile yatırım amaçlı ev sahibi olan kişilerin, kredileri geri

ödeyebilmek için kiralara zam yapmaları gerektiğidir. Fatura malesef yine başını sokacak bir evi olmayan insanlara ödetilecektir.

Sonuç olarak; ülke toprağı, gayrimenkulü satılarak ekonomi ayakta tutulmaya çalışılmakta, yaratılan çok büyük rantların, bu rantları vergilendirecek bir sistem bulunmadığı için, ülkenin kalkınmasına ve toplumun refahına hiç bir katkı sağlanmadan yurtdışına çıkmasına göz yumulmaktadır.

“Mortgage” ile, gayrimenkullerin menkul değer haline getirilip, yurt dışından alınacak borçların garantisi olarak kullanılması öngörülürken, 22.06.2006 tarihinde Başbakanlık tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilen ve önümüzdeki yasama döneminde “mortgage” ile birlikte yasalaşması beklenen “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı” ile yerel yönetimler, vatandaşın evini veya arsasını tamamen sübjektif gerekçelerle ve kendi koyduğu koşullarda elinden alabilecek bir güce kavuşmaktadır. Bu alanları ilan yetkisinin Bakanlar Kuruluna verilmesi, bu sorunları ortadan kaldırmadığı gibi, teknik bir konunun politik çıkarlara alet edilme olasılığını daha da güçlendirmektedir.

Bu yasaya göre Batıkent, Küçükesat, Aydınlıkevler veya Dikmen gibi yasalara ve mevcut imar

planlarına uygun olarak yapılaşmış alanlar dahi “Kentsel Dönüşüm Alanı” olarak ilan edilebilecek, vatandaşın mülkü yok pahasına elinden alınabilecektir.

Bu yasaların temel amacının sağlıklı ve güvenli oturulabilecek konutlar üretmek olduğu, bu yasaları gündeme getirenler tarafından sıkça söylenmektedir. İmar sistemindeki yozlaşma (planlama ile başlayıp iskanla sonuçlanan sürecin her aşaması ile ilgili olarak, yurdun her tarafından gelen ve basına yansıyan yolsuzluk iddiaları maalesef toplumun büyük kesimi tarafından kanıksanmış durumdadır) sonucunda projeye aykırı ve iskansız binaların imarlı alanlarda %50'lere vardığı günümüzde, bu sorunun çözümü için, yazının başında bahsettiğimiz kendi başarılı deneyimlerimize dönüp bakmak yerine, “mortgage” sistemine bel bağlamamız, eğer cahillikten değilse, en hafif tabirle kendine güvenmeme ile açıklanabilir.

Doğrudan mülkiyet hakkına tecavüz ettiğini düşündüğümüz “Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı”nın bu haliyle yasalaşması durumunda, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi büyük bir olasılıktır. Siyasal iktidarın bunu bilmediği veya bu olasılığı hesap etmediği düşünülemez. Anayasa

Mahkemesi kararları geriye dönük olarak işletilemediğine göre, bu durum ister istemez “bu düzenlemeler, hazırlıkları şimdiden başlamış özel bazı yerler veya özel bazı kişiler için mi yapılıyor?” sorusunu akla getirmektedir.

Başta Körfez sermayesi olmak üzere, yabancıların artan gayrimenkul sevdasının altında yatan (siyasi sonuçlarını görmek istemeseniz dahi) yaratılmaya çalışılan bu yağma düzenidir. Ofer'ler ve yerli ortakları gibi yüzlercesi bu yağma sofrasından başbakanın çok kullandığı bir tabirle “nemalanırken”, bu sofradan ülkemiz insanlarına düşecek şey inşaatlarda işçi, binalarda temizlikçi ve güvenlik görevlisi olmaktan öteye gitmeyecektir. Ege ve Akdeniz sahillerinde yapılacak kısa bir tur bu tespitin doğruluğunu ispatlamak için yeterlidir.

Aileler birbirine düşmüş durumdadır, ana-baba evini-arsasını nispeten yüksek bedel ödeyen yabancıya satıp satmama konusunda, bugünü kurtarmak pahasına geleceklerini satmak istediklerinin farkında olmayan, pompalanan tüketim çılgınlığı ve işsizliğin pençesinde bunalmış çocukları ile karşı karşıya gelmektedirler.

“Konut Finansman Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nın yasallaşması durumunda;

- 1- Mortgage sisteminin dar gelirlilerin konut gereksinmesinin karşılanması sorunuyla hiçbir ilişkisi yoktur. Dargelirliler bu sistemin dışındadır.
- 2- Bu yasa tasarısı yasallaşmadan önce bankalardan konut kredisi alan kişiler bu yasa kapsamına alınmakta, gerek kredilerin ödenmemesi durumunda ve erken ödeme durumunda, mevcut mevzuatımızda olmayan, yeni yük ve olumsuzluklarla karşı karşıya bırakılmaktadır.
- 3- Değişken faiz uygulaması ile, konut sahibi olmak isteyen insanlar ekonomik ve siyasi krizlere karşı daha hassas hale gelecek, en ufak bir krizde konutlarını kaybetmek durumunda kalacaktır.
- 4- Sistemde çıkacak bir kriz, sadece vatandaşın evini kaybetmesine yol açmayacak, ortaya çıkan açık “Yatırımcıları Koruma Fonu” aracılığıyla tüm toplumun sırtına yüklenebilecektir.

Yasaların amacı bireyin mutluluğunu, toplumun refahını artırmak, ülkenin esenliğini sağlamak olmalıdır. Sorumluluğu bu doğrultuda yasalar yapmak olanların, ülke emlakının yabancılar ipotek edilmesini gizlemek için konuyu yoksula ev vaadiyle kamuoyuna sunmaları, uzun vadeli borç bulmak amacıyla yaptıkları düzenlemenin sonuçlarından kendilerinin de korkmasından ve utanmalarından kaynaklansa gerektir.

ANKARA'NIN DÖNÜŞEN YÜZÜ GECEKONDUDAN GECECONDOMİNİUM'A

Hakan Sağlam GÜMMF

Bugün Ankara'nın gecekondu bölgeleri, iyileştirme, sağlıklılaştırma, dönüşüm, yeni konut alanlarına kavuşma gibi, adını ne koyarsanız koyun, köklü bir yıkım alanı görünümünü almıştır. Ankara dışında nüfusun yoğun olduğu birçok kentimizde de gecekondu dönüşüm projeleri² yoğun biçimde devam etmektedir.

Çok iyimser bir yaklaşımla gerçekten bu projelere gecekondu bölgelerinin dönüştürülmesi, iyileştirilmesi, sağlıklılaştırılması vs. gibi olumlu bakılabilir. Ancak, bu yazının amacı, bazı çevrelerin, bu yatırımları özellikle bir rant olayına çevirerek, geri dönülemez, kentsel ve mimari gerçeklikleri oluşturduklarına dikkat çekmektir. İlk yıkılanlar gecekondulardır ama bir gecede yıkılan Havagazı Fabrikası, gündemi sürekli meşgul eden Güvenpark, Atatürk Kültür Merkezi Alanı, Ulus Tarihi Kent Merkezi ve Gençlik Parkı gibi kamusal belleğimizde önemli yer işgal eden bölgelerin belirsiz geleceği, okları doğrudan karar verici konumunda bulunanlara yönlendirmektedir. Üst yönetim, tarihin her döneminde işveren konumunda olduğundan onaylama, karar verme, tasarlama hatta uygulama mercii olarak mimarlarla birlikte çalışmış, mimarlar da her zaman güçlü bir işverene ihtiyaç duymuşlardır. Bu birliktelik zaman zaman yan yana olma, zaman zaman karşı karşıya gelme biçiminde gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda tarihi süreç içinde, ülkemiz konut sorununa üst yönetimin yaklaşımı, konut edindirme politikalarının gelişimi ve yarışmalar çerçevesinde toplumun en büyük kesimini oluşturan alt gelir grubu açısından bakmak yararlı olacaktır.

Tarih boyunca, işveren konumunda bulunanlar, mimari ürünün oluşumunda en önemli aktörlerden

olmuşlardır. Rollerini karar verici, seçici, tasarımcı ya da uygulamacı olarak oynamışlardır. Örneğin, “Abbasi Halifesi el-Mansur'un Bağdat'ı planladığı, Gazne Sultanı Mesud'un mimari tasarımlar yaptığı, Artuklu hükümdarı Melih Salih Nasır Eddin Mahmut Bin Muhammed'in bina tasarımlarıyla uğraştığı, İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın kendi türbesini planladığı, Fatih Sultan Mehmet'in Topkapı Sarayının planlamasında mimarlarla çalıştığı”³ hatta bu çalışmalarda Fatih'in isteklerini yerine getirmeyen “mimar Atik Sinan'ın bunu hayatiyla ödediği”⁴, İstanbul'daki ünlü silahhanenin Mimar Sarkis Balyan tarafından “Sultan Abdülaziz'in bizzat çizdiği plana göre inşa edildiği”⁵ bilinmektedir. Çok yapıcı, tasarlayıcı yöneticiler yanında tarihe yıkıcı olarak geçenler de mevcuttur, örneğin Mussolini ve Hitler'in yaptıkları doğrudan 'modern' kentten ne anladıkları ile ilişkilidir. Mussolini “18 Mart 1932” de yaptığı bir konuşmada 'Majesteleri Kazma' dan söz etmiştir. Mussolini'nin kendisi için yarattığı imgelerden biri de gözden çıkarılmış mahallelerden birinde kazmasını yapılardan birinin çatısına hırsla indiren yıkıcı Duce imgesidir.”⁶

Cumhuriyetin başından itibaren ülkemizde de politikacılar mimariye özel bir ilgi göstermiş, kent ve mimarlıkla ilgili sorunlarda söz sahibi olmak istemiş, yasal yetkilerini baltalama, muhalefet, alınan kararları uygulamama ya da doğrudan tasarım ve uygulama sürecinde yer alma biçiminde kullanmışlar, bugün de olduğu gibi yıkıcı yanlarını sergilemekten kaçınmamışlardır. Öyle ki Menderes döneminde gerçekleştirilen yıkımlar, hemen tüm kentlerimizin aynışmasının nedeni olarak kabul edilmektedir. Üstelik yapılanlar, akademik çevrelerce de onaylanmıştır. Dönemin bazı öğretim üyelerinin “Başbakan Menderes ile yıkılan İstanbul'u

gezerek uygulamaları 'senden iyi mimar yok' diyerek”⁷ destekledikleri bilinmektedir. Bu nedenle olsa gerek 1958 yılında düzenlenen Alanya Kent Planı yarışması sonucu öneri olarak getirilen otoyola karşı Alanyalıların direnişe geçmesi Demokrat Partiye başkaldırma olarak yorumlanarak, bir gecede onlarca yapı yerle bir edilmiştir.

Falih Rıfık Atay “Çankaya” adlı eserinde, Vali ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan için Jansen'in Ankara İmar Planına “açıkça muhalefet edemeyeceği için, adet olduğu üzere devamlı bir baltalama yolu tuttu”⁸, demektedir. Yine aynı eserde dönemin Nafia Vekili Ali Çetinkaya'nın Jansen'in demiryolunun yerini değiştirmek istemesine kızıp, yüzüne karşı “ben böyle fikrinden cayan mütehassıs istemem”⁹ dediği, yeni yapılacak gar binasını da yarışmaya bile çıkarmaya gerek görmeden yeni mezun birine yaptırdığı uzun uzun anlatılmaktadır. Zaten 1927 yılında Jansen'e sınırlı bir yarışma ile yaptırılan proje ancak “beş yıl sonra onaylanabilmiştir. Planın kuzeybatısında amele mahallesi önerilerek düşük gelirliilerin konut sorununa da çözüm aranmış ancak uygulaması yapılmamıştır.”¹⁰ Uygulamadaki aksaklıklar, gecekondulaşmanın başlaması, belediyenin bu konuda hiç bir şey yapmaması, yerel otoritenin ilgisizliği şöyle dile getirilmiştir; “şehir planında evsiz fakirlere verilmek üzere bir ucuz arsalar bölgesi ayrılmıştır. Bu arsalar her isteyene parasız da verilecekti. Böylece kurulacak bölgeler, mühendisin kontrolü altında bulunacaktı. Belediyeye verilen bu vazifelere göre merkezde mektep, çarşı, dispanser gibi umumi tesisler için yer ayrılacaktı. Fakat belediye bu vazifesini bir yana bıraktı dışardan gelenler Ankara Kalesi etrafındaki sırtlarda ilk gecekonduları tecrübe ettiler, imar komisyonu yıkılma kararı verdi. Vilayet ve Belediye aldırış bile etmedi. Türkiye'de gecekondu faciası işte o zamanlar Ankara Belediyesi'nin imar planını baltalaması ile aldı yürüdü.”¹¹

Görüldüğü üzere bugün de olduğu gibi siyasi iktidarlar imar faaliyetlerinin her dönem içinde olmuşlardır. Ve siyasi iktidarlar tarafından yapılan müdahaleler çoğunlukla plan kararlarının uygulanamayışı ile sonuçlanmıştır. Öte yandan dar gelirliilerin konut sorunu ve bu soruna yönelik çözüm arayışları siyasi iktidarların her dönem gündeminde olmuştur ve bu nedenle de gecekondu sorunu Cumhuriyetten bugüne güncelliğini korumuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan yasalar, özellikle memurlar için yeni konut bölgeleri oluşturmak amacıyla ele alınan kamulaştırma yasalarıdır. Bu yasalara dayanarak Yenişehir gibi çok önemli bir uygulama alanı hayata geçirilebilmiştir. Fakat Belediye alan içinde kendine ait “diğer arsaları da sonradan satarak bilinçli bir arsa politikasının, planlama amaçları için kendisine sağladığı olanakları değerlendirememiştir.”¹² Üst yönetim gecekondu yerleşim alanları için fikrini

açıkça ortaya koymuştur. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bugüne hiç de yabancı olmayan bir üslupla, gecekonduları “yapısal bir sorun olarak değil, Ankara'ya özgü mahalle ölçeğinde ve yönetimin denetiminde gerektiği an yıktırılarak çözülebilir”¹³ bir sorun olarak tanımlamıştır.

1930’lu yıllarda kooperatifçiliğin önemsenmeye başlaması ve ilk kez Ankara’da 1935 yılında Bahçelievler Yapı Kooperatifinin¹⁴ kurulması ile önemli bir dönem başlamıştır. Ancak kooperatif üyelerinin tümü üst bürokratlardır, uygun faiz oranlarında kredi kullanmışlardır, konutları dönemin sosyal konut anlayışından uzak lüks konutlardır. Üyeler yapı tesliminden hemen sonra bireysel tapularını almışlardır. Ne yazık ki Bahçelievler'den sonra kurulan pek çok kooperatif aynı süreci yaşayarak alt gelir guruplarına yönelik herhangi bir çaba gösterememiş, kooperatifçilik salt kazanç anlamına indirgenerek asıl amacından saptırılmıştır. Bu yıllar dolaylı da olsa devlet eliyle sayılabilecek, devletin iktisadi girişimlerrince oluşturulan daha çok mahalle ölçeğindeki yatırımlar dikkat çekmektedir. Özellikle Sümerbank ve DDY gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilen yatırımlar, kurum çalışanlarının konut talebini karşılamaya yöneliktir.

Öte yandan bu dönemde konumuz ve mimarlık ortamı açısından önemli bir olay gerçekleşmiş ve Cumhuriyet tarihinde ilk önemli konut yarışması 1935 yılında yapılmıştır. “Halkevi Trakya Göçmen Evleri”¹⁵ proje yarışması sonucunda tipik köy evi esintileri taşıyan proje birinci seçilmiş, konu biçimsel bir irdelemenin ötesine geçememiştir.

Konut sorununa yönelik yasal süreç ise devam etmektedir. 1944 yılında çıkarılan yasa ile ise devlet yalnızca memurlar için konut yapmakla kendini sınırlı kılmıştır. Bu yetersizlik sonucu 1946 yılında Emlak Eytam Bankası, konut üreten, konut kredisi veren Emlak Kredi Bankası’na dönüştürülmüş ancak sorun yine de çözülememiştir. Zira “çok uzun yıllar devam eden bu mülk konut edindirme kredilerine karşın, beklenen sonuç elde edilememiştir. Emlak Kredi Bankası üst-orta ve orta gelirliilere mülk konut sağlayan ve mülk konut kredisi veren bir banka olarak konut sorununu çözecek fonksiyonları görememiştir”¹⁶ ve banka açıkça alt gelir grubunu dışlamıştır. Öte yandan “9 Temmuz 1945 tarih ve 4792 sayılı yasayla kurulan İşçi Sigortaları Kurumu biriken fonlarını değerlendirmek, aynı zamanda sigortalılarla ilgili bir sosyal konut politikası uygulamak amacıyla üyelerine 2 Haziran 1949 tarih ve 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Yasası ile konut kredisi vermeye başlamıştır.”¹⁷ Ancak bu dönem henüz kat mülkiyeti kanunu olmadığından, bu yasal çerçeve ancak bireysel konut üretimi için geçerli olabilmiş, büyük ölçekli üretimler yapılamamıştır. Hükümet ve Büyük Millet Meclisi 1932 ve 1948 yıllarında kat mülkiyeti kanununu çıkarma çabalarını aramış, “Noter Yasası’nın 44. Maddesinin B Fıkrasına yapılacak bir ilave ile kat mülkiyeti kanunu

dolaylı yoldan yasallaştırılmaya çalışılmışsa da başarısızdır.”¹⁸

Dar gelirlielerin konut sorunlarının çözümüne yönelik olarak 1948 yılında kabul edilen yasalarla¹⁹ Ankara için önemli olan, Yenimahalle konut bölgesi oluşturulmuştur. Ancak proje sürecinin son evresinde, arsa tahsisine gecekondusu olmayanlardan başlanacağı kararı alınarak, gecekonducular bir anda devre dışı bırakılmıştır. Zaten bu yıllara gelindiğinde, gecekondulu Türk insanının acil barınma ihtiyacı olma anlamını çoktan yitirmiş, açıkgezelerin kazanç kapısı durumuna gelmiştir. Falih Rıfkı Atay özellikle “milletvekilllerinin bu işi nasıl organize ettiklerini, 1946 yılından sonra siyasi iktidarın ne tür ödünler verdiğini, çok partili sistemin gecekonduyu hoş gören söylemi gündelik yaşantımıza nasıl yerleştirdiğini”²⁰ anlatmaktadır.

Bu dönemde konut sorununun mimarlık ortamına bir yansıması olarak 1948 yılında, “Ankara İller Kooperatifi Ev Projeleri”²¹ yarışması düzenlenmiştir. Daha çok orta-üst gelir grubuna hitap eden bu yarışma, sonuçta ancak üst gelir grubunun benimseyebileceği projelerin elde edilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu yarışmadan bir sene sonra 1949 yılında “Ankara Belediyesi Ucuz Evler” proje yarışması açılmıştır. En azından adıyla alt gelir grubunu ön plana çıkaran yarışmanın, ödülleri bile, alt gelir grubu hakkında ne düşünüldüğü konusunda önemli ip uçları vermektedir. Ödül kategorisinde bir katlı, 2 ve üç odalı tiplerle birlikte iki katlı 3, 4 ve 5 odalı tipler de mevcuttur. Aynı yıl yarışmaya çıkarılan “Emlak Bankası Ucuz Evler” proje yarışması da aynı biçimde altı tip projeyi ödüllendirmiştir. Bunlar 2, 3, 4 ve 5 odalı tek katlı evlerle iki katlı 5 odalı ev tipini içermektedir. Bu sonuçlar mimarlık ortamında dar gelirlielerin konut sorununun farklı ele alındığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Aynı yıllarda Ankara belediyesi konut sorununu çözmek adına ucuz arsa, ucuz konut elde etmek için pek çok girişimde bulunmuş ancak sonuçta “Belediye Meclisi, başkanlığa verilen arsa için borçlanma yetkisinin kullanılmaması önergesini kabul ederek, bu alandaki çalışmaları durdurmuştur. Oluşturulan politikalar önceleri memur kesimine sonraları ise memurları da kapsayan orta ve orta-üst gelir guruplarına hizmet etmiştir. Geliştirilen bazı olumlu ilkeler de uygulamaya yansımamış, hatta bazı fırsatlar kaçırılmıştır.”²² Bu fırsatların kaçırılması sadece Ankara için değil Ankara'yı örnek alan diğer belediyeler için de geçerli olmuştur.

Görüldüğü gibi 1950'li yıllara gelinceye kadar konut sorunu, belediyelerin sorumluluğu olarak ele alınmıştır. “Bu durum 9 Mayıs 1958’de 7116 sayılı İmar ve İskan Vekaleti Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun kabul edilinceye kadar büyük ölçüde sürmüştür.”²³

Bu arada 1950 yılında Türk Yüksek Mimarlar Birliği - Türk Yüksek Mühendisler Birliği İstanbul Şubesi “Eskişehir Ucuz Ev Tipi”²⁴ proje yarışmasını gündeme getirmiştir ama sonuç diğer yarışmalarla aynı olmuştur.

1960'lı yıllardaki hızlı politik değişim ve başlatılan planlı dönem 'Toplu Konut' üretimini ön plana çıkarmıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planları toplu üretimin önemini ve bundan faydalanmanın gereklerini vurgulamışlardır. “Değişim-gelişim, arsa fiyatlarındaki artış, başkentte o gün geçerli olan Yücel-Uybadin planındaki önemli değişimin nedeni olmuştur. Yönetim erkinin sürece müdahalelerinin bir başka örneği olarak, plancının olumsuz görüşüne karşın İmar İdare Heyeti tarafından 3.12.1960 gün ve 609 sayılı kararla Bölge Kat Nizamı Planında kat artışı kabul edilmiştir. Bu kararla neredeyse tüm Ankara'ya önemli bir yoğunluk artışı getirilmiştir.”²⁵

1963-1964 yıllarında yapılan bir araştırma²⁶ Türkiye'de kooperatiflerin ne olduğu konusunda çok önemli ip uçları vermektedir. Bu araştırmanın bulguları kooperatiflerin amaç dışı kullanımını, kooperatiflere dargelirlilerden çok orta ve üst gelirlielerin üye olduklarını, bunların çoğunun birden çok kooperatifte yer aldıklarını, kooperatifçiliğin spekülasyona açık olduğunu ve üyelerin karşılaştıkları zorlukları yenmek amacıyla siyasi, iktisadi otoritenin yardımı için maddi ve manevi bedel ödemekten kaçınmadıklarını, vd. açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmadaki önemli saptamalardan biri de kooperatiflerin daha çok tek apartman bloğu yaptırdıkları sonuçta da büyük ölçekli inşaatın ekonomik getirilerinden yararlanamadıklarıdır. Aynı yıllar kooperatifler yanında “Or-an, Mesa gibi büyük toplu konut kuruluşlarının da devletin ilgisizliğinden yakındıkları”²⁷ görülmektedir. Bu dönemde bankaların baskılarıyla yasada değişiklik yapılmış,

bankaların tümüne, müteahhitlere, kooperatiflere, ve öteki toplu konut kuruluşlarına kredi açma yetkisi verilmiştir.²⁸

1970'li yıllar yine yerel yönetimlerin konut sorununun çözümünde aktif rol oynadıkları yıllardır. Toplu konutu desteklemek amacıyla, yürürlüğe giren bir dizi yeni yasa ile bugün Ankara'nın en önemli konut bölgesi durumundaki Batıkent projesinin hayata geçirilmesi sağlanmıştır. Batıkent İmar Planı 1979 yılında onaylanmıştır. Ancak zaman içinde “belediyenin farklı siyasal iktidarlarca denetlenmesi sonucunda, Ankara belediyesinden beklediği arsa ve alt yapı yardımını göremeyen Batıkent 1984-1989 arasında önemli bir darboğaza girmiştir.”²⁹ Batıkent projesi de kısa zamanda asıl amacından saparak orta gelir grubuna hitap etmeye başlamıştır.

1980 yılında yürürlüğe giren 'Milli Konut Politikası Kararnamesi'nin³⁰ amacı halkı konut sahibi yapmaktır. Bu ana amaç yanında kararname aynı zamanda “gecekondulu bölgelerinin iyileştirilmesi”, “toplu konut uygulaması” ve “Türk İslam geleneklerine uygun konut tipi geliştirilmesi” gibi çok farklı noktalardan konuyu ele alarak dikkati başka yönlere çekmeyi başarmıştır. Aynı yıllar, bir “ideal ev” kavramı her yerde kendini göstermeye başlamıştır. Sağlıklı, mutlu, temiz bir çevre arayışı özellikle medyada körüklenmiş, sonuçta tüm büyük kentlerin çeperlerinde bunu gerçekleştireceği iddiası ile yeni yerleşimler hızla çoğalmıştır. “Bu dönem yerel reklam ajanslarının uluslararası reklam şirketleri ile ortaklıklar kurmalarıyla, Türkçeleştirilmiş ya da Türk tüketicisine uyarlanmış, tüketim ürünü idealinizdeki ev mizanseninde sunulmuştur.”³¹ Özellikle konuta ilişkin reklamlarda, bildiğimiz ya da bilmediğimiz bir dünyanın, görsel bir şovla sunulması³², sonuçta bir dizi yıkma, yenileme, projesinin hızlanmasına ya da en azından kullanıcılar tarafından daha kolay kabullenilmesine neden olmuştur.

Bu arada otuz yıl kadar ülkemizin yarışmalar takviminde konutla ilgili hiç bir gelişme olmamıştır.³³ Ancak, 1981 yılında nihayet doğrudan gecekondulu üzerine bir yarışma açılmıştır. İmar ve iskan bakanlığı “Gecekondulu Önleme Bölgeleri ve Geri Kalmış Yörelerde Kiralık Konut”³⁴ yarışmasını gerçekleştirmiştir. Tüm iyi niyetlere karşın sonuçta elde edilen projeler bitmiş konutlardan ibaret ve gecekondulu olgusunun içeriğini yakalamaktan çok uzak olmuştur. Daha sonraki yıllar, konuta ilişkin 5 adet öğrenci fikir proje yarışması³⁵, 1991 yılında T.C. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü tarafından “Gelenekten Geleceğe Evimiz”³⁶ konulu bir fikir projesi yarışması gerçekleştirilmiştir. Yarışmanın adı nasıl bir sonuç beklendiğini işaret etmektedir, sonuçta en 'güzel' ev birinci seçilmiştir. Özellikle bir fikir projesi yarışmasında öne çıkması gereken düşünsel yapı atlanmış ve alt gelir grubu için önemli bir sonuç alınamamıştır. Bu tarihten günümüze kadar yarışmalar düzeninde konuta ilişkin

başka bir girişim olmamış, bu dönemde açılan yarışmalar³⁷ ne yazık ki sadece öğrenci fikir projeleri yarışmaları ile sınırlı kalmıştır.

Bu arada 1989 yılında 'Konut ve Arsa Sertifikası' yöntemi uygulamaya konmuştur ama yöntem “konut üretim hızını artıracığı, arsa spekülasyonundan doğan rantların ucuz konut olarak halka geri döneceği, ve kullanıcılara sabit fiyatla ulaşılabileceği, ancak belirli bir gelir düzeyinin üstündekilere hitap etmesi bakımından”³⁸ eleştirilmiştir.

Tüm bu uygulamalar ve yarışmalar sürecinin sonucunda elde edilen ürünler kısaca “Kırsal alanların mimarlıktaki (yeniden) kurgulanışı , biçimsel reçetelere dayanan yada statükoyu sürdürmeye yarayan yıpranmış bir bölgeselciliğin kapsamından çıkmadı”³⁹ biçiminde özetlenmiştir.

1995 yılında “Toplu Konut Tasarruf Sistemi” adı altında yürürlüğe giren sistemse “bireysel krediyi desteklemesi, bunun da enflasyonu artırıcı etki yaratacağı ve Türkiye'deki yüksek enflasyon ortamında sağlıklı işleyemeyeceği, hükümetin bu uygulamayla kamunun arsalarını Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü eliyle özel kişilere geçirme kararı vermiş olması, Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün artık özgün amacına aykırı olarak arsa stoklarını artırmakla değil tüketmek ve elden çıkarmakla görevli bir kuruluş düzeyine indirgenmiş olması,”⁴⁰ bakımlarından eleştirilmiştir.

Bugün olduğu gibi gecekondunun her seçim dönemi politik bir yatırım aracına dönüştürülmesi, ne yazık ki her hükümet döneminde giderek karmaşıklaşan sorunlar dizgesini gündemde tutmuştur. Örneğin 27 Mart 1994 yerel seçimleri öncesi bizzat başbakanın ağzından, televizyonlarda gecekondulara “yasal bir olanak sağlayıp tapu verileceğinin”⁴¹ açıklanması neredeyse tüm kentlerimizde gözle görülür bir değişimin nedeni olmuştur.

2002 seçimlerinden sonra 58.⁴² ve 59.⁴³ Hükümetler hem Hükümet Programlarında hem de Acil Eylem Planında (AEP)⁴⁴ konut sorununa aynı siyasal partinin devamı olarak gerekli önemi vermişlerdir. Bugüne damgasını vuran yasal düzenlemeler⁴⁵ gerçekleştirilerek, “toplular konut seferberliği” başlamış ve “kentsel dönüşüm projelerinin” önü açılmıştır. Planın olumlu algılanabilecek yaklaşımına karşın, “köy mimarisi”, “tarihi doku”, “yöresel mimari” gibi basmakalıp kavramlarla, uygulamada, son sürat gerçekleştirilen yeni konut çevreleri, sosyal, mimari ve kentsel ölçekte olumlu işaretler vermemektedir.

Dünyanın ani büyüyen neredeyse tüm kentlerinde görülen bu hızlı genişleme, kent merkezlerinde kalan, giderek çöküntü alanı haline gelen alanlara ekonomik bir rant aracı olarak bakmayı da beraberinde getirmiştir. Sonuçta sermaye, ister adına 'soylulaştırma', ister 'dönüştürme' desin, kendi

çıkarları doğrultusunda bu alanları ranta çevirmeye başlamıştır. Bu durum son günlerde Ankara'daki, hatta tüm göç alan illerimizdeki kent merkezlerinde⁴⁶ ya da gecekondunun semtlerinde yaşanan dönüşümle tam olarak çalışmaktadır. Ankara'nın son yıllarda aşırı büyümesi özellikle - Esenboğa Havaalanı yolu, Cevizlidere vs. gibi- belirli gecekondunun bölgelerinin bir anda kentin en merkezi, son derece yüksek rantlar elde edilen bölgeleri haline gelmesinin nedeni olarak görülebilir. Bu bölge sakinlerine -çok uygun koşullarda da olsa- yeni evler sağlanmaktadır, ancak deneyimler göstermiştir ki, burada yaşayanların büyük bölümü yeni oluşturulacak bölgelerde yaşayacak gelir seviyesine sahip değildir, olsa bile kendi yaşam modellerini çok katlı bloklara taşıyabilecek kültürel birikime sahip değildir. Bu durum, eski kullanıcıların kısmen de olsa dışlanacağını, kentin bir başka bölgesinde yeni bir illegal yerleşimin oluşacağını göstermektedir.

Son birkaç yıldır, bir anda patlayan konut arzı, yükselen konut fiyatları, artan talep karşısında aşırı fırlayan inşaat malzemesi fiyatları, bankaların inanılmaz rekabeti içinde düşen konut edindirme fonu faizleri, ardından faizlerin bir anda yeniden yükselmesi, henüz yasası oluşturulamayan, ne olduğu doğru dürüst anlaşılamayan “mortgage” sistemine bağlanmıştır. Ve bu yöntem daha şimdiden inanılmaz pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Özellikle medyada, sistemin iyi ve olumlu yanlarının altı çizilirken, göz ardı edilen; sistemin ekonomisi gelişmiş ülkelerde toplumun en geniş basamağını oluşturan orta gelir grubuna konut sağlama modeli olarak geliştirildiğidir. Sistem özellikle Amerika'da araba, benzin vs. tekelinin desteklediği kentlerin yakın çevrelerindeki oluşumları gerçekleştirmiştir. “İşçilerin bu meskenleri almak için ağır ipotek borçları altına girmeleri gerektiği, böylece işverenin açıkça kölesi haline geldikleri, evlerine bağlanıp, uzaklaşamadıkları, ve kendilerine sunulan çalışma koşulları ne olursa olsun tahammül etmek zorunda”⁴⁷

kaldıkları, bildik eleştirilerin başında gelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, konut kredisi uygulamalarında toplumun en geniş basamağına yani dar gelirli gruplara ulaşamamaktadır. Kredi verme koşulları arasında “düzenli bir iş belli bir adres gibi ölçütler bu grupların kredilerden yararlanamama nedenlerinden biri olmaktadır.”⁴⁸

Bu çalışmada ortaya konulduğu üzere büyük bir sorun olarak algılanan planlama kararlarına resmi otoritelerin müdahalesi tarihsel süreç içinde sıkça yaşanan bir durumdur. Her dönem bu kararların uygulanamaması söz konusu olmuştur. Öte yandan gecekondunun sorununa alternatif olmak üzere tarihsel süreç içinde dargelirlilerin barınma sorunlarına yönelik çeşitli çözümler üretilmiştir. Ancak yukarıda yer alan değerlendirmelerden anlaşılabileceği üzere bu çözümler amacından sapmış ve orta ve üst gelir grubuna yönelik konut üretimini sağlayacak birer araca dönüşmüştür.

Mimarlık söyleminde ise “gecekondunun”, “gelişim”, “değişim”, “dönüşüm”, “kırsal mimari”, “alt gelir grubu konut” ve bu konuyla ilgili pek çok başlık neredeyse Cumhuriyetin başından beri sürekli tartışılarak günümüze kadar gelmiştir. Özellikle bu tartışmanın; politik, ekonomik, toplumsal analizleri oldukça önemli bir dökümantasyon sağlamaktadır. Ancak mimarların bu konuda çok da verimli çalıştıkları, çözüm önerileri ürettikleri söylenemez. Örneğin “Cumhuriyet Mimarisi tarihi alanındaki hemen hiçbir çalışma gecekondunun birimlerinin mekansal analizine girişmiyor. Formların ve üslupların incelenmesi üzerine kurulu bir mimari yazın geleneği, bu analizlerin sosyo-kültürel olgularla desteklendiği durumlarda bile gecekondunun olgusuna değinmekten uzak kalıyor”⁴⁹ saptaması açıkça mimarların ne yapmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum şimdiye kadar gecekondunun mimari söylem alanında dışlandığını açıkça dile getirirken, aynı biçimde uygulamada da

gecekondunun olgusu dışlanmış ya da görmezden gelinmiştir. Uygulamada ya da yapı elde etmenin en önemli araçlarından birini oluşturan yarışmalarda konut, gecekondunun, alt gelir grubuna konut, v.s. üzerine yapılmış önemli bir çalışma olmaması sorunun mimarlık ortamındaki ele alınışıyla ilgilidir.

Teorik olarak kamunun, özellikle alt gelir grubu için konut üretme politikalarının amacı maliyetleri düşürerek daha geniş bir kitleye ulaşabilmektir ve pek çok ülkede benzeri yöntemler uygulanmasına karşın, her zaman teori ile uygulama tam olarak örtüşmemiştir. Bu konuda “endüstrileşmiş yapım teknolojilerinin kullanılmasının da önemli bir girdi sağlamadığı”⁵⁰ uzun yıllardır bilinmektedir.

Öte yandan özellikle gecekondunun alternatifi olabilecek alt gelir grubuna nasıl konut tasarlanacağına ilişkin yaklaşımlar, 'esneklik', 'gelişebilirlik' ve 'kullanıcı katılımı' gibi kavramları tasarım dünyasına kazandırmışlardır.⁵¹ Gelişebilir konut tasarımı kuramları, kullanıcıların konutlarını kendi zevklerine göre düzenleyebilmelerine, büyük ölçekte planlanmış konutların esneklikten ve gelişmeden yoksun olduğuna ve kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veremediğine, özellikle alt gelir grubu için istatistik değerlerin bir anlam taşımadığına, genel kullanıcı için program, metrekaresi gibi girdilerin, optimal olarak belirlenemeyeceğine dikkatleri çekmiştir. Özellikle alt gelir grubu için konut tasarımında amaç mimari veriler ne olursa olsun sorunun kolaylıkla adapte edilebilen, uygulanan, aşamalı, organik olarak gelişebilen, tasarımlarla kullanıcının ekonomik gücü çerçevesinde çözümlenebilsidir. Dar gelirli gruplar için gerçekleştirilecek tasarımın içeriğe yönelik bir araştırma alanı olarak ele alınması gerekmektedir. Konut tasarımının bitmiş, tamamlanmış bir durum olarak değil de yaşayan bir süreç olarak ele alınıp değerlendirilmesi sorunun çözümünde mimarlığın en önemli katkısı olacaktır.

¹ “Condominium” ya da kısaca Condo konut alanında hızla yayılarak kullanılan kavramlardan biridir. Çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada da çok katlı ve küçük m²'li kiralık konutlar için kullanılan bir terimdir.

² Bu konu ve özellikle TOKİ'nin son yıllardaki uygulamaları ile ilgili bkz. Erdoğan Bayraktar. Gecekondunun Kentsel Yenileme. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları. Mayıs 2006, Ankara.

³ Uğur Tanyeli. Faşizmin Mimarlığı; Siyasal ve Mimari Arketiplerin Egemenliği, Arrademento Dekorasyon, 1991 no:12 s.117-122

⁴ Jale Erzen. Mimar Sinan Cami ve Külliyesi. Çev. Zeynep Rona Kınık. ODTÜ Mimarlık Fak. Yayınları: Ankara. 1991

⁵ Afife Batur, “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı” Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. C.4, s. 1056-1067.

⁶ Spiro Kostof, “Majesteleri Kazma; Yıkımın Estetiği” Mimarlık, 89/10, Çev: Deniz Altan, Burak Boysan, s.3,12.

⁷ Oktay Ekinci, “Menderes'in Yıkımlarını Anımsamak” Cumhuriyet, ek 2. sayı. 24886, s.1. 5 Mart 1994

⁸ Falih Rıfkı Atay, Çankaya. Sena Matbaası. İstanbul. 1980

⁹ Falih Rıfkı Atay, a.g.e.

¹⁰ Fehmi Yavuz, Ankaranın İmarı ve Şehirciliğimiz. S.B.F. Yayınları. Ankara 1952. s.24

¹¹ Falih Rıfkı Atay, a.g.e

¹² Yıldız Tokman, **Konut Politikaları Uygulamalarında Özel Bir Örnek: Yenimahalle.** Kent-Koop Yayınları: 45, Özgün Matbaacılık. 1985, Ankara, s.10

¹³ Tansı Şenyapılı, Barakadan Gecekonduya. İletişim Yayınları İstanbul, 2004. s.97

¹⁴ Bahçeliever'de çok geniş bir araştırma için bkz. İlhan Tekeli, Selim İlkin. Bahçelievlerin Öyküsü, Bir Batı Kurumunun Yeniden Yorumlanması. Ankara Kent-Koop. Yayınları 1984

¹⁵ Arkitekt, 1935/07-08 s.205-206. 1934 yılında gerçekleştirilen “Ankara’da Hususi Bir Apartman” projesi yarışması, salt üst gelir gurubu çalışması olarak ilgi çekici. Bkz. Mimar, 1934/05, s.128, 139-143

¹⁶ Yıldız Tokman, a.g.e s.13

¹⁷ Nabi Dincer, 'Türkiye'de Bir Sosyal Konut Politikası Olarak Konut Kredileri' TMMOB. Konut Kurultayı, Aralık, 1974, s.5

¹⁸ Fehmi Yavuz, 'Bina Yapımını Teşvik' İller ve Belediyeler Dergisi, No:80, 1951 s. 67

¹⁹ 5218 nolu ve 5528 nolu Yasalar

²⁰ Falih Rıfkı Atay, 'İşte Bolşeviklik' Emlak Sahiplerinin Mülkiyet Mecmuası, Yıl: 2, sayı:8, 1949, s.8-16

²¹ Mimarlık 1948/02, s.6-7, Mimarlık 1948/04, s.9-11

²² Yıldız Tokman, a.g.e. s.17

²³ İlhan Tekeli, **Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konut Sorunu Gelişimi.** T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Bşk. Konut Araştırma Dizisi:2, 1996, s.90

²⁴ Mimarlık, 1950/03, s.38

²⁵ İlhan Tekeli, a.g.e

²⁶ Ruşen Keleş, **Türkiye’de Konut Kooperatifleri,** İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü, Ankara, 1967

²⁷ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası.** İmge Kitabevi. Ankara, 2002, s.457

²⁸ **Resmi Gazete,** 21 Ağustos 1979, No:16740

²⁹ Ruşen Keleş, a.g.e., 2002, s.459

³⁰ **Resmi Gazete,** 6 Mayıs 1980, No:16980

³¹ Ayşe Öncü, Petra Weyland, **Mekan, Kültür, İktidar,** İletişim Yayınları, 2005, İstanbul, s.93

³² Bu konuda daha geniş bir yaklaşım için bkz. C. Abdi Güzer, “Bir Kültürel Çatışma Alanı Olarak Konut” Gazi Sanat Dergisi, No: 2, Eylül 2001, s.71-80

³³ Bu dönemde 1962 yılında Ankara’da farklı fonksiyonları içinde barındıran üst gelir gurubu için düşünülen “Ankara Kulübü Apartmanı, Çarşı, Sinema Tesisleri” sınırlı yarışması açılır. On yıl aradan sonra 1972 yılında çok katlı blok apartmanlar elde etmek amacıyla “Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı” sınırlı yarışması açılır. bkz. Arkitekt, 1978/02, s.84-90

³⁴ Mimarlık 1981/11-12, s.45, 1982/8-9, s.14-40

³⁵ 1985’de Bursa Belediyesi -TMMOB Mimarlar Odası tarihi kentte “Gelecek İçin Yaşama Çevreleri, Bursa 2000”, yine aynı yıl TMMOB Mimarlar Odası-UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Uluslararası “Yarının Yaşamı İçin Konut ve Çevresi” yarışmasını düzenler. 1987 yılında ise Müşavir Mühendisler ve Mimarlar Birliği’nin düzenlediği “Ekonomik Konut Tasarımı Öğrenci Proje Yarışması”, Kent- Koop tarafından düzenlenen, Mimarlar Yapı Kooperatifinin “sosyal konut” konulu öğrenci yarışması ve Birleşmiş Milletler Türk Derneği, Kent-Koop, TMMOB Mimarlar Odası’nca düzenlenen “21. Yüzyılın Konutu ve Çevresi” konulu öğrenci fikir proje yarışması düzenlenir.

³⁶ Mimarlık & Dekorasyon 1991/10-11, s.99-112

³⁷ 1992 yılında Mimarlar Derneği 1927- Yenimahalle Belediyesi’nin açtığı “Ankara Yenimahalle İlçesi Sınırları İçinde Mevcut Gecekondu Olgusunun Yeniden Yapılandırılması” konulu öğrenci proje yarışması, Gök İnşaat ve Ticaret A.Ş. tarafından açılan “Ülkemiz Koşullarına Uygun Konut Üretim Modeli” yarışması, 1993 yılında Türkiye Prefabrik Birliği tarafından çıkarılan “Toplu Konut Projelerinde Prefabrikasyon” konulu öğrenci proje yarışması, 1998 yılında Türk Serbest Mimarlar Birliği Derneği tarafından açılan “2100 Yılında Konut” konulu öğrenci fikir proje yarışması ve 2002 yılında TMMOB Mimarlar Odası tarafından açılan “Depreme Uyarlı Yerleşmeler Fikir Proje Yarışması” gerçekleştirilir. Ancak sonuçta tüm yarışmalar öğrenci ve fikir yarışması olduğundan, çok önemli olmalarına karşın, acilen pratik hayata geçirilemeyeceği dikkate alınmalıdır.

³⁸ Ruşen Keleş, a.g.e., s.540

³⁹ Gülsüm Baydar Nalbantoğlu, **“Sessiz Direnişler ya da Kırsal Türkiye ile Mimari Yüzleşmeler, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik”,** Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, Mart 1998, s.153-167

⁴⁰ Ruşen Keleş, a.g.e., s.528

⁴¹ Başbakan Tansu Çiller'in 06 Şubat 1994 tarihli televizyon konuşması.

⁴² 58. Hükümet Programı, bkz. www.belgenet.com/hukümet/program/58-1.html

⁴³ 59. Hükümet Programı, bkz. www.belgenet.com/hukümet/program/59-1.html

⁴⁴ T.C. 58. Hükümet Acil Eylem Planı (AEP) 03-01-2003 bkz. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/aep.doc>

⁴⁵ 16 Haziran 2005’de kabul edilen 5366 sayılı yasa. “Yıpranan Tarih ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”. Daha geniş bir açılım için bkz. Erdoğan Bayraktar, a.g.e.

⁴⁶ Bu konuda daha detaylı bir araştırma için bkz. Sevin Osmay “1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü”, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Yayınları, s.139-154

⁴⁷ Engels, **“Konut Sorunu”, Seçme Eserler,** Cilt 2, s.379

⁴⁸ Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Konut Politikalarında Yol Gösterici İlkeler. Birleşmiş Milletler Yayını N.Y.1976, s.50

⁴⁹ Gülsüm Baydar Nalbantoğlu, a.g.e., s.153-167

⁵⁰ F.C. John Turner, Robert Fichter, **Freedom To Build,** NewYork, The Macmillan Company,1972, s.201

⁵¹ 1960'lı yılların sonlarında Yono Friedman 'Mimarlar artık ortalama insan için ev yapmamalıdır. Çünkü bu insan mevcut değildir. Mimarlar milyonlarca kişi için evler yapamazlar çünkü onları tanımıyorlar. Mimarın yapacağı tek şey her bir kişiliğe, kendi istek ve arzusuna göre kullanabilmesi için azami serbestlik tanıyan strüktürlerdir' demektedir. Bu dönem görüşleri N. Habraken, C. Alexander, J.C. Jones, S.A.R gibi pek çok kişi ve kurum tarafından günümüze kadar taşınmış,

GECEKONDU DÖNÜŞÜM/KENTSEL YENİLEME PROJELERİ UYGULAMA ALANLARI VE UYGULAMA SÜREÇLERİ

B. Gül Deliktaş TOKİ / Kentsel Yenileme Birim Sorumlusu, Y.Şehir Plancısı

1. GECEKONDU DÖNÜŞÜM/KENTSEL YENİLEME TANIMLARI

Türkiyede kırsal alandan şehirlere doğru gerçekleşen ve temelinde işsizlik, can güvenliği ve yeni bir düzen kurma umudunun yattığı yoğun göç, büyük kentlerimizde daha belirgin hissedilmekle ve daha derin izler bırakmakla birlikte, göçü çeken tüm cazibe merkezlerinde hızlı bir nüfus artışına sebep olmuştur.

Söz konusu nüfus artışı ile birlikte kentler sadece kalabalıklaşıp yoğunlaşmamış, aynı zamanda kentlerin içinde gerek ekonomik, gerek sosyolojik, gerekse de hayat kalitesinin tespitine yönelik parametreler açısından farklılaşmalar belirmiştir..

Kentlere göç yolu ile eklenen nüfus beraberinde barınma ihtiyacını ve iş bulma beklentisini de getirmektedir. Anılan grup sermaye birikimi zayıf, eğitim seviyesi düşük, kente entegrasyon araçlarından yoksun durumdadır. Göç eden kişinin satın alma gücü sınırlı iken ucuz barınma talebi baskındır. Sadece ülkemizde değil özellikle gelişmekte olan ülkelerde de konut arzında görülen açık veya yetersizlik, kentlere göç eden dar gelirliyi gecekondu yapmaya zorlamaktadır. Göçle gelen nüfusun kente fiziksel olarak dahil olması, kültürel ve sosyal açıdan kente eklenme diğer bir deyişle kentleşme sürecini aynı hızda yaratmamaktadır. Sonuçta çoğunlukla plan dışı, yasa dışı, mühendislik hizmetleri ile desteklenmemiş, topluma uyumsuzluğun ve suç oranının artış gösterdiği yerleşim alanları oluşmaktadır.

İlk zamanlar kentlerin çevrelerinde düşük yoğunlukta, münferit yapılar olarak baş gösteren gecekondu, zamanla organik olarak genişleyerek kendi mahallelerini oluşturmuştur. Bu oluşum ise

belli bir müddet sonra nüfus artışı karşısında kentin gelişme akslarının tıkanmasını, kentin planlı ve sağlıklı gelişmesini önlemiştir.

Gecekondu yapmak üzere seçilen yerler, aynı bölge için planlama eliyle getirilen kararların uygulamasını da doğal olarak engellemektedir. Gecekondu bölgeleri genellikle sit alanları, tarım ve orman alanları, su havzaları, jeolojik açıdan sakıncalı dere yatakları, heyelan bölgeleri, tarihi eserlerin çevrelerini sarmakta, zamanla bu alanların tahrip edilmesine, kirlenmesine ve mevcut ekolojik dengelerin bozulmasına da yol açmaktadır.

Bu durum kentlerde kamu yararı gözeten, kentsel ilkeleri esas alan yapısal ve mekansal düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Bilindiği üzere ülkemizde yasa dışı / kaçak / ruhsatsız olarak tanımlanan yapılaşmanın hem önlenmesi hem de tasfiyesi için bugüne kadar değişik yaklaşımlar neticesinde bazı tedbirler alınarak, uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Konut Müsteşarlığı tarafından hazırlanan, Mayıs 2002 yılında İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesinde yapılan Konut Kurultayında da Sn. Ahmet Çanga tarafından sunulan araştırma Türkiye'deki kaçak yapılaşma hakkında etkileyici tespitler içermektedir. Bu çalışmaya göre 2000 yılında nüfus artışından oluşan konut ihtiyacı ile mevcut konut stoku karşılaştırıldığında, ihtiyacın ruhsatsız konut sunumu ve nitelikleri belli olmayan konutlarla karşılandığı görülmektedir. Ruhsatlı konut sunumu ihtiyacın ancak %62'sini karşılar, ihtiyacın %38'i ruhsatsız konut üretimi ile karşılanmaktadır. Araştırmadaki en önemli bulgulardan biri de konut stokuna ruhsatsız konutlar dahil edilmediğinde Türkiye'nin tamamında konut açığının gözlemlendiğidir'.

Gerek çıkarılan imar aflarının, gerekse de belli standartlarda ucuz konut yapımını özendiren arsa tahsisi uygulamalarının ülkemizde gittikçe kemikleşen gecekondu-kaçak yapı sorununa kalıcı çözüm üretmediği görülmektedir. Bugün artık birden fazla aktörün yer alacağı, finansal, idari, teknik ve sosyolojik açıdan tüm paydaşların katılımı ile tasarlanacak ve uygulanacak gecekondu dönüşüm / kentsel yenileme projelerinin teoriden çıkarak uygulamaya geçmesinin zamanı gelmiştir.

Çağımızda sosyal kalkınmanın ekonomik kalkınmadan geçtiği, toplumların düzen ve rahatının ekonomik kaynakları geliştirmekle mümkün olduğu bilinmektedir. Kentsel toprak kıt, yeniden üretilmeyen, değerli bir kaynaktır ve bu sebeple israf edilmemelidir. Özellikle Türkiye'de bugün kentlerimizdeki mevcut sorunlu yapılaşma deseni üzerinde, aynı hız ve ciddiyetle ıslah ve yenilemenin sağlanmasına, modern yerleşim alanlarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Diğer yandan sağlıklı kentleşmenin belli bir maliyeti vardır ve finansmanı gereklidir. Devlet yada özel sektör eliyle yeni yerleşim alanlarının inşası ciddi bir yatırım olmakla birlikte, halihazırda meskun bir gecekondu ve/veya kaçak yapı alanının ıslahı, gerektiğinde tasfiyesi ve yenilenmesi daha uzun, alanda yaşayan hak sahipleri ile uzlaşma boyutu sebebiyle geri dönüşleri içinde barındıran, daha zor ve karmaşık uygulamadır.

Mevcut gecekondu-kaçak yapı alanlarını tasfiye etmek için gerekli adımlar atılırken, paralel olarak kırsal yerleşmelerin kapasite ve cazibesinin artırılması, entegre bir yerleşmeler ağı oluşturulması gerekir. Kırsal alandan kente göçü kontrol edilebilir bir düzeye indirmek için gerekli tarımsal reformların gerçekleştirilmesi, yeterli altyapı ve eğitim yatırımlarının sağlanması, orta ve alt ölçekli kentlerin kendine yeten merkezler haline getirilebilmesi önemlidir. Bu amaçlara hizmet edecek politika ve projelerin ülke genelinde uygulanması ve bu doğrultuda yeterli finansal kaynaklar üretilmesi yerinde çözümler olacaktır.

2. T.C. BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN GECEKONDU DÖNÜŞÜM / KENTSEL YENİLEME PROJELERİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, sağlıklı kentsel çevrelerin oluşturulması amacıyla ülke çapında yürüttüğü kentsel yenileme / gecekondu dönüşüm projelerinde tasarım, kontrol ve uygulama safhalarını üstlenerek, yasalarla verilen yetkiler çerçevesinde ve bugüne kadar edindiği deneyimler ışığında kent bilimini ve mühendislik disiplinini toplumun hizmetine sunmaktadır.

İdaremiz 1984 yılında 2985 Sayılı Kanun ile kurulmuş ve ülkede hızla artan konut talebinin çevre düzeni ile birlikte, planlı ve belli bir finansman

modeli çerçevesinde karşılanmasını sağlayan önemli bir kurumdur. İdare konut sektörünü teşvik ederek işsizliğin önlenmesine ve ekonominin canlanmasına katkıda bulunan uygulamalarıyla da Türk konut sektöründe bir model teşkil etmektedir.

İdaremiz alternatif uygulamalarla konut üretiminin belli bir model çerçevesinde gerçekleşmesini sağlayarak, ülke nüfusunun ülke coğrafyasına dengeli dağılımını sağlamayı, nitelikli, ucuz ve hızlı üretilen konutlarla modern, yaşanır yaşam çevrelerinin oluşmasını, aynı zamanda dar ve orta gelir grubunun uygun şartlarda ev sahibi olmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Toplu Konut İdaresi tarafından geliştirilen Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşüm) Projelerinin amacı, 58. Hükümetin Acil Eylem Planının Sosyal Politikalar başlığı altındaki;

45. Madde ile; yerel yönetimlerle işbirliği sağlanarak kentlerimizdeki gecekondulaşmanın önlenmesi ve mevcut gecekondu alanlarının dönüştürülmesi,

46. Madde ile de; dar gelirli kiralara kira öder gibi kısa sürede ev sahibi olmalarının sağlanması hedefleri ile tanımlanmıştır

Bu itibarla, yapılan yasal düzenlemeler neticesinde Toplu Konut Kanunu ile belirlenen görev tanımları arasında, modern kentselleşmenin unsurlarından olan gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunmasına yönelik projeleri kredilendirme ve destekleme yetkileri de eklenmiştir.

24730 sayı ve 18.04.2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Toplu Konut İdaresi Kaynaklarının kullanım şekline ilişkin Yönetmeliğin “İdare Kaynaklarının Kullanım Yerleri, Harcama Programı ve Harcama Yetkisi” Bölümü'nün (n) bendi uyarınca, İdare kaynaklarının kullanım yerleri arasında: “Gecekondu bölgelerinin ıslahı ve iyileştirilmesi amacıyla finansman sağlanması” ifadesi de yer almaktadır.

Ayrıca, 25460 sayı ve 12.05.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 5162 sayılı Kanun ile, 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu'na eklenen Ek Madde 6'da “Başkanlık gecekondu bölgelerinin tasfiyesine veya iyileştirilerek yeniden kazanımına yönelik olarak gecekondu dönüşüm projeleri geliştirilebilir, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapılabilir. Bu amaçla gecekondu bölgelerinde, gerçek kişilerin ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan gayri menkuller ile 24.02.1984 tarihli ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna göre hak sahibi olan kişilerin haklarına konu gayri menkullerin değeri Başkanlık tarafından tespit edilir ve Başkanlık bu kişilere proje çerçevesinde anlaşmalar yapabilir. Bu anlaşmaların usul ve esaslarını belirlemeye Başkanlık yetkilidir.” hükmü yer almaktadır.

3. GECEKONDU DÖNÜŞÜM / KENTSEL YENİLEME PROJELERİN UYGULAMA ALANLARI VE UYGULAMA SÜREÇLERİ

Kentsel Yenilemede hedef, teknik açıdan yenilenmesi yada tamamen tasfiye edilmesi zorunlu, kentin gelişimine ve kimliğine uymayan, planlama hedeflerine aykırı, çöküntü ve kaçak yapı alanlarının kente ihtiyaç duyulan formda yeniden kazandırılmasıdır.

Proje alanları tamamen kamu mülkiyetinin veya şahıs mülkiyetinin işgal altına alındığı, ruhsatsız yapılaşma alanları olabildiği gibi, kısmen işgalli kısmen ruhsatlı yapılaşmış şahıs arsalarından da oluşabilmektedir. Proje alanlarının tamamında yapılaşma kalitesinin düşük olduğu görülmektedir.

Dönüşüm projeleri ile yenilenmiş konut alanlarının yanı sıra, büyük rekreasyon alanları, kent parkları, kent meydanları, ticaret merkezleri ve kentsel kimlik unsurları da projelerin kazanım hanesine yazılmaktadır.

Kentsel Yenileme Projelerine sadece finansman temini veya kentsel değerin yeniden paylaşım aracı olarak bakılmamalıdır. Projelerin hedeflenen değer ve kalite artışı sağlama amaca uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için, proje bütünü içinde yeterli kaynağın yaratılacağı bir modelle beraber teknik, sosyal, idari ve hukuki yönden tutarlı çözümlerin de eş zamanlı olarak ele alınması gerekmektedir.

Yenileme alanlarına ait hak sahipliği tespitlerinin doğru ve eksiksiz yapılması, uygulanacak konut ve kentsel donatı yapı projelerinin alanın özellikleri ve karşılanması hedeflenen ihtiyaçlara göre seçilmesi,

proje bütününe ve etaplarına ait fizibilite analizlerinin uygulama öncesinde tamamlanması ve proje süresince düzenli olarak yenilenmesi dönüşüm projelerinin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Kentsel Yenileme (Gecekondu Dönüşümü) Projelerinde Uygulanan Yöntemler:

Gecekondu Dönüşüm Projelerinde ilk aşamada proje alanının seçimi ve gerekli altlık bilgilerinin (güncel halihazır haritalar, mevcut planlar, zemin etüdleri ve mülkiyet bilgileri) temininden sonra, İdaremi ve Belediyeler arasında tarafların yetki, görev ve sorumluluklarını tanımlayan Protokoller akdedilmektedir.

Dönüşüm / Yenileme Projelerinde genel olarak **iki** alternatif yöntem çerçevesinde çalışmalar yürütülmektedir. Projeler gecekondu / kaçak yapı alanında yaşayan hak sahiplerinin, **aynı alanda** İdaremi ve Belediyeler tarafından taşınması yöntemi çerçevesinde geliştirilebilirken, hak sahiplerinin **başka bir alanda** yine İdaremi ve Belediyeler tarafından konutlara taşınması yöntemi de izlenebilmektedir.

Uygulamalarımızda mühendislik hizmetleri sunularak, çevre düzeni ile birlikte yapılandırılmış yaşam alanlarının yaratılması ilke olarak kabul edilirken; dönüşüm Alanı'nda yaşayan ve belli kriterler çerçevesinde hak sahibi olarak kabul edilen vatandaşların mağdur edilmemesi de hedeflenmektedir.

Çalışmalarımızda dönüşüm bölgesine ait ekonomik durum ve sosyal statü araştırmaları yapılmakta, projelendirilmede alanın kent bütünü içindeki konumu ile planlama öngörülleri dikkate alınmakta, birim maliyetin düşük tutulması ve dolayısıyla hak

sahipleri için borçlanma makasının daraltılması amaçlanmaktadır.

3.1. Yerinde Dönüşüm / Yenileme Metodu

Bu model çerçevesinde halihazırda gecekondu işgali altında bulunan veya kaçak yapılaşmış (dönüşümü istenilen) alanın harita, plan ve mülkiyet bilgilerini içeren başvuru dosyası Belediye tarafından resmi bir yazı ekinde İdaremi ve Belediyeler ile iletilmektedir. Proje teklifi değerlendirilirken, İdaremi tarafından önerilen alanda saha tespiti de eş zamanlı olarak yapılmaktadır. Alanın İdaremi tarafından gecekondu dönüşüm / kentsel yenileme kriterlerine uygun bulunması halinde protokol çalışmaları başlatılmaktadır.

İdaremi ve proje alanının muhatabı olan Belediyeler arasında imzalanan Protokoller proje sürecini tanımlamakta, taraflar arası işbölümü esas ve usullerini belirlemektedir. Bu süreci takiben, İdaremi tarafından halihazır duruma, mevcut ve öneri plan kararlarına, zemin etüt raporlarına dayandırılan proje çalışmaları ve fizibilite analizleri tamamlanmaktadır.

Her ne kadar söz konusu protokoller kurumsal ve idari bir düzenleme olarak görülse de, aslında protokol metinleri ile tanımlanan kurgu bir kentte belli bir sınır içerisinde yaşayan vatandaşlara sunulacak yeni yaşam koşullarının nasıl, ne kadar, ne zaman, ne şartlar ile teklif edileceğinin bir senaryosudur.

Yerine Dönüşüm / Yenileme Modeli ile ele alınan projelerde Protokol metninin taraflarca imzalanmasından sonra öncelikle mülkiyet dağılımının kesinleştirilmesi, hak sahipliği

tespitlerinin ve bedel takdirlerinin tamamlanması amacıyla İdaremi ve Belediye Başkanlığı yetkililerinden oluşan bir Komisyon kurulmaktadır.

Hak sahipliği tespitlerinde 2981 sayılı Yasa kapsamında yer alan hak sahipliği tanımlarının yanı sıra, proje alanında ikamet eden vatandaşlardan ilave bazı belgeler de talep edilmektedir. Elde edilen verilere dayalı olarak her bir parsel ve parselde bulunan yapı ve eklentilere ait ayrı detay tespiti yapılmaktadır.

Arsa ve (varsa) yapı sahipliğini belgeleyen vatandaşlar İdaremi ve Belediyelerce aynı alanda yaptırılacak konutlardan, uygulanacak projeye ait maliyetler çerçevesinde denk gelen miktarda birim konut edinim hakkını elde etmektedir. Kamu arazisi veya bir başka şahsa ait arazi üzerinde yapısı bulunanlar, işgalciler ve hiç bir yasal belgeye sahip olmayanlar ise işgal ettikleri alanı belli bir süre içerisinde boşaltmak şartı ile projeden sadece borçlanma yolu ile kurasız konut hakkı (talep örgütlenmesi) teklif edilerek yararlanmaktadır.

İdaremi tarafından aynı alanda yaptırılacak konutlardan edinmek isteyen hak sahipleri muvafakat vererek mevcut mülkiyet haklarından feragat etmekte, arsa ve üzerindeki yapı için yapılan bedel takdiri ile aynı alanda inşa edilecek yeni konutun fiyatı arasında oluşabilecek fark için borçlanmayı kabul etmektedir. Borçlanma usul ve esasları, İdaremi tarafından belirlenmekte olup, muvafakat veren hak sahipleri İdaremi ile satış sözleşmesi imzalamaktadır. Şahısların yapı ve arsa bedelleri, tespit edilen konut satış bedelinden düşülmekte, kalan borç için uzun vadeli satış yöntemi izlenmektedir. Mevcut uygulamalarımızda

TOKİ Ankara-Erasm

TOKİ İsmi-Erdek G.Y.O.

TOKİ Konya-Merkez

TOKİ Bursa-Nispetiye

TOKİ Elazığ-Pala

hak sahipleri yüzde 15 peşin 180 ay vade ile konut sahibi olmaktadır.

Yerinde dönüşüm projelerinde tasfiye alanında konutların yanı sıra ticari yapıların bulunması durumunda, projelendirme mevcut kullanım dikkate alınarak yapılmakta, hak sahipleri birim konut karşılığı yerine birim ticari alan takasına da girebilmektedir.

Anlaşma yolu ile uzlaşamayan hak sahiplerinin mülkiyetlerindeki taşınmazlar için ise 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu kapsamında Belediye eliyle kamulaştırma yoluna gidilmekte veya kamulaştırma işlemleri 5162 sayılı Kanun çerçevesinde İdareimizce gerçekleştirilmektedir.

Proje sınırları içerisinde belediyelere ait arsaların bulunması durumunda söz konusu alanlar İdareimizce emlak beyan değeri veya ekspertiz bedeli üzerinden devralınmaktadır. Mülkiyetindeki arsaların karşılığı olarak Belediyeye maliyetler oranında konut da verilebilmekte, Belediyeler tarafından söz konusu konutlar da yürütülen diğer istimlak projelerinde kullanılmaktadır. Belediyeler dışında diğer kamu kurumlarına ait taşınmazların talep ve devir işlemleri de İdareimizce tamamlanmaktadır.

İdareimiz tarafından projelendirilen, ihale ve yapım masrafları üstlenilerek yaptırılan konutlara ait inşaatların bitimini müteakip hak sahipleri konutlara taşınmakta, konut teslimleri Belediyeler tarafından yapılmaktadır. İnşaatların yapım süresince gecekondular alanında yaşayan hak sahiplerinin geçici ikametleri (kira ve benzeri yardımlar yolu ile) ilgili Belediye tarafından sağlanmaktadır.

Dönüşüme konu olan proje alanı Belediye tarafından tasfiye edilerek, gecekondular ve kaçak binalar yıkıldıktan sonra boş olarak İdareimize teslim edilmektedir. İdarenin taşınmazlar üzerinde yaptırdığı konutlardan hak sahiplerine tahsis edilenler dışında kalan konut stokunu satma hakkı ile alan için plan değişikliği, ifraz, tevhit ve benzeri revizyonları Belediye'den talep etme hakkı saklıdır.

Alan üzerinde üretilecek tüm konut, kentsel donatı yapılarının tasarımı ile üst yapı ve ada içi altyapı yatırımı İdareimizce karşılanırken, proje alanına kadar imar yollarında kalan genel altyapı yatırımı konutların inşası bitirilinceye kadar tamamlanmak üzere, Belediye tarafından üstlenilmektedir.

Yerinde dönüşüm modeli çerçevesinde İdareimiz gecekondular / kaçak yapı bölgesini tasfiye edip, kent lekesi içinde genellikle merkezi bir konumda, alanın teknik verilere bağlı olarak yeniden yerleşime uygun bulunmasına bağlı olarak konut talebi kolaylıkla örgütlenebilecek, kentsel arsa değeri yüksek bir taşınmazın mülkiyetini edinmektedir.

Projenin durumuna ve büyüklüğüne göre, aynı alanda (yerinde) dönüşüm etaplar halinde de uygulanabilmektedir.

Genel çerçevede, yerinde dönüşüm projeleri ile gecekondular ve kaçak yapı alanında ikamet eden nüfus yasal, modern standartlarda, alım satım değeri yüksek,

deprem ve benzeri afet riskleri düşünülerek tasarlanmış, çağdaş konutlardan faydalanma şansı edinmekte, teknik ve sosyal altyapı sıkıntıları yaşayan bölgeler çevre düzeni ile birlikte düşünülmüş, donanımlı yerleşim alanlarına dönüşmekte ve kent yenilenmektedir.

3.2. Başka Alana Taşıyarak Dönüşüm/Yenileme Metodu

Bu alternatif çerçevesinde Belediye tarafından tespitleri yapılarak alan ve mülkiyet bilgileri İdareimize iletilen alanın gecekondular dönüşüm / kentsel yenileme kriterlerine uygun görülmesi halinde, ilk etapta hak sahipleri için transfer konutların inşa edilebileceği boş ve yerleşime uygun nitelikteki taşınmazların tespit ve mülkiyet devir işlemleri başlatılmaktadır. Bu amaçla dönüşüm projesinin yürütüleceği bölgeye en yakındaki Belediye veya diğer kamu kuruluşlarına ait taşınmazlar tercih edilmektedir.

Diğer yandan, Belediye sınırları içinde olan gecekondular / kaçak yapı bölgesi üzerinde yaşayanların hak sahipliği tespitleri ve bedel takdir çalışmaları, ilk modelde izlenilen yöntem çerçevesinde, İdareimiz ve Belediye Başkanlığı tarafından görevlendirilen komisyonca aynı ilkelere bağlı olarak yürütülmektedir.

Toplu Konut Alanı olarak tanımlanan ve ilk etapta transfer konut ve sosyal donatı uygulamaları başlatılan boş alana ait projelendirme, ihale ve yapım masrafları İdareimizce üstlenilmektedir. Yaptırılan konutların inşaatlarının bitimini takiben, dönüşüm alanında yaşayan ve projeden yararlanmak istediklerini beyan eden hak sahipleri yeni alandaki konutlara taşınmaktadır.

Hak sahiplerinin İdareimizle satış sözleşmesi imzalayarak edindikleri konutları teslim almalarını takip eden belli bir süre sonra da Dönüşüm Alanındaki yapı ve eklentiler Belediye tarafından tasfiye edilerek, Kentsel Yenileme Alanı boş olarak İdareimize devir edilmektedir.

Bu model çerçevesinde İdareimizce ilk etap konut uygulaması başlatılan alanda inşa edilen konutlardan hak sahiplerine tahsis edilenler dışında kalan stokunu kullanma hakkı ile her iki alan için de (toplu konut alanı-dönüşüm alanı) Belediye'den plan değişikliği, ifraz, tevhit ve benzeri revizyonları talep etme hakkı saklıdır. Hem ilk uygulamanın yapıldığı toplu konut alanı hem de tasfiye edilecek dönüşüm alanı için imar yollarında kalan genel altyapı yatırımı, konutların inşası bitirilinceye kadar tamamlanmak üzere Belediye tarafından üstlenilmektedir.

Yerinde dönüşüm projesinde olduğu gibi başka yerde dönüşüm modelinde de proje sınırları içerisinde belediyelere ait arsaların bulunması durumunda söz konusu alanlar İdareimizce emlak beyan değeri yada ekspertiz bedeli üzerinden nakden veya konut karşılığı verilerek devralınmaktadır.

TOKİ Malatya-Akçadağ

TOKİ Denizli-Merkez

TOKİ Konya-Akşehir

TOKİ Aksaray-Merkez

TOKİ Manisa-Merkez

Bu alternatif dahilinde Belediyeler Dönüşüm Projesi öncesinde gecekondulu veya kaçak yapılaşma alanı olup, hak sahiplerinin Toplu Konut İdaresi eliyle üretilen çağdaş yapılara transferi ile boşaltılan bölgeyi, İdarece tarafından yeni bir proje başlatılana kadar geçecek süre zarfında her türlü işgal ve rıza dışı kullanımlardan korumakla yükümlüdür.

Yerinde Dönüşüm ile Başka Yerde Dönüşüm Modellerinin birbiri ile kıyaslanması gerekirse;

- Yerinde dönüşüm projelerinde tespit ve takdir işlemlerinin ivedilikle tamamlanması gerekmektedir çünkü İdareemizce alanın yeniden projelendirilmesi ancak tasfiyesi yapıldıktan sonra mümkün olmaktadır.

- Genel tutum olarak hak sahiplerinin aynı yerde ikamet etme talebi ile karşılaşıldığı için, yerinde dönüşüm projelerinde halkın katılımı ve desteği daha belirgin olmaktadır.

- Yerinde dönüşüm projeleri uygulanabilmek için alanın tasfiyesini esas aldığından gerçek dönüşüm projeleri yaratmaktadır. Başka alanda dönüşüm projelerinde ise uzlaşma sağlanamaması veya bir takım gerekçeler ile alanın Belediye tarafından tasfiye edememesi durumunda, o bölgede sadece bir toplu konut uygulaması yapılmış olmaktadır.

- Yerinde dönüşüm projeleri ile sadece yeniden konut alanları yaratılmamakta, tasfiye sonrası İzmir Konak ve Trabzon örneklerindeki gibi büyük rekreasyon alanları, Bayburt örneğindeki gibi merkezi ticaret alanları da oluşturulabilmektedir.

- Başka yerde dönüşüm projelerinde ilk uygulama kamu arazileri üzerinde yapıldığı ve arsa maliyeti düşük olduğu için ucuz konut üretmek mümkün olmaktadır. Yerinde dönüşüm projelerinde ise toplam istismak maliyeti konut fiyatlarına yansıtıldığı için aynı oranda düşük fiyatlandırma yapılamamaktadır.

- Başka yerde dönüşüm projeleri teknik, ekonomik ve sosyolojik gerekçeler ile tamamen tasfiye edilmesi gereken riskli bölgeler için tercih edilmekte, transfer edilecek nüfus için tespit ve takdirlerin yapılması süreci, ilk uygulamanın yapıldığı alandaki konutların tamamlanması takvimine bağlı olarak daha geniş bir zamana yayılabilmektedir.

Toplu Konut İdaresi Kentsel Yenileme (Gecekondulu Dönüşüm) Projelerine ilişkin olarak 2004 yılında yasalaşan 5162 Sayılı Kanun kapsamında **Mart 2006** tarihi itibarıyla İdareemiz toplam **78 il ve ilçe belediyesi** ile proje çalışmalarına başlamış, Ankara'da 4, İstanbul'da 7, İzmir'de 2 ayrı proje için olmak üzere belediyeler ile toplam 38 bölge için

Kentsel Dönüşüm Protokolü imzalayarak projelendirme ve uygulama süreçlerine geçmiş durumdadır.

Uygulamaya geçen projeler çerçevesinde inşaatları başlatılan konut sayısı **17.526**, mevcut projeler çerçevesinde hedeflenen konut sayısı ise **36.000** konuttur.

Türkiye'deki gecekondulu ve kaçak yapılaşma alanları sadece bireyin ve grupların kaderinden, eksikliğinden ya da yanlış davranışlarından kaynaklanmadığı gibi, çözümü de bireylere ve gruplara bakılmayacak kadar önemlidir. İdareemizce ciddiyetle ele anılan dönüşüm projeleri aynı zamanda sosyal devletin yükümlülüğü olarak görülmektedir. Sorunların çok yönlü olması bireyin ve grupların bu sorunların üstesinden yalnız başlarına gelmelerini engellemektedir.

Bu doğrultuda, Toplu Konut İdaresi sürdürdüğü tüm faaliyetleri içinde özellikle dönüşüm projelerine özel bir önem vererek bu konudaki çalışmalar için azami mesai harcamaktadır. Bu tür projelerin hayata geçirilmesinde vatandaşla ve bölgenin sorunlarına en yakın olan yerel yönetimlerle işbirliği yapılmakta, kamu yararının ön planda tutulduğu bu tür projelerine destek verilmektedir.

4. ÖNERİLER

Kentsel Dönüşüm Projeleri tespit, tasarım ve uygulama aşamaları detaylı çalışmalar sonucunda şekillenen projelerdir. Projelerin değişik aşamalarında geri dönüşler yaşanabilmekte, optimum sonuçlar elde edilebilmesi için belli kontrol ve değerlendirme noktaları tanımlanması gerekmektedir. Diğer yandan bir kent parçası için kentsel dönüşüm kararı verilmesi ve ilgili tespit, değerlendirme ve proje çalışmalarının tamamlanması o alan için bir çözüm önerisi sunabilir.

Gecekondulaşmanın önlenebilmesi için noktasal çözümlerin yeterli olmayacağı açıktır. Ülkelerde kentler arasında ve kırdan kente nüfus hareketliliğinin kontrolü ancak üst ölçekli ekonomik kalkınma planları ile bu planların uygulanabilmesi için etkin araçların varlığına doğrudan bağlıdır.

Kentsel Dönüşüm Projelerini uygulamaya çalışan yerel ve merkezi otoriteler için de belirli bir kurumsal koordinasyonun sağlanmasına ve yetki-sorumlulukların mevcut düzenlemeler ile çelişmeyen yasal bir çerçeveye ile yeniden tanımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tip projelerin hayata geçirilebilmesinde en önemli faktörlerin olan zamanlama, süre ve maliyet unsurları olduğu dikkate alınarak, kentsel dönüşüm projesi alanlarında vakit ve kaynak tasarrufu sağlayacak kolaylıkların sağlanması, gecekondulu-kaçak yapı bölgelerinin tasfiyesi amacıyla üretilen konut ve donatı yapılarının en düşük maliyet ile imal edilebilmesi için gerekli teşvik ve tedbirlerin alınması gerekmektedir.

¹ Ahmet Çanga, 2000-2010 Dönemi Konut İhtiyacı Analizleri ve Konut Politikaları, Syf.: 50-57 22-23-24 Mayıs 2002 Konut Kurultayı, İstanbul.

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE FARKLILAŞAN KİMLİK DEĞERLERİ: YILDIZ HİLAL 6. CADDE ÖRNEĞİNDE KENTSEL KİMLİĞİN SORGULANMASI

*Yrd. Doç. Dr. Zeynep Uludağ Mimar - Canan Özer

Bu çalışma kentsel dönüşüm sürecini, fiziksel ve sosyal olarak belgeleyen, Ankara'da Yıldız Hilal Mahallesinde bulunan 6. Caddenin konu almaktadır. Caddenin gecekondulu bölgesinden prestijli konut alanına dönüşmesi *kentsel kimlik*, *kolektif bellek* ve *estetik değerler* açısından değerlendirilmekte ve belgelenmektedir.

Bugün kentsel dönüşüm sürecini tartışabilmek ve doğru bir kentsel okuma yapabilmek için baktığımız tüm kuramsal çerçevelerde sosyal ve mekansal süreçlerin bir arada ele alındığını görürüz. Toplum, geçmişten günümüze kalan özellikleri ve önemi çoğu kez teslim edilmeyen koşullar altında, gündelik yaşam pratiklerinin ve eylemlerin kastedilen ve kastedilmeyen sonuçlarıyla kesintisiz yeniden üretilmektedir. Toplumsal zaman ve toplumsal mekan gündelik yaşam pratiklerinin farklılaşmasıyla birlikte dönüşür. (Harvey, 1999:230) Bu pratiklerden bağımsız bir toplumsal mekan ve zaman yoktur. Böylece toplumun mekanda yayılış ve mekanı kullanma biçimi o toplumu kavrayışımızın ve dönüştürme çabalarımızın bir parçası haline gelebilir. Dolayısıyla toplumu mekansal bağlamdan kopararak kuran sosyolojik çerçeveler entelektüel açıdan ne kadar çekici olursa olsun bir şeyleri eksik bırakacaktır. Sonuçta, sosyal bilimcilerin, tarihçilerin ve coğrafyacıların zaman ve mekânın nesnel boyutunu göz ardı etmeleri toplumsal yaşamın yeniden oluşmasına hizmet eden maddi pratikleri de ret etmeleri demek olur ki bu toplum ve sosyal yapı üzerine oluşan kavramların temellenemeyeceği anlamına gelir. Bu bağlamda kent mekanı ve sosyal hayatı üzerinde yapılan çalışmalar zaman ve mekândan bağımsız olamaz. Sosyal pratiklerin oluşabilmesi ve onların yeniden üretilebilmeleri için

hem sosyal aktörler yani bireyler, hem de onların bulunduğu, ait oldukları, bir araya geldikleri yer ve zaman bu kuram içerisinde artık ayrılmaz bileşenlerdir. Mekan artık 'şurası', 'burası' ya da bir 'boşluk' değil toplumsal bir faaliyetin ürünüdür.

Kentsel dönüşüm sürecinde coğrafi sınırlar, fiziksel mekan, sosyal pratiklerle birlikte şekillenir. Günümüzde kentlerin özellikle metropollerin dönüşmesi yalnızca yerel ve ulusal güçlerin değil küresel ekonomik ağı ve uluslararası etmenlerin sonucunda olmaktadır. Ancak kentsel çevrenin dönüşümünü yalnızca ekonomik ve politik nedenlerle açıklamak birçok yönden indirgeyici bir tutum olur. Bu süreçte belirleyici ve düzenleyici olan ekonomik ve politik sistem olsa da toplumsal yapı ve gündelik hayatın dinamikleri bu süreci tamamlar.

Sennett'in de ifade ettiği gibi kentsel tasarım belirsizliklere dayanan bir yap-boz sanatıdır. (Sennett, 1994:59) Burada fiziksel olarak önerilen çözümler ne kadar çeşitlilik gösterirse gösterebilir sonuçta hepsi de kentteki sosyal ve kültürel hayatın sürekliliğine dayanır. Modern toplumun coğrafyası günümüzde sıkıştırılmış yoğun kent merkezlerinden daha yaygın ve amorf kent dışı alanlara kaymış ve pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de öngörülmemiş ve planlanmamış mekansal dönüşümler olmuştur. Özellikle ülkemizde 1940'larda başlayan kırdan kente öngörülmemiş göçün sonucunda oluşan plansız yerleşimler, fiziksel mekanı dönüştürdüğü gibi kentin sosyal coğrafyasını da değiştirmiştir. Ülkemizde kent planlama sistemi içinde kentsel dönüşümün bir kentsel yenileme modeli olarak en yaygın uygulaması özellikle kent

İmar islah planlarıyla dönüştürülmeye çalışılan gecekondü bölgeleri daha sonra kentsel yenileme projeleri çerçevesinde ele alınmış ve projeler başlatılmıştır. Ekonomik ve politik süreçler sonucunda alınan kararlar ve yapılan düzenlemeler coğrafi ve fiziksel mekânı dönüştürmeye başlamış ancak kentsel yenileme projeleri, kentin bu bölgelerinde oluşmuş olan sosyal coğrafyasını aynı hızda dönüştürememiştir. Kentsel yenileme projelerinde işlevsel olarak ve arazi rantının kazanımı açısından başarılı gibi görünen planlamalar farklı bir ölçekten bakıldığında; *mekan kalitesi, estetik değerler, kentsel kimlik ve kolektif bellek* gibi değerler açısından bilinçli çözümler önermezler. Gecekondü alanlarının lüks konut alanlarıyla daha prestijli kentsel çevreler oluşturma çabasıyla başlayan bu yenileme projeleri özellikle büyük yatırımcıları kendine çekmiş ve dönüşümü hızlandırmıştır. Yüksek rant değeri taşıyan bu konut çevrelerinin hızlı ve kontrolsüz yapılaşması sokak ya da cadde ölçeğinde sosyal ve tarihsel değerlerin sorgulanmadığı kimliksiz çevreler oluşturmaktadır. Gecekonduarın yanında lüks konutların ya da işyerlerinin yükseldiği caddelerde, kentinin mekansal ve sosyal pratikleri de değişmektedir. Kentin bu bölgelerinin değişen sosyal coğrafyası üzerinde titiz ve disiplinler arası çalışmayı gerektirecek niteliktedir. Gelecekte bu bölgelerde öngörülen mekansal dönüşüm tamamlandığında farklı kullanıcıların değişen gündelik yaşam pratikleriyle mekânı yeniden dönüştürmesi kaçınılmaz olacaktır.

Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi

1928 yılındaki imar planını hazırlayan Jansen, Ankara'da kent merkezine doğru uzanan vadi ve tepelerin mümkün olduğunca doğal halinde bırakılması ve konut birimlerinden uzak tutulması gerektiğini belirtmiştir. Dikmen bölgesinin imar dışında bırakıldığı planda 1978 yılındaki nüfus 300.000 olarak öngörülmüş ancak bu rakama 1950'lerde ulaşılmıştır. Dikmen, Çankaya ve Ayrancı'nın imarlı bölge içerisine alındığı 1957 onanlı Yücel-Uybadin imar planında korunan bu yeşil alanlarda zaman içerisinde Ankara'daki hızlı nüfus artışı bu tarz bölgelerde kaçak yapılaşmaya neden olmuş, artan gecekonduyu yoğunluğundan dolayı çözüm arama yoluna gidilmiştir. 1982 yılındaki 1/50000 ölçekli Ankara Nazım Planında kent çevresi için gerekli yeşil kuşak kararı ile Dikmen Vadisi gibi önemli vadiler rekreasyon alanı olarak önerilmişlerdir (Kutsal, 1993:14). Ankara için hazırlanan 1/100 000 ölçekli 2015 yılı yapısal planında da hava kirliliğinin önlenmesi için gerekli hava akımlarını yaratmak adına kentin etrafında genişliği 8-10 km olan ve olabildiğince kent merkezine doğru uzatılması gerektiği belirtilen bir yeşil kuşak önerilmektedir. (Dikmen Vadisi Konut Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu, Düzeltilmiş 1. Taslak, Mart 1991) Bu kararın uygulanması amacıyla da Büyükşehir Belediye Meclisi, 17.11.1986 tarihinde 1/5000 ölçekli Dikmen Yeşil Alan projesini onamıştır. Dikmen Deresi Yeşil Alan Projesi, 1989 yılında Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi olarak revize edilmiş ve 1990 yılında bu proje kapsamında Ankara'nın kültürel ve rekreasyon sisteminin çalışmalarına başlanmıştır (Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu s.19-20).

DİKMEN VADİSİ KONUT VE ÇEVRE GELİŞTİRME PROJESİ

ÖLÇEK: 1 / 5000

GÖSTERİM

- MEVCUT KONUT ALANLARI
- ÖNERİ KONUT ALANLARI
- TİCARET ALANI
- EĞİTİM ALANI
- KÜLTÜR PARK ALANI
- SOSYO-KÜLTÜREL TEŞİS ALANI
- BELEDİYE HİZMET ALANI
- SAĞLIK ALANI
- DİN TEŞİS ALANI

DİKMEN VADİSİ 1. BÖLGE

DİKMEN VADİSİ 2. BÖLGE

DİKMEN VADİSİ 3. BÖLGE

DİKMEN VADİSİ 4.5. BÖLGELERİ VE İKİNCİ YAHŞI

6. Caddesi

ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
İMAR DAİRE BAŞKANLIĞI

dosya kentsel dönüşüm | 37

Resim 2. Yıldız Hilal 6.Cadde'nin kent makroformundaki konumu

Bulvarı, doğusunda Çankaya ve Ayrancı'nın imarlı kesimleri ile Turan Güneş Bulvarı, güneyinde ise TBMM sitesi ile sınırlanmaktadır (Dikmen Vadisi Projesi ve Yıldız-Oran Aksı 1/5000 Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 1993:1). Bu bölge 300 metre eninde 6 km uzunluğunda kuzey-güney doğrultusunda vadi boyunca uzanmaktadır. Kuzeyi ile güneyi arasındaki kot farkı 180m. ve ortalama eğim vadi tabanında %3, yamaçlarda ise %20-30 arasındadır (Dikmen Vadisi Konut Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu, 1991:6).

Dikmen 1 ve 2. etapları tamamlanmış olup iki sene gibi bir sürede bitirilmesi düşünülen 3. etap çalışmalarına Mart 2006'da başlanmıştır. Şu anda devam etmekte olan etapta, 300 tane gecekondlu kamulaştırılmış olup vadinin Hoşdere tarafında yer alacak 100 dairelik 5 bloktan oluşan Park Vadi Çankaya evleri ve Dikmen tarafında inşa edilecek olan Park Vadi Teras Evleri ile toplam 1120 konut inşa edilecektir.

Hak sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmaya başlandığı ve bu yıl içinde çalışmalarına başlanması düşünülen Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi'nin son etabı olan 4. ve 5. etapta 2786 hak sahibi olup bölgede 8 000 den fazla konut planlanmıştır. (Resim 1)

Proje bütününde başlangıçta düşünülen dört adet viyadükten ikisinin maliyetlerinin çok yüksek olması nedeniyle yapımından vazgeçilmiştir. 3. ve 4. etap arasında bulunan, vadinin Çankaya ve Dikmen yakasını birleştiren viyadük, Dikmen tarafında, önce Dikmen 1. Cadde'ye ardından Sinan Caddesi ile

Dikmen Caddesi'ne bağlanarak Hoşdere Caddesi ile bağlantı sağlanacak olup, Çankaya tarafında, Şehit Mustafa Doğan Sokak ve *Yıldız Hilal 6. Caddesi* ile iki yöne ayrılacaktır (Ankara Büyükşehir Belediyesi) Dikmen Vadi Projesinin Turan Güneş Giriş Kapısı olarak da nitelendirilen Yıldız Hilal 6. Caddesi, Ankara'da gelecekte ihtiyaç duyulacak yoğun trafiği önemli ölçüde rahatlatacak ve bu proje ile Ankara açısından caddenin önemi artacaktır.

Yıldız Hilal 6. Cadde

6. Cadde Dikmen Deresi'nden Turan Güneş'e doğru yükselen dalgalı ve eğimli bir topografik yapıya sahiptir. Cadde çevresi de yer yer vadilerle bölünen eğimli bir yapıdadır. Kuzeyinde Dikmen Vadisi, güneyinde Turan Güneş Bulvarı, doğusunda Hilal Mahallesi, batısında Yukarı Dikmen Mahallesi olan cadde bu iki mahalleyi ayıran bir sınır görevi de görmektedir. (Resim 2)

Gecekondulu yapılaşma öncesinde ekili arazi olan bu bölgede ilk gecekondlu yerleşimleri 1960'larda olmuş, özellikle 1980 sonrasında gecekondlu yapımı hız kazanmıştır. Caddenin her iki tarafı da oldukça eğimli bir topoğrafyaya sahiptir. Coğrafi yapının yapılaşma açısından oluşturduğu zorluklarına rağmen gecekondulaşma hızla artmış, hatta zaman içerisinde katlı kaçak yapılar da inşa edildiği görülmüştür. (Resim 3, 4) Caddenin bulunduğu bölge 1960'larda kent merkezine uzak ve ulaşım olanakları çok sınırlıyken, 1980'lere gelindiğinde kentin büyümesi, teknolojik ve ekonomik gelişmelerin servislerin mekansal dağılımını etkilemesi sonucunda, artan özel araba ve

Resim 3. 1993 yılında caddenin Dikmen yönünden Turan Güneş Bulvarı'na doğru çekilmiş bir hava fotoğrafı (özel arşiv).

ulaşım imkanları kent içerisinde kalmıştır. Bu bölgede yaşayan gecekondlu sahipleriyle yapılan sözlü görüşmeler sonucunda, ORAN yerleşiminin ve Cumhurbaşkanlığına ait birimlerin bölgeye yakın olmasının buradaki gecekondlu oluşumunu hızlandırdığı anlaşılmıştır (Resim 5).

1989 yılında caddenin uzandığı Dikmen deresi boyunca sayıları çok fazla olan gecekondulara çözüm amacıyla Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi çalışmalarına başlanması 6. Caddenin de gelişimini etkilemiştir. Bu bölge; Yukarı Dikmen Mahallesi ve Hilal Mahallesi 2.Kısım Planlama Alanı, Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi 2. Aşama Nazım İmar Planı ve Yıldız Oran Aksı Revizyon Nazım İmar Planı kapsamında ele alınmıştır. Büyükşehir Belediyesi ile Çankaya Belediyesinin koordineli olarak yapmış olduğu çalışmalar sonucunda 6. Cadde ve çevresini de içeren 1800 kişinin barındığı 400 adet gecekonduyu kapsayan bölgeye ait: *1/1000 ölçekli Yukarı Dikmen Mahallesi ve Hilal Mahallesi 2.Kısım Islah İmar Planı* hazırlanmıştır (Dikmen Vadisi Projesi ve Yıldız-Oran Aksı Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 1993:31). Plan, Çankaya Belediyesi meclisince 11.02.1994 tarihinde onaylanarak, bölge üzerinde parselasyon plan çalışmalarına başlanmıştır.

Aşağıdaki tablo 1993 yılındaki Dikmen Vadisi Projesi ve Yıldız-Oran Aksı 1/5000 Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu'ndaki Yukarı Dikmen Mahallesi ve Hilal Mahallesi 2.Kısım Islah İmar Planı Arazi kullanım değerlerini göstermektedir.

	Alan (m ²)		Yüzde	Adet
	Brüt	Net		
Konut(200 kişi /ha.)	245,000	140,000	32.6	
Konut(250 kişi /ha.)	185,000	101,000	23.5	
Eğitim	24,845		6.0	2
Sağlık	5,120		1.0	1
Kentsel Altyapı Alanı	5,796		1.0	
Dini Tesis	3,140		1.0	3
Yeşil Alan	36,836		8.6	
Ulaşım	113,263		26.3	
Toplam	430,000		100	

Tablo 1. Yukarı Dikmen Mahallesi ve Hilal Mahallesi 2.Kısım Islah İmar Planı Arazi kullanım değerleri (1993 yılı için öngörülen nüfus toplam 8899 kişidir)

05.01.1995 tarihli parselasyon planlarıyla, 2 ve 3 katlı olarak öngörülen kat miktarları 02.03.1994 gün ve 67 sayılı yasa ile 1 kat arttırımı yapılmış ve böylece bölgede apartman konut yapım süreci başlamıştır (Çankaya Belediyesi Arşivi).

Büyükşehir Belediyesi tarafından 1/5000 ölçekli 15 Ekim 2004 tarihli Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi 4. ve 5. Etaplar ile Doğu Yakası Nazım İmar Planı çerçevesinde oluşturulacak olan planlama ile proje sonlanacak olup Yıldız Hilal 6.Cadde, Ankara için önemli ve kent içi kullanımın çok yoğun olacağı bir mekan olma niteliğini taşıyacaktır (Resim 6, 7, 8).

Yıldız bölgesinde oluşan gecekondlu yapıları ıslah imar planları neticesinde apartman konut, özellikle Turan Güneş Bulvarı ve çevresinde ise konutla

Resim 4. 1993 yılında 6. Caddesi ve çevresini gösteren Dikmen yönüne doğru çekilmiş bir hava fotoğrafı (özel arşiv).

Resim 5. Turan Güneş Bulvarı, Askeri Lojmanlar, Sancak ve Hilal Mahalleleri (1993) (özel arşiv).

birlikte ticarete yönelik yapılaşma başlamıştır. 6.Cadde üzerinde bulunan gecekondular 1994 yılındaki ıslah imar planları neticesinde 1996 yılında inşa edilmeye başlanılan ilk inşaat ile çok kısa bir sürede yerini apartman konutlara bırakmaya başlamıştır (Resim 9).

Bugün 6. Caddedeki konut dokusunda gecekondular, apartman tipi konutlar ve yüksek katlı bloklar olmak üzere üç farklı konut örneği mevcuttur (Resim 10, 11). Gecekondu haricindeki diğer konutların bir kısmı inşaat halindeyken inşaatı bitmiş yapıların bir kısmının kullanılmadığı görülmektedir. Dönüşüm hem sosyal, hem de yapısal anlamda gerçekleşmekte olup işlev olarak çoğunlukta konut kullanımı söz konusudur. Ancak imar planının konut altı ticaret kullanımına izin vermesi dolayısıyla konutlarda ticari amaçlı birimler görülmektedir. Son dönem yapılarında ticari amaçlı kullanıma yönelik yapıların inşa edilmesi caddenin işlevinin sadece konut kullanımıyla kısıtlı kalmayacağını düşündürmektedir. Şu anda cadde araba geçişi açısından çıkmaz bir cadde niteliğinde olup caddenin sonu vadideki gecekondulara açılmaktadır (Resim 12).

Bitirirken

6. Caddenin dönüşümü yakın geçmişte başlamış ancak çok kısa bir sürede rant değerleri değişmiştir.

Dönüşümün henüz tam anlamıyla tamamlanamamış olması, hatta caddenin çıkmaz bir cadde niteliğinde olması ve halen gecekonduların bulunuyor olması bölgenin prestijli bir konut alanına dönüşme sürecini yavaşlatmamış ve rant değerlerini düşürmemiştir. Bu yapılaşma sürecinde ortaya çıkan mimari ürünler, günümüzde gecekondudan dönüşen yap-sat mekanizması ile yapılan apartman konut mimarisine bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda mimari çevrenin kalitesi ve estetik değerleri açısından sorgulanması gerekmektedir. Oluşmakta olan kentsel çevrenin tanımlı ve anlamlı bir *kentsel kimliğinin* olmaması, hem kentsel dönüşüm sürecinin tamamlanamamış olmasından, hem de mimari değerlerin sorgulanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu bölgede değişmekte olan sosyal ve kültürel kimlik değerleri de mimari ve kentsel çevrenin *kimliğini* ve *oluşum sürecini* etkilemektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde sürekli değişen ve dönüşen kimlik değerleri, hem mimari, hem de kentsel çevrenin yerleşik kimliğinin oluşması açısından değerlendirilmeli ve bu bağlamda toplumsal belleğin ve kent kültürünün sürekliliğini sağlayabilmelidir.

*GÜMMF Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi
GÜMMF Mimarlık Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Resim 6. Dikmen Vadisi 4.ve 5.Etapları ile Doğu Yakası Nazım İmar Planı (Ankara Büyükşehir Belediyesi)

KAYNAKÇA

Bilsel, G., Polat, E., ve Yılmaz, N., 2003 “Değişim Dönüşüm Sürecinde Kimlik Arayışları ve Kentsel Yenileşme Kavramı”, **Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Haziran 2003. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi. İstanbul. S. 53-64.

Dündar, Özlem, 2003. “Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma”, **Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Haziran 2003. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi. İstanbul. S. 65-74.
Harvey, David. 1999. **Postmodernliğin Durumu**, Sungur Savran (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.

Kutsal,K.,1994. “Dikmen Vadisi Projesi”, **Ankara Söyleşileri**, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara, S.13-21

Sennett, Richard. 1994. “The Powers of The Eye” in **Urban Revisions**, Ferguson, Russel (ed.), The MIT Pres, Cambridge. S. 59-69.

Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi II.Aşama Nazım İmar Planı ve Yıldız Oran Aksı Revizyon Nazım İmar Planı 1/5000 Açıklama Raporu, 1992, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Daire Başkanlığı.

Dikmen Vadisi Projesi ve Yıldız-Oran Aksı 1/5000 Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, Aralık 1993.

Dikmen Vadisi Konut Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu Düzeltilmiş 1.Taslak, Mart 1991. Metropol İmar A.Ş.

Resim 7 .Yıldız Hilal 6.Caddenin Dikmen Vadisi ile birleşim bölgesinden genel bir görünüm (Resimde Caddenin Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi ile olan ilişkisi de görülmekte) (Fotoğraf Canan Özer)

Resim 8. Caddenin Dikmen Deresi yönünden Oran ve Turan Güneş'e doğru bir görünümü (Fotoğraf Canan Özer)

Resim 9. Caddenin sonundan Turan Güneş'e doğru mevcut konut örneklerinin görünümü. (Fotoğraf Canan Özer)

Resim 10. 6. Caddenin Turan Güneş Caddesi'ne bağlandığı tarafta bulunan yapılar. (Fotoğraf Canan Özer)

Resim 11. 6. Cadde sonunda bulunan yapılar. (Fotoğraf Canan Özer)

Resim 12. Cadde sonunda bulunan sitenin inşaat aşaması. (Fotoğraf Canan Özer)

BİR KENTSEL / YAPISAL DÖNÜŞÜM HAYALİ / HAYALKIRIKLIĞI

Esin Boyacıoğlu, GÜMMF

Geçtiğimiz günlerde Ankara'nın, daha sonra da Türkiye'nin, özellikle tüm duyarlı mimarlarını ve kent plancılarını dehşete düşüren bir gelişme oldu. Danıştay'ın 1196/5342 sayılı kararına rağmen, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun (bir üye haricinde) onayı ile tescilli düşürülen Havagazı Fabrikası'nın, tam bir geceyarısı eylemi biçiminde, 13 Haziran 2006 Salı günü, 18.00 – 22.30 saatleri arasında ASKİ ve özel bir kuruluşun yıkım ekipleri tarafından, yıkımına başlandı. Yıkım, ertesi günde Mimarlar Odası ve Üniversitelerden gelen elemanların katılımıyla yapılan toplantı ve dağıtılan Basın Bildirisine rağmen devam etti. Son darbe ise 22 Haziran 2006 saat 14.30 sıralarında vuruldu ve Havagazı Fabrikası 77 yıllık varoluşunu kaybedip kendi molozlarının üzerine çöktürüldü.

Havagazı Fabrikası Ankara Maltepe'de Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi binasına bir yapı adası uzaklığında bir mesafede yer almakta(ydı). Fakültenin Mimarlık Bölümü, bu komşuluk ilişkisinin de verdiği yakınlıkla, dönem projelerinde 1- 2 yıllık aralar ile alanı bir kentsel dönüşüm sorunu olarak ele almayı sürdüren ve bu sayede de, öğrencilerine endüstri mimarlığının da değerli bir miras olduğunu, kentin ortak bilincinde yer aldığını kavratmaya çalışan bir yol izlemekte(ydı)'. Özellikle Bölümün yapmış olduğu Uluslararası Çalıştaylarda ise Havagazı Fabrikası, her gelen konuk öğretim elemanı için karşı konulmaz çekiciliği ile önde gelen proje konularından ve çalışma alanlarından biri olarak ele alınırdı)².

“2004 Yılı Yaz Okulu” adı altında Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü ve Romanya Ion Mincu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, işbirliği ile düzenlenen 2 aşamalı bir başka çalıştayın ilk aşamasının çalışma konusu yine Havagazı Fabrikası idi.

“Çağdaş Konut tartışmaları ışığında eski Kentsel Endüstri Yapılarının tekrar Canlandırılması” başlığını taşıyan altı günlük çalışma Ankaranın tescillenmiş, korunma altına alınmış, ancak bu konuda hiç bir şey yapılmadığı için bir anlamda yıkılmaya terk edilmiş Havagazı Fabrikası Tesisleri alanında gerçekleşti³. İşlevini yitirmiş, ama ortak bellekte yer alan bir endüstri yapısı ile çağdaş konut mekanı kavramını bir araya getirmek, kentliler tarafından kullanılamayan bu arsayı ve yapılarını tekrar kente kazandırmak, çalışmanın konusu olarak saptanmıştı. Amaç, bu kent parçasını işlevsel ve sosyal olarak dönüştürmek, bu yapıya yeni, sürdürülebilir bir işlev kazandırmak ve Maltepe semtinde geceleri oluşan kimlik dönüşümünün getirdiği 'tekinsiz' ortamın, konutların varlığı ile 'evcilleştirilmesi' olarak belirlenmişti. Ankara'nın tarihsel gelişimi ve bu gelişim içinde Havagazı Fabrikasının yeri, bölgenin kent içindeki konumu üzerine ve benzer eski, kullanımdan çıkmış endüstri yapıların dünya üzerinde değerlendirilmiş örnekleri, bunların dönüşüm potansiyelleri üzerine yapılan bilgi aktarımı sonrasında başlayan çalışmaya Romanya “Ion Mincu” Üniversitesinden 14, Gazi Üniversitesinden 14 öğrenci ve her iki üniversiteden 4'er öğretim üyesi katıldı⁴.

Havagazi Fabrikası Ocak 2004, Winter School 2004
Andrej Baranowski stüdyosu çalışma arşivi

5-6 kişiden oluşan beş karma grup oluşturularak sürdürülen çalışmalar bağlamsal ve mekansal sorunlar olarak belirlenen,

- Endüstriyel miras içinde yapı yapma / kentsel bağlamda dönüştürme,
- Endüstriyel çevrenin yeniden organize edilmesi,

Ve

- Endüstri - Fabrika mekanlarının dönüştürülmesi,
- Endüstri yapısı ve konut mekanı gerilimi
- Konut birimlerinin büyüklük, görsellik gibi sorunların çerçevesinde çözümleri, bu açıdan endüstri yapısının yeniden organizasyonu,

gibi kavramsal problem başlıkları çerçevesinde geliştirilen tartışmalarla stüdyoda yürütüldü. Bu tür yapıların (sudeposu, feshane, gazhane, vs. gibi), özellikle kent içinde olmaları durumunda, kentler için referans noktaları oluşturmaları, semtlere, duraklara isimlerini vermeleri, bu açıdan da ortak hafızadan silinmedikleri gerçeği, farklı kültürlerden

Çalışma Grubu sunuşu, E. Boyacıoğlu

Çalışma Grubu sunuşu, E. Boyacıoğlu

Havagazi Fabrikası Haziran 2006, Esin Boyacıoğlu

gelen ama ortak bilgi/bilinçleri keşfeden öğrencilere çalışmalarında itici güç oldu. Fabrikanın yapısal özellikleri, tektoniği, iç mekanı ve özellikle soğutma kulesi, katılımcıları çok heyecanlandırdı, bu gücü arttırdı.

Öğrenciler yapı adası içinde fabrika müstemilatından korunması gereken diğer yapıları tespit ettiler, korunma gerekçelerini ortaya koydular. Kentsel yaklaşım konusunda gruplar farklı kentsel değerleri öne çıkardılar. Bölgenin perspektifleri çizildi, konut işlevinin varolan yapı ile gerilimi, özel ve kamusal olanın verilen konu kapsamında sürekli kesişme durumunda olması katılımcıların tartıştıkları diğer konular oldu.

Gruplar, teknolojik gelişmelerin, üretim ruhunun devamı olarak düşündükleri konteyner, takılıp sökölme, loft gibi kavramları fabrika / konut mekanı gerilimini / karşıtlığını aşmak için kullandılar. Yapı adası barınma, kültür, ticaret gibi işlevlerin biraradlığında dönüştürülerek yeni kentsel çevre alternatifleri oluşturuldu.

Çalışma Grubu, E. Boyacıoğlu

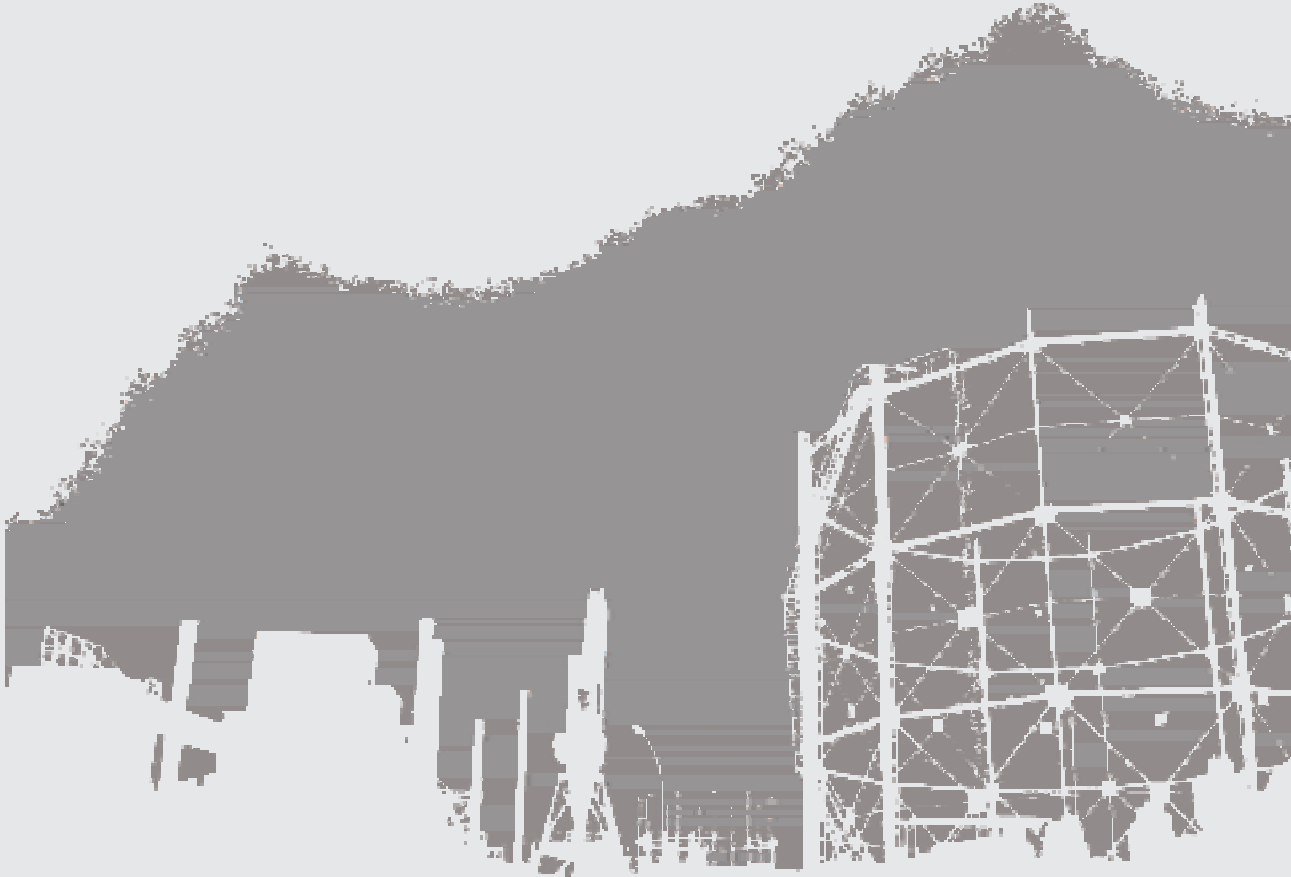

Çalışma Grubu sunuşu (Sunuş malzemesi)

Grupların tasarımlarını final jüriye sunuşları ile sona eren çalışma, öğrenciler ve öğretim elemanları için yoğun, zorlu, öğretici, eğitici ama oldukça sıcak bir ortam oluşturdu. Farklı kültürel altyapılardan gelen öğrenciler, bu

Çalışma Grubu sunuşu (Sunuş malzemesi)

süreç içerisinde yalnızca mimarlık ortamını değil sosyal ortamı da paylaştılar, ortak çalışma yeteneklerini geliştirdiler. Ama en önemlisi, kamu kuruluşlarının bir türlü değer vermediği Havagazı Fabrikası Yapısının değerini kavradılar; Cumhuriyet mirası olarak, hergün önünden geçtiğimiz bildik, tanıdık bir dost olarak çok sevip değer verdiğimiz bu yapıyı misafirlerimiz de çok sevdiler⁵.

¹ G.Ü.M.M.F. Mimarlık Bölümü, farklı atölyelerde, Havagazı Fabrikası ve Fabrikanın yerleşim alanını, fabrikayı koruyarak/kullanarak farklı dönemlerde ve farklı konu başlıkları (müze, kültür merkezi, mimarlık okulu gibi) ile öğrencilerine dönem projesi olarak verilmiştir. Fakültede ayrıca yürütücülüğünü Doç. Dr. Nur Çağlar'ın yapmış olduğu “Ankara Maltepe Havagazı Fabrikası Belgeleme” isimli bir bilimsel araştırma projesi 18. 12. 2005 tarihinde tamamlanarak onaylanmıştır.

² Aynı bölüm, 2003 yılından başlayarak her yıl düzenli olarak Uluslararası bir kış Okulu düzenlemektedir. Kış okuluna farklı ülkelerden davet edilen öğretim elemanları beraberlerinde kendi kurumlarından öğrenci getirmektedir. Kış Okulu etkinliği tüm Türkiye'nin mimarlık okulları öğrencilerine açıktır. Etkinlik bir hafta sürmektedir. Her misafir öğretim elemanı farklı okullardan katılan öğrencilerden oluşan bir grubu, bir tasarım problemi çerçevesinde yönlendirmektedir. Gruplar çalışma haftası bitiminde projelerini ortama sunmaktadır. Bu etkinlik çerçevesinde 2004 yılında Andrzej Baranowsky (Glansk University of Technology, Polonya) “Sustainability in Architectural Design”, aynı yıl Manfredo Manfredini (Politecnico di Milano, İtalya) “Urban Skyfront”, 2005 yılında Heiner Krumlinde (University of Applied Sciences, Bochum) “Parasite”, Manfredo Manfredini “Urban Skyfronts 2.1 Extreme Housing”, 2006 yılında yine Manfredo Manfredini ve Nazan Kırıcı “Urban Skyfront III” temaları ile havagazı Fabrikası ve çevresini konu olarak çalışmışlardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Winter School 2004 Workshop Series No: 2, Ed. Zeynep Uludağ, Gazi University, Faculty of Engineering and Architecture, ve Winter School 2005 Workshop Series No:3, ed. Esin Boyacıoğlu, Gazi University, Faculty of Engineering and Architecture.

³ Bu çalışma başlangıcında öğrencilerin ve konuk öğretim üyelerinin yapıları ve çevreyi görebilmeleri için gerekli izin yazısı Fakülte tarafından Ankara Büyükşehir Elektrik İdaresine ulaştırılmış, ancak izin talebi reddedilmişti. Olumsuz yanıtın nedeni yapının çökme tehlikesi içinde olması olarak belirtilmişti. Arsada yapılan sözlü görüşmeler sırasında öğrenciler yer görme konusunda gerekli zamanı elde edip araştırmalarını yapabildiler; ancak bu sırada elde edilen izlenim, görevlilerin Fabrika yapısını dışarıya kapatıp, tescilli olması açısından bir şey yapamadıkları için adeta yapının kendi kendisine çökmesini bekleyerek/isteyerek, ondan bir nevi kurtulmak olduğudur. Görünen o ki, yapının zamana inatla direnişi ve sürecin uzaması karşısında bekleyemediler ve koruma kurulunu ikna etmeyi tercih ettiler.

⁴ Bu etkinlik Gazi Üniversitesi'nden Nur Çağlar, Esin Boyacıoğlu, Zeynep Uludağ, Erdal Sorgucu, Murat Sönmez, İon Mincu Üniversitesinden ise Stefan Ghenciulescu, Tiberiu Florescu, Andrei Serbescu yöneticiliğinde gerçekleşti.

⁵ Bu iki aşamalı etkinliğin ikinci ayağı, yine 14 Türk ve 14 Romen öğrencinin katılımı ile Bükreş, Romanya'da Ekim 2004'te “Living in the City” başlığı ile gerçekleştirildi. Konu bu kez Bükreş'te ana arterin arka yüzünde yer alan, Çavuşesku döneminde yıkılıp, bir artık alan olarak gözüken bir bölgenin dönüştürülmesi olarak gerçekleştirildi.

NEOLİBERAL KENTİN KENTSEL DÖNÜŞÜM POLİTİKALARINDA KÜLTÜREL MEKANLAR¹

Jorge Ignacio Selfa Clemente, Barcelona Özerk Üniversitesi Doktora Öğrencisi

Çeviri: Açalıye Alpan²

ÖZ:

Anglosakson Yeni Kültürel Coğrafyanın katkıları, mekanın dönüşümünde, kültürel bir güç aracı olarak yaklaşmayı olanaklı kılmıştır. Bu makale, sözkonusu yaklaşımın kentsel politikalar ile kültür arasındaki ilişkileri analiz etmede nasıl faydalı olduğunu, Barcelona örneği üzerinden göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kültürel Coğrafya, Kültür, Kültürel Stratejiler, Kentsel Politika, Kentsel Dönüşüm, Barcelona

I. Giriş

Son yıllarda kültür, kentsel dönüşüm strateji ve süreçleri içerisinde merkezi bir pozisyon kazanmıştır. Şehrin önemli caddeleri ve çevresindeki alanlar, kültürel ve estetik değerlere dayanan yeni aktiviteler ve mekanlarla dolmakta, beraberinde müze, tarihi-kültürel mirasın yeniden değerlendirilmesi, yaratıcı bölge, kültürel aktivite, ve birçok benzeri terim planlama belgelerinde, turistik ya da politik tartışma broşürlerinde tekrarlayarak yer almaktadır. Yeni kentsel mekanların oluşturulmasında kültürün artan önemine paralel olarak, kültürel coğrafya, özellikle anglosakson coğrafya çalışmalarında önemli bir zenginleşmeye izin veren teorik ve metodolojik açılımlar sağlamıştır. Buna rağmen, coğrafyanın “Kültürel Dönüşü” olarak adlandırılan gelişmeye yabancı olmayan yazarlar bu Yeni Kültürel Coğrafya'nın kısıtlamalarına dikkat çekmektedir: Kavramsal çalışmalara verilen önem, kültürün açık bir şekilde kavramsallaşamaması ya da kültürün diğer sosyal ve ekonomik süreçler ile olan ilişkilerinin hesabı

katılmaması, kentsel mekana transfer olan kısıtlamalar, kültürün bugünün şehrinin ve politikalarının oluşmasında neden önemli olduğunu ve kültürün kentsel mekanın bugünkü dönüşümünde oynadığı rolü açıklayabilecek bir vizyonun oluşmasını zorlaştırabilmektedir.

Anglosakson kültürel coğrafyadan doğmuş (Mitchell 1999; Barnett 2001) kültür ve kültürün değişik tanımlarını, ideolojiler ve güç ekonomisinin (governmentality) formları olarak düşünebiliriz. Kültürün değişik nosyonlarının oluşturduğu, tarihsel ve mekansal süreçlerin analizi, kültürel coğrafyanın ödevi olarak görüldüğünde, kültür belli ilgi odaklarının destekçisi olarak algılanabilir. Bu bakış açısı, bize farklı kültür kavramlarının günümüz kentsel mekanının oluşumunda oynadığı rol ve bunun kentlerde deneyimlenen, değişim süreçleri ile olan ilişkisini düşünme olanağı sağlamaktadır. Bu kavramlardan yola çıkarak, kültürün son 30 yılda kentsel yapılanmadaki önemi, Fordist - Keynezyen modelden, neoliberal görüş tabanlı modele geçmesini sağlayan süreç, bir güç aracı olarak kültürün nasıl türediği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşıma bir örnek olarak, makale; Barcelona kentinin farklı kültürel politikalarının son yıllarda ortaya çıkan yeni sosyal ve ekonomik koşullarla ilişkili olarak kentsel mekanın yeniden düzenlenmesine nasıl katkıda bulunabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Böylece bu makale, sadece coğrafyadaki kültür için anlaşılması gereken yeni kavramsallaştırmaları sunmayıp, aynı zamanda Yeni Kültürel Coğrafya'nın 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başı kentinin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısının değişim süreçlerini ve

mekanizmalarını daha iyi kavramamıza nasıl yardım edebileceğini göstermeye çalışacaktır.

II. Kültürel Coğrafyanın Yenilenmesi

Coğrafyadaki evrim, hem çalışma amaçlarının tanımında, hem de araştırmanın metodolojisinde diğer sosyal bilimlerin ve insan konulu disiplinlerin dönüşümüne paralel olarak, önemli bir dönüşüm olacağını varsaymıştır. Yeni Kültürel Coğrafya, özellikle anglosakson dünyada, ve paralel olarak kültürel çalışmaların gelişiminde vücut bulmuştur. Kısaca, Saueryan okulunun kültürel coğrafyası ve bunun maddi kültür üzerindeki vurgusu ile temsilin, farklılıklar veya kimliklerin yaratılmasındaki rolü gibi maddi olmayan öğelerin çalışılmasına yaklaşım arasındaki ayrılık olarak tarif edilebilir.

Yeni kültürel coğrafyanın ana katkısı, tüm coğrafya disiplinine yayılmış olan, sosyal hayatın diğer bağlantılarının arasında kültürün rolünü yerleştiren ve vurgulayan ilgisi olmuştur. Son on yılda gelişmiş olan çalışmanın ardından kültür artık ekonomiye bağımlı bir kategori olarak düşünülemez, aksine sosyal değişimin tecrübe edildiği, yanıt verildiği, ve oluşturulduğu bir araç olarak düşünülmelidir. (Cosgrove ve Jackson, 1987) Kültürü ekonomi ile aynı düzleme oturtmak, yeni yaklaşımlar önererek “ekonomik” ile “kültürel” arasında geleneksel olarak oluşmuş bölünmeyi aşmak gerekliliğini düşünmeyi sadece mümkün kılmaz, aynı zamanda bunu zorunlu kılar. (Jackson 1999; Amin 1999) Yeni Kültürel Coğrafyanın bir diğer vurgulanan etkisi, mekanın evrimi ve kavramlarının açıklamasında temsiller, söylem ya da kimlikler, ve bu nedenle coğrafyada analiz öğeleri gibi kültürel olgulara verilen önem ile uyum içindedir. Böylece Peter Jackson (1999), geriyedönük bir bakışta, temsille ilgili soruların 90'lı yılların kültürel coğrafyasının öncelikli konusu olduğunu düşünmektedir.

Kültürel coğrafyadaki bu yeni yaklaşımların doğuşu eleştirisiz gerçekleşmemiştir ve bu da anglosakson coğrafyanın merkezindeki önemli tartışmalara konu olmuştur. Bu eleştirilerin bir bölümü kültürel coğrafyanın yeni kavramlarına ve gerçekleştirdiği tanımlamalara karşı Saueryan coğrafyayı savunmaya odaklanmıştır. (Prince ve Lewis, 1993). Diğer yanda, öteki grup eleştiriler, kültürel coğrafyadaki yeni yaklaşımların katkılarını reddetmemekte, daha çok bu katkılarının olası kısıtlamalarını ve yeni yolları göstermeye odaklanmaktadır.

Yapılan bu eleştiriler, özellikle, Yeni Kültürel Coğrafyanın temsil ve kimliklerin yaratılması çalışmalarına verilen aşırı önem, öznellik, ve sosyal ve ekonomik süreçlerin unutulması üzerine odaklanmıştır. Bu tip eleştiriler, Kültürel Dönüşüm, ekonomi coğrafyası gibi coğrafyanın diğer alanlarını da etkilemeye başladığı andan itibaren daha güçlü bir şekilde hissedilir olmuştur. Hiç şüphesiz, bu grup

Sant Adrià del Besòs (Barselona), 2003

eleştirilerin en güçlüsü olarak Andrew Sayer'in 1994 yılında Environment and Planning dergisindeki “Kültürel Çalışmalar ve 'aptal ekonomi'” (“Cultural Studies and 'the economy, stupid'”) başlıklı makalesi aktarılabilir. (Sayer, 1994) Bu makalede yazar, araştırmada kültürel faktörlere öncelik verilmesi, coğrafik olguların kavranmasında önemli olmaya devam eden ekonomik faktörlerin ise arka plana atılmasından duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Gerçek şudur ki 1990'ların sonunda Yeni Kültürel Coğrafya'nın iki kilit yazarı olan Peter Jackson ve Chris Philo, sosyal ve kültürel coğrafyayı yeniden yönlendirmek için girişimler gerçekleştirmiştir. Kronolojik olarak, Chris Philo 1999'da Kültürel Dönüş'ün ilerlemelerini olumlu bir şekilde değerlendirmenin yanında, coğrafyanın mekandan ve sosyal olandan kopmasından kaynaklanan problemlere dikkati çektiği bir metin sunmuştur. Yazara göre, “ekonomi ve politikanın, akademik dünyanın dışında bir yere oturan sosyal coğrafya çalışmalarında problemlere yol açmakta olan insan coğrafyasının içinde olduğu formlar için zorunlu olduğundan hala dikkatimizi çekiyor olması gereken bazı üstünlükleri” için ilgi maddi dünyaya referans vermeden kaybolmuş olabilirdi. Yazarın işaret ettiğine göre, kültürel coğrafyanın tamamı değil ama bir kısmı, maddi dünyaya referans vermeden maddileştirilmemiş metinlerin dışında ikamet eder (s. 91) görülmektedir. Peter Jackson (2000), sosyal ve kültürel coğrafyada anlam, kimlik ve temsile verilen aşırı öneme yönelik duyduğu endişeyi ve küreselleşmenin anlamı, doğanın sosyal inşası, sibermekan ve sanal gerçeklik, tüketim kültürü gibi

Casco antiguo de Alcoy, 1986

konular hakkında yeni bir vizyon katkısı yapabilecek bir öge olarak “maddi kültüre” olan ilgisini açmaktadır.

Diğer daha derin eleştiriler grubu, Yeni Kültürel Coğrafyaya dayanan kültür kavramını sorgulamış ve anlam birliği olan kültür yaklaşımının üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Bu durumda Mitchell'in 1995'te yazmış olduğu makaleyi vurgulamak gerekmektedir. Bu makalede, yazar net, ve kültürel coğrafya çalışmalarındaki kültür kavramı ile uyumlu bir tanım eksikliğinin, tahminen kültür olarak düşünülen örnekler üzerine yapılan çalışmaların çoğalması ile sonuçlanabileceğine işaret etmektedir. Barnett (2001), fazlasıyla geniş olan kültür tanımlarının, tüm sosyal, politik ve ekonomik süreçlerin sembolik veya kültürel bir öge içerdiğini ve bu süreçlerin kültürel analizden çıkan kendi bütünlüğü içinde açıklanabileceğini varsaymayı teşvik edebileceğini düşünmektedir.

Bu makalede Yeni Kültürel Coğrafya şemsiyesi altında yapılan çalışmalara karşıt olan eleştirilerin hangi noktaya kadar geçerliliğini koruyacağını analiz etmek amaçlanmamıştır. Fakat, inanıyoruz ki Don Mitchell ve Clive Barnett'in eleştirilerinden, ve her şeyin üstünde, kültürle ilgili yeni kavramsallaştırmalardan, ve bu yazarların kattığı ve bir sonraki noktada açıklayacağımız kültürel coğrafyanın görevinden, kültürün kentsel mekanın dönüşümünde neden önemli olduğunu, tam anlamıyla kültürel olmayan dönüşüm süreçleri ile olan bağlantısını ve şehirdeki kentsel kültürel stratejilerin mekansal etkilerini anlayabiliriz.

III. Mekanın Dönüşüm Aracı Olarak Kültür

Kültürel coğrafya çalışmalarındaki kültür ile uyumlu ve net bir tanımın eksikliğine karşı Mitchell, “ontolojik form kültürü”nün olmadığına dayanmasından çıkabilecek yeni bir kültür yaklaşımı ve sadece toplumu bu şekilde organize eden birbirinden farklı güç düzenleri önermiştir:

“Bu nedenle sadece özel tarihsel koşullar altında gelişmiş ve maddi farklılıkları, toplumsal düzeni ve güç ilişkilerini açıklama aracılığıyla daha sonra genişlemiş olan güçlü bir kültür fikri vardır. (...) Bu nedenle, şimdi ihtiyaç duyulan, daha önceki tanımların sergilemiş olduğu problemlere ince ayar yapmayı ümit etmekte olan bir “kültür”ün daha geniş tanımı değil, daha çok, kültür var olmadığı halde güç ve kâr adına “ötekileri” kontrol etme, düzenleme ve tanımlama teşebbüsü aracılığıyla kültür fikrinin geliştiğini ve modern (ve postmodern) dünyaya yayıldığını açıkça itiraf etmektir.” (s. 75)

Bu şekilde kültür fikri, gücün kullanımı ile doğrudan ilgili olduğu ima edilen, belli ilgi odaklarına yönelmiş anlamlar sistemine dönüştüğü andan itibaren, bir ideoloji olarak anlaşılmalıdır. Bu güç operasyonunda kullanılan kültür fikrindeki tavır, doğal olarak düşünülen, ve bu nedenle sosyal dönüşüm çevresinin dışında kalan, “metafizik dünya ait olan” veya “maddi olmayan dünya küresi” gibi bazı baskın “kültürel” öğelerin belirlenmesinde aracıdır.

Mitchell'in başlattığı çizgiyi takiben Barnett (2001) bir ideoloji olarak kültür fikrini derinleştirmeye ve kültürün, güç süreçlerinin bir aracı olarak anlaşılması gerekliliğini göstermeye çalışmıştır. Barnett'in önerdiği yeniden kavramsallaştırmalar Foucault'un güç ekonomisi, disiplin ve güvenlik teknolojileri çalışmaları ışığındaki postkoloniyel çalışmalardan çıkmıştır. Kültürel ve estetik pratikler, modern demokratik süreçlerin kavramlaştırılması ve eylemselleştirilmesi için merkezi olarak tanımlanmıştır. (s.11) Bu pratikler, yönetim (kanunlar, kültürel çalışmalar, yorumlama şekilleri, değer kazanma ve yargı) için bir kaynak serisinin kurulmasıyla birbiriyle bütünleşmekte, aynı zamanda da bazı baskın olanları, kaynakların kullanımı ile bireyin davranışlarının değiştirebilmekte ve dönüştürebilmektedir. Bu nedenle:

“Kültür, bireylerin kendi kendilerini yönetebilme yetisine sahip öznelere dönüşümüne yönelik bir dizi pratik veya teknolojiler olarak anlaşılmaktadır. Bu yeniden kavramsallaştırma tarafından önerilen kritik proje, sosyal yönetimin özel şekillerine tabii olmak amacıyla yeni alanlar kültürel olarak yeniden yapılandırıldığı için, yönetimin kültürel biçimlerinin özel oluşumlarını ve yönetimin tamamen ayrı kültürel biçimlerinin modern sosyal hayat düzenine yayılmasını izlemektir.” (s.14)

Coğrafya çalışmalarının içinde yer alan bu yeni kültür kavramsallaştırmaları, mekanın dönüşümünü organize etmek ve meşrulaştırmak üzere, güç ya da olası ve çeşitli karşıtgüçler için kullanılan bir araç olarak bir kültür vizyonunu davet etmektedir. Mekanda geliştirilen değişik stratejiler, kültürel olarak etiketlenmemiş olanlar da dahil olmak üzere, yeni mekanlar yaratmak, bu mekanları dönüştürmek, ve bunları kişisel değerlerdime ve davranış biçimleri ile olduğu kadar sosyal ve ekonomik hegemonyalar ile de uyumlu olarak sağlamak amacıyla farklı kültür tanımları kullanılabilecektir. Bu bakış açısından farklı disiplinler ve somut olarak coğrafyada, farklı kültürel olgu çalışmaları için ilgi eksilmeyecektir. Bunun yanında kültürün mekanın dönüşümündeki rolü üzerine gelişmiş olan teoriler kentsel süreç çalışmalarına daha iyi (better) yaklaşmamıza izin vermelidir. Bu yaklaşımlardan yola çıkarak, ne gibi kültür kavramsallaştırmaları oluşturulduğunu, kimin hangi amaçla oluşturduğunu, ve yeni ve farklı mekanları üretmeye ve meşrulaştırmaya yardımcı olan farklı kültür tanımları aracılığıyla gerçekleşen süreçleri anlamamızı gerektiren kültürün analizi, bugünkü kentsel mekanın yaratılması ve dönüşümü süreçlerini daha iyi anlamamızı sağlamalıdır.

IV. Kentsel Politikalarda Kültür - Bir Örnek Olarak Barselona

1. Neoliberal Şehirde Kentsel Politikalar

Son 20 yılda kentsel politikaların tasarımı ve uygulanması ve kültürün bunlar içinde

kavramsallaştırıldığı biçimler, şehirlerin yönetim ve idare şekillerini tecrübe etmiş olan derin değişimler içinde anlaşılmalıdır. Gerçekte neoliberal ideoloji tabanlı şehir ekonomisinin teşvikine doğru yönelmeden meydana gelen bir kentsel politikaya referans vermekteyiz. Bu yönelme, yerel sakinler arasında kaynakların daha çok Fordist - Keynesci etapa özgü bir şekilde yeniden dağıtılmasını dışlamaktadır (Harvey, 1989) Kentsel politikanın yönelmesindeki bu değişimin özü 1970'lerdeki ve 1980'lerin başındaki ekonomik krizde, bunu takiben kentlerin ekonomik tabanını düzenleme ihtiyacında, yeni muhafazakarlık ideolojisinin ve pazarın rasyonelleştirilmesinin belirmesi ve meşrulaştırılmasında, ulus devlet tarafında gücün yitirilmesi ve yönetim yetkilerinin yerel otoritelere geçirilmesinde yatıyor olabilir.

Bu bakış açımızdan bugünün kentini ve politikalarını kavramsallaştırmanın daha iyi bir yolu “neoliberal projeye” referans vererek bunu yapmaktır. Jessop'a (2001) göre, bu proje iki ilişkiler-arası (interrelational) özelliğe sahip olabilir: ilk olarak, yeni bir düzenlemenin kaldırılması (deregulation), liberalleşme, özelleştirme tabanlı sermaye birikiminin oluşması, kamu sektöründe pazar mantığının başlaması, vergilerin azaltılması ve ekonominin uluslararası yapılmasının derinleştirilmesi; ikinci olarak, küreselleşen pazar ekonomisini tamamlayan sosyal idare şekilleri arayışı. Küresel olarak yayılmış olan bu iki özellik, kentsel politikaların, aktif ya da pasif olarak 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başı kentini neoliberal şehir olarak görmemize izin veren neoliberal projenin ortaya çıkan yeni koşullarına adapte olması gerektiğini ima eden, sosyal ve ekonomik koşullardaki ve kentsel yapıdaki değişimlerle gösterilen yeni bir sosyal ve ekonomik düzen şekillendirmektedir.

Barselona kenti sadece kentsel yönetim şekillerindeki bu değişimlere yabancı kalmamakla kalmamış, aynı zamanda olanakların çokluğu içinde bu süreçlerin vurgulanan bir örneğini sergilemiştir. 70'lerdeki sanayi krizi şehri ana ekonomik temelinden mahrum bırakmış, tam bu zamanda hala devam etmekte olan nüfus kaybı süreci başlamıştır. Demokratik belediyenin ilk müdahaleleri ve 1992 Olimpiyat Oyunları'nın kutlanmasını öneren itici güç, kent ekonomisinin yeniden canlanması tarafından eşlik edilen, kentsel mekanın önemli bir yükselme ve dönüşümü anlamına gelmekteydi. Bu yeniden canlanma, kenti yıllar önce terketmiş olan sanayi sektörü ile değil, aksine, kentsel reformlar ve İspanyol ekonomisinin 1986 yılında çok daha uluslararası olmuş bir ekonomiye açılması anlamına gelen İspanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılımı için faydalı görülen servis sektörleri ile birleşmiştir, ki bu tarihe kadar böyle bir avantajı olmamıştır. 90'ların başındaki kriz ve olimpiyat keyfi bir kere geçtikten sonra Barselona kenti, kentin

ULUSLARARASI KONUT YARIŞMASI
UIA Barselona 1996,
Raval Mahallesi-Santiago Pages, Alexís
Rochas, Bruno Emmer'in sergi için
seçilmiş projesi

geleceğe doğru yönelmesinin gayrimenkul yatırımı, turizm ve kültürel sanayilere bağlı ekonomik gelişimin eklemelendiği bir bilgi kenti olarak organize olma stratejisini üstlenmiştir. (Garcia-Ramon ve Albet, 2000) Bu stratejinin içinde 2004 Kültürlerin Buluşması (Fórum de la Culturas del 2004), 22@ ileri teknoloji sanayileri sektörünün gelişimi, veya Kültürel Sektörün Stratejik Planı gibi projeler teşvik edilmektedir. Tüm bu projeler, yeni sosyal ve ekonomik koşullar popülasyonun bu mekanlar ile yeni ilişkiler kurmasına yol açabileceği zaman, kentsel mekanda ekonomik aktivitelerin ikame edilmesi ve demografik yapı ve bazı belli alanların sosyal değişimi anlamına gelen önemli fiziksel dönüşümler varsaymaktadır. (Ajuntament de Barcelona, 1999)

2. Kentsel Dönüşüm Stratejilerinde Kültür

Yeni bir sosyal ve ekonomik düzenleme modelinin kurulması, son yıllarda fordist rejimden post-fordist rejime geçiş örneğinde olduğu gibi, sosyal topluluğun değer ve davranışlarının, kapital birikimi ve bunun meşrulaştırılmasının yeni biçimlerinin hayata geçirilmesini olanaklı hale getiren dönüşümünü ima etmektedir. Gittikçe neoliberal projenin önerdiği gibi devlet için daha az pazar mekanizması için daha çok olan bir ekonomik yönetim organizasyonunun derinleştirilmesinde,

sadece pazar tabanlı karar mantığının sosyal yapının içine işlemesi gereklidir. Bu anlamda, neoliberal şehir politikalarında kültürün seferberliği, bu geçiş kolaylaştıran mekanizma olarak anlaşılmalıdır.

Jessop (2001), Polanyi'nin çalışmasına dayanarak pazar güçleri ve kapital birikimi mantığının bir toplumun tamamına sızabilmesi aracılığıyla dört adet sürece işaret etmektedir. İlki, şimdiye kadar kapital birikimi mantığının kıyısında kalmış olan çevrelerin metalaştırılması; ikincisi, ekonomik hesaplamalara dayanan ticari olmayan aktivitelere karar kodunun empose edilmesi; üçüncüsü, diğer sistemler tarafından oluşturulmuş kontrol ve zorlukların üstesinden gelmenin olabilir kılınması; sonuncusu, sosyalleşmenin baskın formu olarak kapital birikimini doğrudan veya dolaylı olarak tanıyabilen hegemonik bir projenin oluşturulmasıdır. Bu anlamda, kültür, tek gereksinim olan 'bu tanımın yeni düzenleme modelinin mekanizmaları ve bu tanımı teşvik eden sosyal grubun ilgileri ile uyumlu olabilmesi' ile neoliberal projeyi bulmaya adanmış değişik süreçlerin içinde tanımlanacaktır.

Son yıllarda, kültür terimi Barselona kentinde gelişen kentsel dönüşüm süreçlerinde tekrarlayan bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kültürün nerdeyse değişmez görünümü, kentsel değişimi tarif etmek veya mazur göstermek amaçlı olarak kentin tecrübe ettiği sosyal, ekonomik ve kentsel yapının değişimini motive eden süreçler içinde anlaşılmalıdır. Bu anlamda, kültürün farklı kavramsallaştırmaları, yeni bir düzenleme modu ve modelini teşvik amaçlı olarak, kapitalin

Walden 7 Konut Kompleksi, Ricardo Bofill
Proje eski bir çimento fabrikasının kalıntılarının yanında yer almaktadır. Çimento Fabrikası da proje kapsamında restore edilerek yenilenmiş, yeni işlevler verilerek konut kompleksinde yaşayanların sosyal ve kültürel amaçlı etkinlikleri için düzenlenmiştir. (Mimarlık&Dekorasyon Sayı:6,1991)

uluslararası akışı içine yerleştirilmiş kent projesi ile uyumlu olacak şekilde geliştirilmiştir. Jessop tarafından dikkate sunulan dört süreci takiben, kültürün son yıllarda Barcelona'da belirginleşen farklı davranış biçimleri, ve bunun daha yaygın sosyal ve ekonomik değişim süreçleri ve yerel güçler tarafında kentsel gelişmenin yeni bir modelinin projelendirilmesi ile bağlantısını tanımlayabiliriz.

A) Bir Meta Olarak Kültür

Öncelikle, kültür, önemli faydalar sunma becerisine sahip bir ürün olarak, meta olarak yeniden yapılandırılmıştır; bu da kültürel ürünlerin hem üretiminin, hem de tüketiminin düzenlenmesinin kapitalin birikiminde önemli bir öge haline dönmüş olduğu anlamına gelmektedir. Bunun yanında, ürünlerin sembolik değeri olarak anlaşılan kültürel içerik, sadece kültürel değil diğer ürünlerden de eklenen değer bir parçası olarak oluşmuştur. (Lash

ve Urry, 1994) Bu, kentsel çevrede, kültürel metaların üretimi ile bağlantılı aktivitelerin, ve bunların dağıtımı ve tüketiminin mekandaki büyük izi anlamına gelmektedir.

Son yıllarda Barcelona kentinin ekonomik stratejisi, kenti, kültürün ana itici güç olarak düşünüldüğü bir bilgi şehri olarak anılmaya adapte etme amaçlı olmuştur, aynı şekilde, Belediye tarafından teşvik edilen Barcelona'da Kültür Sektörünün Stratejik Planı'nın (PESCB) başlığı “Kültür, bilgi şehrinin motoru” (ICUB, 1999) olarak açıklanmıştır. Bu plan kapsamında ilk strateji, belli bazı ekonomik sektörlerin (görsel-işitsel, basım, çoklu ortam...) potansiyelini de dahil edebilecek, “kültürel içeriklerin üretim fabrikası olarak Barcelona'yı güçlendirmeyi” (s.44) önermektedir. Özellikle, geleceğin ana proje sektörlerinden biri olarak görülen kültürel sanayinin potansiyelleştirilmesindeki bu vurgu, eski sanayi bölgesi Poblenou'nun, 22@ olarak adlandırılan yeni teknolojinin firmalar bölgesi olarak yenilenmesi ve bunun içinde görsel-işitsel sanayinin çekim gücüne ayrılmış donatım setlerinin (Görsel-işitsel Kampüs) yaratılması ile gerçekleştirilmiştir. Kültür, kentte yeni bir üretim alanı olarak ortaya çıkmış ve Barcelona'nın mekansal ve ekonomik gelişme stratejilerini sıkıca birleştirmiştir.

B) Değerlerin aktarımı olarak kültür

İkinci olarak, bireylerin ekonomik rasyonalitesini dönüştüren veya içinde yeni öğeleri barındıran birikimin (ve kentsel dönüşümün) yeni biçimleri ile tutarlı bazı davranışlara izin veren değerler aktarımı olarak kullanılmaktadır. Bu yeni öğeler arasına, bir meta olarak düşünülmesinin mantıklı bir sonucu olarak ekonomik performansta değerlendirilecek olan 'aynı kültür' katılacaktır. Dergi, sergi veya turistik promosyonların önemli bir rol oynadığı kentsel mekandaki estetiğin yeniden değerlendirilmesi bugün yeni ekonomik değerlerin yaratılmasına, ve en önemlisi, kültürel kapitalin işleyişi içinde yeni mekanların ekonomik olarak değerlendirilmesine ve dönüşüm gerekçesi olarak bu kültürel kapitalin yeniden değerlendirilmesini sunmaya izin vermektedir. (Zukin, 1992)

Barcelona örneğinde yeni mekanların dönüşümü, özellikle gayrimenkullerin ekonomik döngüyle yeniden bütünleşmesine paralel olarak gitmekte olan kültürel veya sembolik yeniden değerlendirilmeye dayanmaktadır. Yıllar boyunca kenarda kalmış olan Raval ya da Born mahalleleri, kültürel öncülük ve artistik üretim merkezleri olarak kent haritasında yeniden belirmişlerdir. Tarihi değerleri ve sosyal temaları, yeni ekonomik aktivite veya yeni nüfus grupları öneren olanaklar içinde yapılandırılmıştır. Born'daki dönüşümlere referans veren bir makalede (Bernal, M. Ve Marrón, 2000), prestiji olan tanınmış bir tasarımcı oturma için, tarih ile büyük bir avant-garde akımın birbiriyle harmanlandığı, birçok

çekimin olduğu bu mahalleyi seçtiğini belirtmektedir. Bir tekstil dükkanının sahibi, “tüketimde avant-garde zevklere sahip olan” insanların olduğu bir yer aradığını söylemiştir. Bunun yanında, mevcut sosyal karışım, mahallede iskan etmenin bir başka reklamı olarak düşünülmektedir: “... ve mimarlar, zenginler, Magripliler ve Dominikler arasındaki zıtlıklar oldukça doğal ve estetik bir şekilde birlikte var olmaktadır”. (García, 2002)

C) Önceki Düzenleme Modellerini Mağlup Etmede Kültür

Şimdiye kadar düşünülmemiş olan karar alanlarının kültürel olarak belirtilmesi, bu şekliyle, pazarın yeni mantığı tarafından verimsiz ve ekonomik gelişmeyi engelleyici olarak düşünülen, özellikle sosyal eşitsizliği önlemeye hedeflenen devlet politikalarının ayrışmasına izin vermektedir. Sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin tarifi, bu göçmen gruplardan bahsedilirken hala en çok vurgulanmakta olan ilişki, bir tarafta bu eşitsizlikleri yeni sosyal yapıya entegre eden yeni bir tartışmanın, diğer yanda sakıncalı (unfavorable) gruplardan Devletin doğrudan yardımını uzaklaştıran yeni politik eylem biçimlerinin rahatlıkla ifade edilebilmesine müsaade etmektedir.

PESCB'deki strateji çizgilerinden biri, sosyal bütünleşmenin bir unsuru olarak kültürün işlevini referans almıştır. Kültüre, özellikle de dijital kültüre erişim bugünkü toplumdaki eşitsizlikler jenerasyondan sorumludur, bu nedenle, sosyal birliğin ögesi olarak konuta erişim veya çalışma pazarının ihmal edilmesine izin veren bu çevrede, kamusal politikaların fikrinde direnmesi gereken yer burasıdır. Gerçekten bu şekilde, bütünleştirme ya da bireyci olmama kendi sorumluluğundadır yani sosyal ve ekonomik sistemin düzenlenmesinin bir sonucu değildir. Aynı şekilde, Raval mahallesindeki göçmen grupların temsili ve yaşam koşulları, bu gruplara bir problem ya da mekandan öte bir çekim olarak sunulmaktadır, bu da kötü iş ve konut koşullarını gizlemektedir.

D) Şehrin Hegemonik Projesinde Kültür

Son yıllarda kültürün kentte neoliberal projeyi teşvik etme konusunda kullanıldığı dördüncü biçim, uluslararası ekonomik döngünün içine yerelliğin kurulmasını destekleyen ve şehrin hegemonik projesi olarak kentsel mekanın rekabetçiliğini güçlendiren bir düş yaratılmasında ortaya çıkmıştır. Doksanlı yılların sonunda bu düş, özellikle, şehrin rekabetçiliği garantileyen bir öge olarak şehrin kültürel kaynaklarının öne çıkarıldığı bir “bilgi şehri” kavramı etrafında dönmüştür. (Amin ve Thrift 2002, 58) Kuruluş, yenilenme, gelenek, teknik bilgi, ya da kentin mekansal veya kültürel kaynakları, her şehir

için tek ve kendine özgü olan bu özellikler, ekonomik, sosyal ve mekansal dönüşümün meşrulaştırılmasına hizmet eden bir anlatının yaratılmasında şehrin, uluslararası ekonomik akışın içinde kentsel politikalarına katmayı amaçladığı temel öğelere dönüşmüştür.

Barcelona kenti bu eğilime yabancı değildir. Gerçekten, PESCB'nin asıl amacı, Barcelona'yı uluslararası kabul edilmiş bir bilgi şehri olarak yapılandırmaktır. Bunun için, kültürel politikalar, ekonomik yükselmeye olduğu kadar sosyal birlikte de, bu projenin temel çarkı olarak önerilmektedir. (ICUB, 1999, 5) Barcelona, insanların ve aktivitelerin çeşitliliğinin hakim olduğu yerde, kendine özgü mekansal örgütlenmesi ve akdeniz formuyla (ICUB, 2001), kültürel üretim geleneğinin kenti olarak kendini tanıtmaktadır. Geleceğini, bilgi toplumu ile ilgili yeni aktivitelerin gelişimine ve yeni teknolojilerin yayılmasıyla oluşan yeni sosyal yapıların gösterilmesine bağlamıştır. Sonuç olarak, ekonominin -kültürün önemli bir rol oynayacağı- yeni şekillerine adapte olabirliliğine istinaden kentsel mekanın dönüşümünün haklı çıkması düşüne inanılmaktadır.

V. Sonuç

Doksanlı yıllarda Kültürel Dönüş'ün etkisi, en azından anglosakson dünyada, coğrafya disiplininin değişimindeki önemli öğelerden biri haline gelmiştir. Her şeyden önce temsil çalışmalarına dayanan yeni yönelimler, kültürel coğrafya çalışmalarının büyük bölümüne hakimiyet kurmuş, ve az çok coğrafyanın diğer alanlarını da etkilemiştir. Ancak, coğrafyanın bu yeni yönelimleri ne eleştirisiz, ne de temel alınmış kavramları sürekli yenilemeksizin üretilmemiştir. Özellikle doksanlı yıllardan itibarenki yansımalar, kültürün bir güç ögesi olma durumuna göre ortaya çıkmakta ve bugün kentsel mekanlarda deneyimlenen dönüşümde kültürün öneminin anlaşılması için kapıları açmaktadır. Düzenleme şekillerinin ve kurallarının dönüşüm döneminde, kültür, bu bahsedilen geçiş meşrulaştırıcı ve kolaylaştıran değişik tanımların aracılığı ile bir güç unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu makalede örnek olarak kültürün Barcelona kentinde kentsel dönüşümü teşvik etmekte nasıl kullanıldığı gösterilmiştir. Bu örneklemeden, kültürün kentsel dönüşüm politikalarında temel bir unsura dönüştüğü, ve eğer bu politikalarda kültürün fonksiyonları düşünülmese bunların tam anlamı ile anlaşılamayacağı sonucunu çıkarabiliriz. Ancak, aynı zamanda kültürün kullanımının şehri etkileyen sosyal, kültürel ve politik süreçlerden nasıl ayrılmaz olduğunun da gösterildiğine inanmaktayız. Bu şekilde, eğer kent ve dönüşümleri kültürün işlev analizinden öte bir unsur olarak düşünülecek ise, bunun çalışılması, çalışmadaki ana yaklaşım haline dönüştürülmemelidir. Eğer kentsel gerçekliğin

KENTSEL DÖNÜŞÜM: ATÖLYE ÇALIŞMALARI

öğrenci projeleri

Kentlerin tarihleri farklı dönemlerine ait zemin katmanlarında mı saklıdır? Zeminin kendisi ile kurduğumuz ilişki, yada daha toplumsal bir boyutta kentlilerin yaşadıkları topografya ile kurdukları ilişkiler kentlerin niteliklerini belirler mi? Eğer böyle bir nitelikten söz edilebilirse bu niteliğin somut karşılıkları nelerdir? Kentler tarihsel süreçlerinde geldikleri noktada varolagelen durumlarını nasıl ve neler aracılığı ile sağlamışlardır? Tüm bu soruları doğrudan bir kente yöneltecek olsak alacağımız cevaplar her kentin tarihinin ve onun tarihsel sürecini yaşayan toplumların kültürel farklılıklarından dolayı kuşkusuz ki birbirlerinden tamamen farklı ve ilginç olurdu. Söz gelimi Londra'nın, Paris'in, Berlin'in, Prag'ın yada Roma'nın bu sorulara vereceği cevaplar tarih içinde geçirdikleri kentsel ve mekansal dönüşümlerin izlerini ve şu anki kent kimliklerinin niteliklerini anlatıyor olmak adına önemlidir. Bu kentlerin kendi tarihlerine ve şu anki gelişmişliklerine ait ipuçlarını barındırırdı ki bu da onların, tarihleri, yaşayanları, geçirdikleri kentsel ve mekansal dönüşümler arasında çok doğrudan bir ilişkiden söz edebilmemizi olası kıları. Bir kentin tarihini, şimdisini anlayıp algılayabilmek ve o kentin geleceği ile ilgili doğru düşünebilmek adına kenti bu türden sorularla sorgulayabilmek onun ruhunu anlamak adına önemlidir. Dolayısıyla kentin geleceği ile ilgili düşünebilmenin ve onu, mekanını tasarlayabilmenin ön koşulu olarak görünmektedir.

Kentlerin geçmişe ait değerleri ile güncel değerleri arasında nasıl ya da ne türden ilişkiler geliştiğini anlamamıza ıskı tutabilecek bu sorgulama süreci daha birçok soru ve yöntemle geliştirilebilir. Bu nokta da nasıl bir bakış açısı ile bakıldığını ne elde edilmeye çalışıldığı ne amaçlandığı önemlidir. Toplumsal bir değişim süreci yaşayan ülkemiz için kentlerimizin mekansal bir değişim sürecinde olduklarını söylemek mümkündür. Bu noktada önemli olanın kentin zemini, kendi içinde somut olarak oluşturduğu nesnel değerleri, tarihi, yaşanmışlıklarıyla doğru ve düzgün bir gelişim süreci içinde olmalarını sağlamak ve bu yönde toplumun her kesiminin kendi üstüne düşen görevi yapmasının ortamını sağlamaktır.

Bu yazı Ankara'nın şehirleşme sürecinin kentsel dönüşüm çerçevesinde nasıl tartışıldığını Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü Mimari Proje Stüdyolarından biri olan Atölye 1 çalışmaları üzerinden ele almakta ve atölyenin geçmiş dönemlerde yaptığı çalışmaların desteğinde oluşmuş kavramsal bakışı ve atölyede geliştirilmiş tartışmaların içeriğini anlatmayı hedeflemektedir. Bu tartışmalar atölyenin sadece bu dönemine ait bakış açısının anlatımı olmaktan öte, geçmiş dönemlerde yapılan kentsel dönüşüm projelerinin kapsamında yapılmış tüm tartışmaları ve bu dönem yapılan proje “Zafer Meydanı ve Çarşısı alanında Ankara Modern Sanatlar Müzesi” çalışmasının düşünce alt yapısını

bütününe yaklaşımın olanaksız olduğunu farkedebilirsek, çalışmanın amacına bağlı olarak, bu gerçekliğin bir yönünün başka bir yönüne göre, bu diğer yönler de ihmal edilmeyecek şekilde, öncelikli hale getirilmesi gerektiğinden yola çıkmalıyız. Bu anlamda, Barselona örneğinde ortaya koyulmuş olduğu gibi, bu çalışmada ele alınan coğrafyadaki kültür konusuna yaklaşım, ekonomik, politik veya sosyal süreçler ile son yıllarda kültürün kentsel politikanın içinde ortaya çıktığı farklı şekiller arasında bağlantılar kurmaya izin verebilecektir.

¹ Bu makale, “Neoliberal Kentin Kentsel Dönüşüm Politikalarında Kültürel Mekanlar” (Los Espacios de La Cultura en Las Políticas de Transformación Urbana de La Ciudad Neoliberal) başlığı ile İspanyol Coğrafyası Derneği'nin 2002 yılı 34 sayılı Bülteninde (*Boletín de la AGE -Asociación de Geógrafos Españoles- N° 34- 2002*) yayınlanmıştır. (sayfa:245-256)

² Gazi Üniversitesi Şehircilik Bölümü Araştırma Görevlisi.

³ Mitchell tarafından formüle edilmiş olan eleştirilere verilen yanıtlar Cosgrove, 1996; Duncan ve Duncan, 1996; Jackson 1996'da bulunabilir. Kültürel coğrafya içindeki diğer yeni yaklaşımlar için: Jackson 1999 ve 2000; Philo, 1999; ve kültürel dönüşten etkilenen kentsel coğrafyadaki yeni yaklaşımlar için Lee, 2001'i görün.

⁴ David Harvey (1989), kentsel yönetimin belirmekte olan yeni şekillerinin tarifinde “kentsel girişimcilik” kavramını bu tip kentsel yönetimin amaçlarının ve prosedürlerinin işsel yönelmesine referans vererek uygulamıştır. Karşı tarafta Bob Jessop ve Sum (2000), bu kavramın kullanımını, sadece pazar ve rekabet mantığından etkilenmiş bir eğilime adapte olan değil, aynı zamanda politikaları gibi şehri, diğer şehir ya da bölgelere karşı rekabetçi bir politika kurma becerisine sahip önemli bileşimler olarak tamamen işsel anlamda tanımlayan bir tartışmayı geliştiren politikalarla sınırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

AJUNTAMENT DE BARCELONA (1999): *Barcelona 1979/2004. Del desenvolupament de la ciutat a la ciutat de qualitat*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, s.387
AMIN, A. (1999): «Cities, Culture, political economy». *European Urban and Regional Studies*, Cilt. 6 (4) s. 291-292.
AMIN, A. y THRIFT, N. (2002): *Cities. Reimagining the urban*. Cambridge, Polity Press, s.184
BARNETT, C. (2001): «Culture Geography, and the arts of government». *Environment and Planning D: Society and Space*, Cilt. 19, s. 7-24.
BERNAL, M. y MARRÓN, N. (2002): «Els comerciants arriben al barri atrets per la seva tranquil' litab», *El Periódico* 14 Eylül, s. 3.
COSGROVE, D (1996): «Ideas and culture: a response to Don Mitchell». *Transactions of the Institute of British Geographers*, No: 21, s. 574-575.
COSGROVE, D. y JACKSON, P. (1987): «New directions in cultural geography». *Area*, No: 19, s. 95-101.
DUNCAN, J. y DUNCAN, N. (1996): «Reconceptualizing the idea of culture in geography: a reply to Don Mitchell».

Transactions of the Institute of British Geographers, No: 21, s. 576-579.
HARVEY, D. (1989): «From managerialism to entreperneuralism: the transformation in urban governance in late capitalism». *Geografiska Annaler* No: 71 B (1), s. 3-17.
GARCÍA, J. (2002): «Interiorisme, disseny i ruca». *El Periódico*, 14 Eylül, s. 4.
GARCÍA-RAMÓN, M. y ALBET, A. (2000): «Pre-Olympic and post-Olympic, a model for urban regeneration today?». *Environment and Planning A*, Cilt 32, s. 1331-1334.
ICUB (1999): *Pla Estratègic del Sector Cultural de Barcelona. La cultura, motor de la ciutat del coneixement*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, s.139
ICUB (2001): «Districtes digitals i districtes culturals». En *Debats culturals de la Virreina. Pensar i actuar en la cultura a Barcelona*. Institut de cultura de Barcelona: 24 Mayıs 2001
«http://www.bcn.es/comunitatcultura/DistrictesDigitals.doc ».
JACKSON, P. (1996): «The idea of culture: a response to Don Mitchell». *Transactions of the Institute of British Geographers*, No: 21, s. 572-573.
JACKSON, P. (1999): «¿Nuevas geografías culturales?». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, No: 34, s. 41-51.
JACKSON, P. (2000): «Rematerializing social and cultural geography». *Social and cultural geography*, No: 1, s. 9-14.
JESSOP, B. (2001): *Good Governance and the Urban Question: On Managing the Contradictions of Neo-Liberalism*. Department of Sociology, Lancaster University. «<http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc075rj.html>».
JESSOP, B. (2001): *The Social Embeddedness of the Economy and its Implications for Economic Governance*. Department of Sociology, Lancaster University. «<http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc075rj.html>».
JESSOP, B. y SUM N.L. (2000): «An Entrepreneurial City in Action: Hong Kong's Emerging Strategies in and for (Inter-) Urban Competition». *Urban Studies*, Cilt 37, No: 12, s. 2290-2315.
LASH, S. y URRY, J. (1994): *Economies of signs and space*, London, Sage, 360 s.
LEES, L. (2002): «Rematerializing geography: the 'new urban' geography». *Progress in Human Geography* No: 21, 1, s. 101-112.
MAGRINYA, F. y MAZA, G. (2001): «Inmigración y huecos en el centro histórico de Barcelona (1986-2001)». Ponencia presentada en el III coloquio internacional de Geocrítica.
Migración y Cambio social 28, 29 ve 30 Mayıs 2001.
MITCHELL, D. (1995): «There's no such thing as culture: towards a reconceptualization of the idea of culture in geogrphy», *Transactions of the Institute of British Geographers*, No: 20, s. 102-116.
MITCHELL, D. (2000): *Cultural Geography. A critical introduction*. Londres, Blackwell, s.325
PHILO, C. (1999): «Más Palabras, más mundos: reflexiones en torno al 'giro cultural' y a la geografía social». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, No: 34, s. 81-99.
PRINCE, M. y LEWIS, M. (1993): «The reinvention of cultural Geography». *Annals of the Association of American Geographers*. No: 83, s. 1-17.
SAYER, A. (1994): «Cultural studies and 'the economy, stupid'». *Environment and Planning D: Society and Space*, No: 12 s. 635-637.
ZUKIN, S. (1991): *Landscapes of power. From Detroit to Disney World*. Berkeley. University of California Press, 326 s.

içermektedir. Kent - kentsel dönüşüm - mimarlık - toplumsal bakış dörtlemesinin atölye içi tartışmalarda nasıl ele alındığını, kentin dönüşüm sürecinde yukarı da yapılan türden bir sorgulamanın Atölye 1 tasarım stüdyosu ortamı içerisinde nasıl şekillendiğinin ne tür noktalarda yoğunlaştığının, nasıl bir anlam bulduğunun anlatımıdır.

1.

Yapısal ve müdahaleci olmak yada artifize edebilmek biçim olarak gelişmişlik göstermektedir denebilir. “Yapma” ve “yıkma” eylemlerinin süreçleri bu gelişmişliğin bir göstergesi iken bu kavramların bir toplum tarafından nasıl kullanıldığı o toplumu ve onun sosyokültürel yapısını anlamada önemli ipuçları verebilir. Örneğin kırsal ve kentsel toplum ayrımı yapılabilir ki kırsal toplumlar “yapma” süreçlerinden neredeyse yoksundurlar denebilir. Toprağın kendisi ile doğrudan bir ilişki içinde olan kır toplumunda gündelik yaşam kültürünün ve ona ait donanımlarının işlediği zemin artifize edilmekten, yapaylaştırılmaktan uzaktır. Zıttın da ise kent toplumunun doğal zemini artifize ederek ürettiği, “yaptığı” zeminler üzerine kurulu bir hayatı vardır. Dolayısı ile yapaylaştırmak gelişmiş bir toplumun en iyi yapabildiği şeydir; yeni yapay zeminler elde etmek, kat üretmek, yükselmek ve bu süreçlerin sonunda elde edilen zeminleri kullanım ömürleri sonunda “yıkma” gelişmiş bir toplumun doğal bir davranışdır ve neredeyse tüm toplumsal donatılar bu “yapma” ve “yıkma” sürecini desteklemek, geliştirmek üzerine kuruludurlar. Toplum gündelik yaşantısı içinde yeni ihtiyaçlar ürettikçe, kültürel ve ekonomik anlamda geliştikçe bu ikili yapı sürekli bir devinime girmektedir.

Bu anlamda kent toplumuna en önemli katkı mimarlık tarafından yapılmıştır denebilir. Kır toplumundan kent toplumuna evrilme sürecinde mimarlık bir artifize etme yöntemi olarak öne çıkıp kentleri ve yaşanılan ortamı tarif etmektedir. Böyle bir sonuçla mimarlık “yapma” eyleminin öznesi olarak toplumsal niteliği tarif ederken onun ürünü olan binalar kentleri tanımlamakta ve kentlerde toplumların kırsal kültürden ve onun değerlerinden ne kadar öteye gittiklerinin ifadesi olmaktadır. Mimarlık ve toplumsal yapı arasında ki bu ilişki bizim ülkemiz için bir takım sorunları üzerinde barındırmaktadır. Mimarlık - kent - toplumsal yapı üçlemesi kırsal ya da kentsel ayrımının net olarak yapılamamasından dolayı mimari nesneler kent için bir nitelik taşımamaktadır. Şöyle ki: kentler, mimarlığı bina üretme, yapaylaştırma alanında kendi gelişmişliklerinin bir göstergesi olarak sunarlarken diğer bir taraftan kırsal şartların kültürel değerlerini de üzerlerinde taşımaktadırlar. Binalar toplumun köy kültüründen uzaklaşıp yeni ve ona uzak değerler elde etmelerinin somutlaşması olarak değil köy kültürüne ve onun değerlerine öykünen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısı ile de

mimarlığın etkin bir değer olarak toplumu kentleştirme gücü “yapma” eyleminin varlık bulduğu alanda tersinir bir sonuç üretmektedir. Sonuçta mimarlık ve “yapma” kırsal değerlerin barındırdığı değerlerin ötesine geçememektedir:

Kent ile kır arasında ki gelişim süreci kentin zemin tabakalarına katmanlar ekleyerek gelişmiştir denebilirse de, bizim artifize etme süreçlerimiz kültürel anlamda belli doygunluk düzeylerine erişmediğinden modern bir kent ya da örneğin bir başkent olmanın ne demek olduğu ne türden yapısal gereklilikler içerebileceği konusu mimari ve kentsel anlamda henüz yapısal ve zihinsel niteliklerden uzaktır. Bu niteliklerin zemin ve onu arttırmak yada yapaylaştırmak bilinci üzerinden bina üretmek ve toplumun gelişen değişen ihtiyaçlarına göre yeni mekansal üretim modelleri geliştirmek olduğu söylenebilir. Bu noktada mimari ve kentsel anlamda herhangi bir sıçrama yapamamak bizleri kır-kentler ve onların kültürel değerleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Mimarlığımızın ve kent kültürümüzün içeriği kır ve kent değerleri arasında bocalamaktadır. Dolayısı ile kır ve kent kültürü arasında gidip gelen bu karmaşık yapı mimarlığa ait değerlerimizin ve “yapma” biçimlerimiz, gelişmiş bir kent- gelişmiş mimarlık ürünlerine ulaşılabilmesine, “yeninin” tanımlanabilmesine yada onun elde edilebilmesine ve var olan “eskinin”, nitelikli mimari değerlerin dönüştürülebilmesi süreçlerinin gelişmemesine izin vermemektedir. Kentlerin kültürel, yapısal, tarihsel ve zihinsel katmanları birbiri içine girmekte ve gelişmiş kent ayrımı ile kırsal kent ayrımı neredeyse ortadan kalkmaktadır. Başkent hem kıra hem de bir kente ait tüm değerleri etkin olarak üzerinde barındırmaktadır. Bu durum köken olarak toplumunun sosyo-ekonomik yapısından, eğitimine, kültürel ve sanatsal değerlerinden kişisel gelişmişliğe kadar birçok yapıyla ilişkili olmakla birlikte mimarlığımızın toplumsal yapıyla çok büyük bir uzlaşma arayışında olması birincil derecede önemli görünmektedir. Mimarların kente ait “yeniyi” yapma niyetinde olmaktan öte mekansal anlamda tartışmaktan bile uzak olmaları kentin şimdiki biçimin oluşmasında önemli bir etkidir. Mimarlık değerleri ve kent arasında ne bir çatışma ne bir karşı koyuş nede bir uyumdan söz edilebileceğinden toplum- mimarlık-kent üçlemesi bir eriyik haline gelip gelişmişliğe ait herhangi bir durumu temsil edememektedir. Bu durumun temeli örneğin “Mimari” gibi bir alanın varolan toplumsal yapı içinde ki önemi ile doğrudan bağlantılıdır. Şöyle ki:

Ankara için eğitim, hukuk, sağlık, kültür, endüstri ve barınma gibi gelişmiş bir kent olabilmesinin olmazsa olmazlarına ait mekansal yapılar Modern Cumhuriyet tarihi ile eşdeğer bir tarihe sahiptir. Başkent olabilmenin değeri ve önemi bu kentsel donatıları mimari ürünlere dönüştürmekle doğrudan

ATÖLYE

Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü tasarım stüdyolarından biridir. Doç. Dr. Nur Çağlar, Yrd. Doç. Dr. Zeynep Uludağ, Öğr. Gör. Dr. Adnan Aksu, Öğr. Gör. Erdal Sorgucu ve Arş. Gör. Murat Sönmez'den kuruludur.

M202—NİHAL CEYLAN

M202—FATMA ÇALIŞKAN

bağlantılıdır. Mimarinin toplumsal yapı için önemi tamda bu noktada belirmektedir. Başkent olmaya ait donatılar mimari ile toplumsal bir değere dönüşmektedirler. Kent bu donatıların gelişmişliği ile kendi gelişmişliğini sergilemektedir. Dolayısı ile mimarlık bir gösterge olarak kentin temsil gücünü örtük olarak örgütlemektedir. Bu noktada bir başkent olarak Ankara ile onu temsil etme gücüne sahip Mimarlık disiplini arasında nasıl bir ilişkinin olması gerektiği önemlidir. Bu ilişki iki biçimde ele alınabilir. Birincisi “yeniyi” “yapmak” ikincisi ise varolan kentin tarihine ait “eskiyi” korumak ve “dönüştürmek”tir. Bu iki yapı kentin kırsallıktan uzak modern bir kent olmasına dönük önemli iki unsur olarak belirlemekte ve mimarlığımızın kentle bir çatışma veya uzlaşa içinde kent tartışmaları yapabilesinin bir aracı olarak görünmektedir. Bu iki yapıya yönelik derin tartışmalar açmak, bu yönde mimari yapım ve tasarım süreçlerini örgütlemekle örneğin Ankara için bir gelişmişlik modeli yada kentsel bir tartışma başlatılabilir.

2.
Toplumsal düzenin ihtiyaç duyduğu mimari programları üretmek, yada elde etmek mimarlığın işidir. Bu anlamda mimarlık kentin, Ankara'nın, katmanlarını tarif etmektedir denebilir. Kentin tüm katmanları mimarinin “yapma” ve “dönüştürme” dünyası üzerine inşa edilmektedir. Kent bu ikili sürecin sürekliliğinde bir bütünlük kazanmakta ve kendi imgesini ve donanımlarını oluşturmaktadır.

Bu noktada kıra ya da kente ait değerlerini farklılaştıramamış Ankara'nın mimari değer oluşturma ve var olanlara olan yaklaşımını biraz irdelemek çok doğru görünmektedir. Toplumsal düzenimizi kır kültüründen koparmayışımız bizlerin mimarlık ve kentle ilgili birtakım tartışmaları yapamamasına neden olmaktadır. Mimarlığın etkin bir değer olmaması ve toplumu yeni yaşam biçimlerine ve mekansal durumlara doğru çekmek yönünde hiçbir tartışmayı yapmaması, Ankara'yı dönüştürme çabalarından uzak durması kentin bugünkü durumu ile doğrudan bağlantılıdır. Özgün mimari eserler genel yapı sayısına baktığımızda neredeyse yok denecek kadar azdır. Dolayısı ile kent yapı yoğunluğuna rağmen nitelikli yapılar elde edememektedir. Ankara'nın gelişim süreçlerine ait mimari yapılar, ki bunlar Cumhuriyet Dönemi ve yoğun olarak sonrasında ki 20 yıllık bir süreç içerisinde yapılmış binaları içermektedir. Bu anlamda da önem ve değerleri temsil ettikleri anlamın içeriği, ki Cumhuriyet tarihini temsil etmektedirler, ve bundan dolayı çok büyük bir önem kazanmaktadır.

Kent gelişim sürecine ait binaları, endüstri yapılarını bünyesinde barındırıyor olsa da, bu yapıların önemi her geçen gün artsa da Ankara da yaşayanların birçokları için bu yapıların herhangi bir anlam ve

değer taşımadıkları aşikardır. Bu durumun doğal sonucu olarak yerel yönetimlerin, mimarların yada daha genel bir anlamda toplumun çoğunluğunun Ankara'nın mimari değerlerinin korunmasında bir çaba içinde olacaklarını beklemek mümkün görünmemektedir. Hem yeni bir şey üretecek dinamizme sahip olmamak hem de azda olsa var olan mimari değerlere sahip çıkmamak yada onları bir dönüşüm sürecine tabi tutmamak bir kentin kimliğinin doğrudan ifadesi olarak görülebilecek ve bir kentin gelişmişliğinin göstergesi olacak mimarlığı ve mimarlık nesnesini etkisiz ve önemsiz bir konuma sokmaktadır.

Bu durumda mimarlık için çok önemli iki durum söz konusudur. Birincisi yeni ve özgün olabilecek kentleri dönüştürme gücüne sahip binalar üretmek ve bu üretim sürecine ait tartışmayı yapmak, ikincisi ise kentlerin kimliklerini tanımlamada önemli bir rol sahibi olan yapıları korumak ya da yeniden işlevlendirmek. Yazının başında da belirtildiği üzere atölye 1 tasarım stüdyosu içinde yapılan çalışmaların odağında yer alan tartışmalar bu iki noktaya odaklanmıştır. Şöyle ki:

Ankara'nın kentsel gelişiminin ve Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının simgesi olan Ulus gibi Atatürk Orman Çiftliği gibi, Havagazı Fabrikası gibi, onun kentsel evrimini gösteren yapılar bir dönüşüm politikası içinde, dönüşüm politikası kentin sahip olduğu mimari değerleri kentin o günkü ve gelecekte oluşması olası ihtiyaçları doğrultusunda yeniden işlevlendirmektir, ya da herhangi bir stratejik programlama süreci içinde gözden geçirilmemektedir. Dolayısı ile kentsel dönüşüm politikaları bizlerde kırsal kültürün etkisinde plansız yıkımlarla sonuçlanmaktadır. Bu Ankara'ya ait tarihin katmanlarının ve kentlinin hafızasının yok edilmesi anlamına gelmektedir. Kentin tarihine ait mimari değerlerin anlamlı ve gerekçeli kararlara dayandırılmadan yerlerine ne geleceği, yerine gelecek yapının eskisinden mimari ve kentsel anlamda daha iyisi olması beklenir, tasarlanmadan yok edilmeleri, herhangi bir dönüşüm ve yeniden işlevlendirme alternatifinin düşünülmemesi Ankara'nın kentsel imgelerinin yok edilmesi anlamına gelmektedir. Gelineen noktada gelişmişliğin bir göstergesi olan “yapma” eylemselliği gibi karşıtı konumunda ki “yıkma” eylemi bizim toplumumuz için tasarlanmamış ve ilkel dürtülerin sonucu olarak duyarlılıktan uzak bir “yok edim” eylemine dönüşmektedir. Sonuçta tarihsel-toplumsal belleğe sahip olmayan, kendi değerlerini koruyamamış ve herhangi bir değerinin farkında olmayan kentler ve o kentlerde her günü yeni bir gün olarak yaşayan duysarsız kitleler ortaya çıkmaktadır.

2.1.
Kentlerin tarihlerine ait değerler korunmalı mıdır? Aslında sorunun içeriği gereği mecburi bir evet

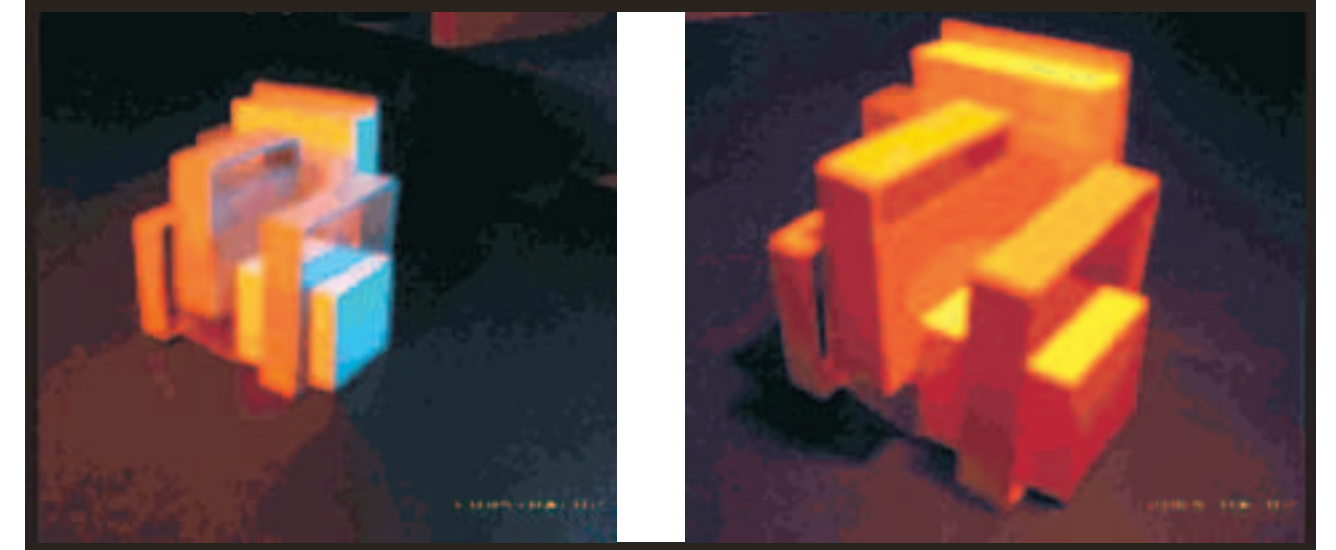
M202—HÜMEYRA BAYSAL

M202—CEYDA GÖKOĞLU

M202—PELİN ÜYE

cevabı kaçınılmaz görünmekte ve yersiz bir soru halini almaktaysa da gelişen kentsel büyüklükler ve ihtiyaçlar doğrultusunda kentlerin tarihi dokularını korumak bir çeşit gerıcılık olarak değerdendirilebilir mi? Ya da kentlerin sahip oldukları bu türden alanları ya da yapıları tutmak kentin geleceğı için bir çeşit engelleyici tamponlar oluşturmamak mıdır? Tarihi dokuyu korumak ile onu tahrip edebilmeyi meşru hale getirmek arasında oluşan gerilim alanı kentler için ne türden mekansal durumları üzerlerinde barındırmaktadır? Bunu anlayabilmenin en iyi yolu bu iki duruma ait bir tartışmayı yapmak ve bu tartışmanın somut nesnelerini üretmektir denebilir. Bu noktada, korumak ve tahrip etmek, dolaylı bir yoldan “yapma” ve “yıkma” süreçlerimize geri döndüğümüz söylenebilir. Korumanın arkasında ki yapma eylemliliğı bir kentin arkeolojik hafızasına yönelik bir eylemler ve tartışmalar bütünlüğü iken, tahrip etmek temelsiz yenilikler yada mimari, tarihi, zihinsel yapılara ait bütün değerdelerin yok edilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu iki kutup zaten kentlerimiz için içinde oldukları gelişim süreçlerinde üst düzey bir doygunlukta ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi değerdelerin korunması geçmişe, şimdiye ve geleceğe bir bütün olarak bakılabilmesi becerisi olduğu söylenebilir. Eğer bir kent için korumacı bir politika güdülücekse bu beceriyi oluşturmak yönünde yada zıttın da koruma, dönüştürme işlevine bir karşı duruş sergilenenecekse bunun zihinsel altyapısı kurulmalıdır. Bu durumun kuramsal yada zihinsel altyapısının kurulmasında akademik ortamların, mimarlık ve kent planlamacısı çevrelerinin, sivil toplum kuruluşlarını, yerel yönetimlerin katkısının büyük olması gerekliliğinin açık olduğu söylenebilir. Geleceğın kentlerinin, ya da Ankara'nın, nasıl bir yüze bürüneceğı bu katkıların sonucu ile doğrudan bağlantılıdır.

3.
Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü 1. atölye kapsamında kenti, Ankara'yı, ve onun sahip olduğu mimari değerdeler ile bu değerdeleri güncel mimari ve kentsel tartışmalar ile harmanlayarak Ankara'ya ait bir kent-mimarlık tartışmasının genel hatları yukarıda yapıldığı türden içerikleri içinde barındırmaktadır. Bu tartışmaların sürekliliğinde Öğrencinin Ulus, Gençlik Parkı, Gar Binası ve Çevresi, Havagazı Fabrikası, Derman Sokak, Atatürk Orman Çiftliği, Bakanlıklar gibi Cumhuriyet Tarihinin önemli mimari ve kentsel değerdelerine bugünün mimari değerdeleriyle bakabilmeleri yönünde ulusal ve uluslararası atölye çalışmaları yürütölmektedir. Bu kapsamda Ulus Tarihi Kent Alanında, Tren Garı ve Çevresinde, Havagazı Fabrikasında, Büklüm Sokakta ve en son olarak Zafer meydanı ve Çarşısı alanında bir akademik çalışma dönemini kapsayan mimari tasarım stüdyoları gerçekleştirilmiştir.

Kentlerin onları algılayabilen ya da kendi ruhları ile kentin ruhunu örtüştürebilen duyarlı mimarların ellerinde şekilleneceğini düşünürsek, kentin her türden donatısına ait bir takım duyarlılıkları olan mimarlar yetiştirmek mimarlık bölümlerinin en önemli yoğunluk alanlarından birisi olması gerekliliğı kuşku götürmezdir. Kentin gelişim ve dönüşüm sürecinde yazının başında tartışılmaya çalışıldığı biçimiyle kendine bir alan belirleyerek bu alandan kentin dönüşümüne ait bir tartışma yaparak sürece katılmak ve böyle bir alandan mimarlık ve kent ortamına katkıda bulunmak Atölye 1 tasarım stüdyosu ortamının kendine belirlediğı bir sorumluluktur. Bundan sonra ki bölüm kente dair yapılan tartışmaların ve bu tartışmaların öğrenciye açılması yönünde en son proje dönemine ait “Zafer Meydanı ve Çarşısı Alanında Ankara Modern Sanatlar Müzesi” teması altında öğrenci projelerini kapsamaktadır.

Mimarlık eğitimi misyonunun mimarlık öğrencisine verdiği yapı tasarlayabilme, yapabilme ya da binaya ait yapısal detay bilgilerinin yanında kentin ruhunu yakalamaya yönelik duyarlılıklar bir ölçüde yapılan kent tartışmaları ile ilgilidir. Şimdiki yapılı çevreye bakabilme, kültür ve tabiat varlıklarının önemini kavrayabilme, kentin imgelerine sahip olma ve tüm bunların bütünlüğünde kenti anlama ve onu geçmiş şimdi ve gelecek arasında ki zaman diliminde kendi yaptıkları veya yapacakları ile dönüştürebilme gücü bir mimar için üst bir bakış olarak çok önemlidir. Dolayısı ile mimar böyle bir misyon içinde çevresine ait duyarlılıklarını bina inşa ettiğı ortam ve o ortamın değerdinin ne olduğu ile birleştirmek gibi önemli bir kişisel beceri içinde olmalıdır ya da böyle bir tartışmayı en azından yapabilecek mimari alt yapıya sahip olmalıdır. Bu durumunun kökeninin öğrenciliğe ve mimari tasarım stüdyolarına dayandığı söylenebilir.

3.1
Ele alınan “Zafer Meydanı Alanında Ankara Modern Sanatlar Müzesi Tasarımı”, öğrencinin gündemde olan mimari veya kent tartışmalarına katılabilmesi becerisini geliştirmek ve kentin modern tarihinde önemli bir yere sahip olan tasarım alanın kentin değışen ihtiyaçlarına yönelik nasıl ele alınabileceğine yönelik bir atölye çalışmasıdır. Bu çalışma Jansen Planında Modern Ankara'nın oluşturulma sürecinden günümüze kadar Atatürk Bulvarı üzerinde Güven Park ile birlikte kentsel anlamda bir meydan ve yapısal çevre için tasarlanmış boşluk olarak varolmuş çok önemli kentsel bir alanın dönüşümünü içermektedir.

Bu dönüşümün genel içeriğı yukarı da yapılan “kent”, “mimarlık” tartışmalarıdır. Atölye içinde, Ankara'nın sahip olduğu dönüşüme ihtiyaç duyan

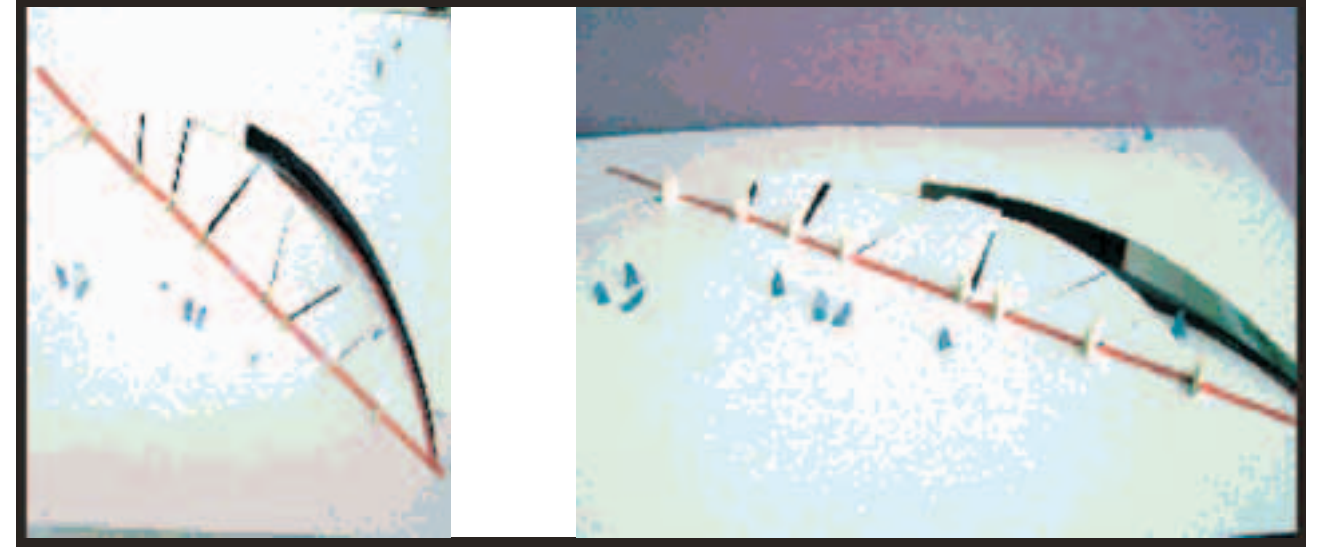
M301—ÖZLEM AYDOĞAN

M301—BERNA KERİMOĞLU

M302—MERVE DOĞAN

mimari ve kentsel değerlerin neden önemli olduğu ve bu kapsamda alanın anlamının keşfedilmesi öğrenciye bırakılmıştır. Böylelikle her tasarımcının zihninde kendi bakışının ve değer yargılarının oluşmasına özen gösterilmiştir. Bu, her bir tasarımın süreç içerisinde birbirlerinden tamamen farklı kavramsal ve yapısal içeriklere ulaşmasına yardımcı olmuştur.

Atölye, tartışmalarda konuyu belirleyerek yön verici olarak kalmış ve yukarıda tartışıldığı türden genel atölye bakışını temel bir tartışma alanı olarak öğrenciye sunmuştur. Alanın dönüşümünde verilen “Ankara Modern Sanatlar Müzesi” programının içinin işlevsel olarak nasıl doldurulacağını yine öğrencinin kendi kişisel okumaları ve alanın ihtiyacına dönük olarak geliştireceği öznel bakışın gereklilikleri doğrultusunda tasarımcılara bırakılmıştır. Alana yönelik öğrencinin elde etmesi beklenen kişisel bakış aynı ölçüde bu alanın programatik olarak dönüşümünün aracısı olan müze programından da beklenmiştir. Her tasarımcının kendi ihtiyaç ve mimari program alanları doğrultusunda tasarımını gerçekleştirmesi istenmiştir. Bu noktada tasarımcılara yardımcı olmak adına alan ve program arasında ki ilişki tarihsel olarak ele alınıp Modern bir müzenin gereği olan programatik unsurlar ile tasarım alanın dönüşümü ve kentin bugünkü ihtiyaçları doğrultusunda nasıl ele alınabileceği sorunu tartışılmıştır. Kent için tarihi bir planın izlerinin sürebileceği değerde ki bu alan ile mimari program arasında bir geçiş sağlanmaya çalışılmıştır. Mimari programın müze olarak verilmesi bu geçişi sağlamada kolaylaştırıcı bir etken olmuş ve atölyenin yukarıda yaptığı türden tartışmaların tasarımcılara açılmasında kolaylık sağlamıştır. Programın alanın kamusalılığı ile örtüşmesi Zafer meydanı ve Çarşısını Cumhuriyet tarihi ile özdeş edindiği kamusallıkla örtüştürülmüştür. Örneğin zaten varolan alanın kamusalılığı ile program olarak müze bu noktada bir çakışma göstermiş ve alanın şuanki hali ile eleştiri alan eksik kamusalılığının müze programı ile giderilebileceğine dönük tartışmalar yapılmıştır.

Atölye alanda iki farklı noktada çalışma gerçekleştirmiştir. Sınıf düzeylerine göre ikinci sınıf ikinci dönemler (M202) ve üçüncü sınıf birinci dönemler (M301) Zafer Meydanının sınırında duran şu anda otopark olarak kullanılan parsel bazında ki alanda program büyüklüğüne ve ağırlığına göre daha küçük bir metrekarede çalışırken, üçüncü sınıf ikinci dönemler (M302) ve dördüncü sınıf birinci dönemler (M401) Atatürk Bulvarının Zafer Çarşısı tarafında tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir.

Bu süreçte problem olarak ortaya çıkan ise varolan kamusalılık ile bu alanın dönüşüm sürecinde ne tür

kavramların kullanılacağı ve bu kavramların nasıl soyut deyişler olmaktan çıkarılıp mimari bir tasarım ölçeğine çekileceği olmuştur. Bu noktada Müzelere dönük yapısal ve programatik bir literatür taraması gerçekleştirilmiş tasarımcılar alana ve programa yönelik yaptıkları tartışmaları bu inceleme ile birleştirerek kentsel bir dil oluşturma yönünde çalışmalar yapmışlardır. Alanın Atatürk Bulvarını dik olarak kesmesi ve Bulvarın belki de Ankara’da bir kent özelliği gösteren tek aralık olarak gündeme gelmesi, “büyüklük” tartışmasını her tasarım için sorun haline getirmiştir. “Büyüklüğün” kavramsal olarak dönüşümü her tasarımın özelinde program-konstrüksiyon ve kent bağlamına yönelik öznel okumaların ve atölyede ki kent tartışmalarının kişiselleştirilmesi sürecine tasarımcıları götürmüştür.

Alanın sahip olduğu kentsel potansiyeller ile programın sahip olduğu- olacağı mimari değerler klasik anlamda bir ihtiyaç programının gerekliliklerinin yerine getirilmesinin ötesine taşınmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu anlamda da farklı niteliklere sahip tasarımlara ulaşmak hedeflenmiştir.

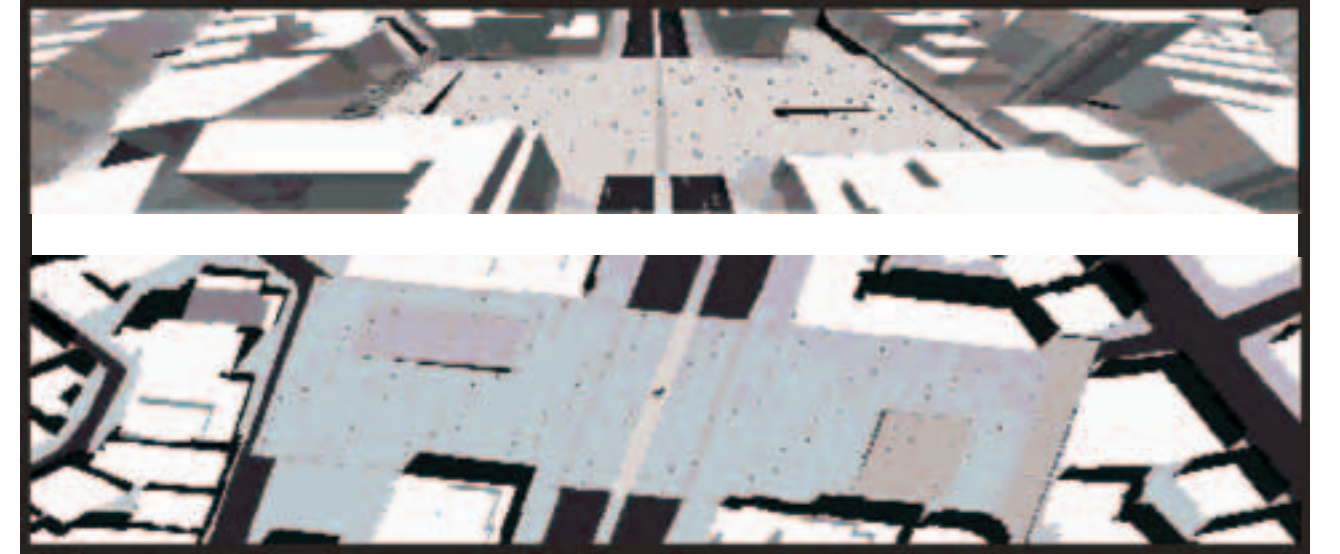
Kentin zeminiyle kurulacak ilişki biçimleri ve bunun programatik dönüşümü irdelenmiş müze tasarımları, kimi tasarımlarda zeminin değerinin ön plana çıkarılması ve Zafer meydanı alanın kentsel bir boşluk olarak değerinin artırılması yönünde zemin altına itilmiştir (Resim 8, Resim9). Bunun zıttında da tasarım alanının zeminini dönüştüren ve burada yapısal bir müdahale boşluğu yeniden tasarlayan öneriler olmuştur (Resim 10). Otopark alanında parsel bazında çalışma yapan (202) ve (301) guruplarında ise genel anlamda bir bina tartışması yapılmıştır. Bu tartışmada bina ile tasarım alanı arasında alanın varolan potansiyelini harekete geçirmek ve müzeye dönük öznel yapısal bir dil geliştirmenin yolları aranmıştır (Resim 1-3-4-5-6). Bu noktadaki önemli tartışma noktası ise bina ile tasarım alanı arasında ki akışın nasıl sağlanacağı olmuştur. Kendi içine kapalı bir müze binası yerine alanın kentsel değerleri ile birleşen bir bütün-yapı elde etme fikri tasarımların bütününe hakim olmuştur (Resim 2-7).

Finalde her tasarımın kente ait farklı söylemler geliştirdiği ve alanın dönüşümüne ait öznel bir mimarlık dili yakaladıkları görülmüştür. Sonuçta kentle ilgili sıradan bir düşünce biçiminden tasarımcıları uzaklaştırmak ve kentin ruhunu, gelecekte olması ihtimali yüksek mekansal dönüşümünün niteliklerini anlamak üzerine zihinsel bir alt yapı kurmak amacıyla tasarımcıları yönlendiren atölye süreci, onların ortaya çıkardıkları ürünleri, yukarıda yapılan kent tartışmalarının bu dönemki örnekleri olarak sunmaktadır.

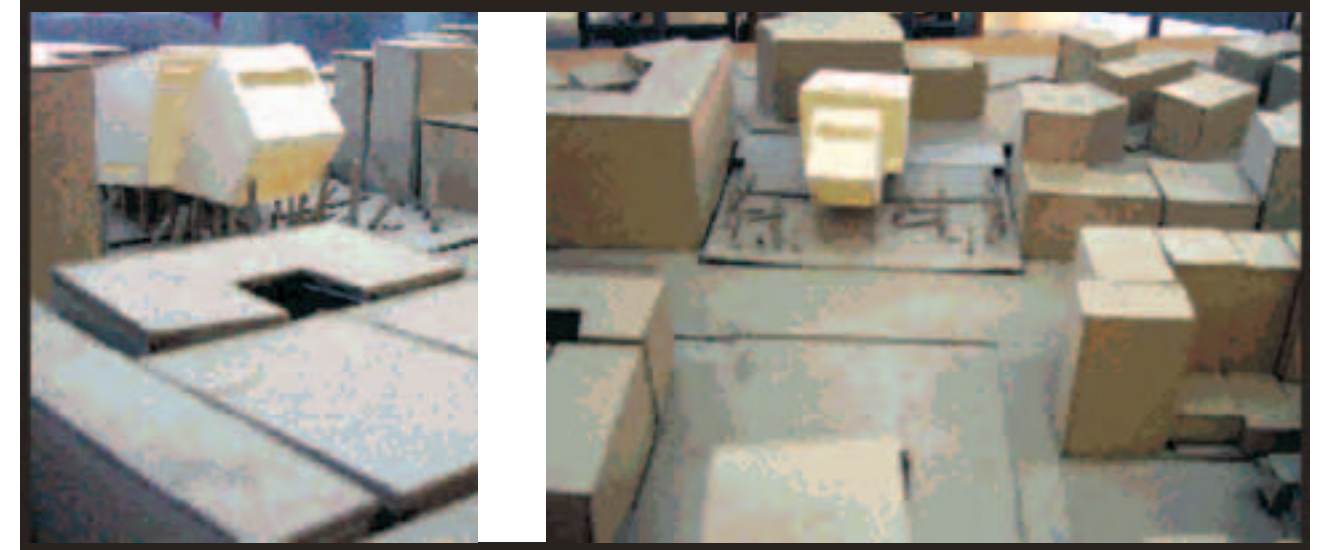
M302—HAMİDE YİĞİT

M302—NİHAT EYCE

M401—ZEYNEP ASLANER

BOCHUM ÜZERİNDE GÖKYÜZÜ

Atölye¹

öğrenci projeleri

1. Kentsel dönüşüm, yenileme, soylulaştırma çalışmaları yapısal ve nüfus yoğunluğu yüksek kentler için başlıca iyileştirme yaklaşımı olmaktadır. Kentlerde zaman içinde fiziksel, sosyal ve ekonomik çöküntüye uğrayan bölgelerin, gereksinmeler ve olanaklar doğrultusunda mimari ve kentsel dokunuşlarla yenilenmiş nitelikli yaşam çevresine dönüştürülmesi kentli için yeni sosyal ve ekonomik olanaklar kent için yeni görünüm demektir. Kentin varolan gereksinmelerini çözümleyerek, gelecekteki gereksinmelerini yorumlayarak bilinçli bir dönüşüm süreci kurgulamak yoğun düşünce alt yapısını gerektirmektedir. Kullanımı durdurulmuş, boşaltılmış endüstri yapılarının, kent içinde kalmış tarihi/arkeolojik alanların, eskimiş, güncelliğini yitirmiş, çağdaş yaşam koşullarının gereksinmelerini karşılayamayan doku ve yapıların iyileştirilmesini içeren kentsel dönüşüm çalışmaları mimarlık ve kentsel tasarım eğitiminin de başlıca çalışma alanını oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm bölgelerinin niteliklerinin ve potansiyellerinin tartışılabilmesi için birçok ulusal ve uluslararası kısa süreli yoğun çalışma programları düzenlenmektedir.

Almanya-Bochum'da 26 Mayıs- 2 Haziran tarihlerinde “backside of the city”² temalı uluslararası bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda kuzey sınırından A-40 otoyolu, güney sınırından Duisburg-Dortmund demiryolu geçen, üzerinde demiryolu istasyonu, konut ve küçük ölçekli endüstri tesislerinin yer aldığı kimliksiz kentsel alanın, kentin değişen ve gelişen kimliğine ve gereksinmelerine yönelik dönüşümü tasarım konusu olarak ele alınmıştır. FH Bochum Mimarlık Bölümünün evsahipliğinde düzenlenen, Avrupa'nın çeşitli kentlerinden sekiz mimarlık okulunun öğretim üyeleri ve lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmaya Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümünden

Doç. Dr Nur Çağlar, Araştırma Görevlisi Murat Sönmez, Araştırma Görevlisi Meltem Mimarsinanoğlu ve lisans öğrencileri Ayça Ayaz, Gizem Yeniaras, Ece Banu Günyol katılmıştır.

Her grupta FH Bochum'dan iki ve diğer okullardan birer öğrencinin yer aldığı altı kişilik oniki tasarım grubu çalıştay süresince verilen tema ve yer bağlamında tasarımlarını geliştirmişlerdir.

Genel anlamda otoyol ile demiryolu arasında kalan alanın dönüşümü olarak tanımlanabilen tasarım problemi Bochum'un endüstriyel mirasa sahip kent peyzajının nitelikli bir gelişim sürecine kavuşturulması adına tasarım gruplarına birçok olanak sağlamıştır. Tasarım probleminin sunumu çözüm önerilerine yönelik olanakları içinde barındırmaktadır. Tasarım gruplarından öncelikle yaklaşık iki kilometreye dört yüz metre boyutlarında ki tasarım alanının varolan sorunlarını çözmeye yönelik yaratıcı ve girişimci yaklaşımlar geliştirmeleri beklenmiştir. Alanın batısında demiryolu istasyonunun yer aldığı kısmın kentsel giriş olarak tanımlanması, demiryolu ve otoyol üzerinden alana erişim olanaklarının güçlendirilmesi, programda sağlık, kültür, spor gibi kentsel / kamusal etkinliklerin yoğunlaştırılması, alanda yer alacak tesislerin araç ve yaya bağlantılarının sağlanması, açık ve yeşil alan kullanımlarının artırılması başlıca tasarım stratejileri olarak benimsenmiştir. Tasarımlarda yaşanabilirlik ile işlevsel, sosyal, mekansal niteliklerin vurgulanması önemslenmiştir. Üst kentsel kararların 1/1000 planlar ve maket, kentsel tasarıma yönelik ayrıntıların 1/500 kesitler, planlar ve silüet görüşler, yapı tasarımlarının 1/200 plan, kesit, görüşler ile ifade edilmesi beklenmiştir. Tasarımları ifade etmekte kullanılacak modellemeler, video klipler, fotoğraf ve kolajlar gibi ek sunumlar tümüyle özgür bırakılmıştır.

Çalışmanın başından sonuna kadar tüm süreç, tasarımların gelişimine katkısı olacak etkinlikler ile beslenmiştir. Bu etkinliklerin başlıcaları davetli

konuşmacıların verdiği kent ve kent peyzajına yönelik dersler ile Duisburg, Essen, Gelsenkirchen gibi çevre kentlerdeki kentsel dönüşüm çalışmalarını tanıtmaya yönelik gezilerdir. Verilen dersler ve düzenlenen geziler kapsamında öğrenciler ve öğretim üyeleri Ruhr havzasında bulunan endüstriyel ve kültürel mirasa ait yapıların yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarını yakından izleme olanağı bulmuşlardır. Geziler master planını Foster'ın hazırladığı Duisburg Ren nehri limanı kentsel yenileme alanı, ve liman bölgesinde Foster, Herzog & de Meuron, Zvi Hecker, Auer & Weber gibi tanınmış mimarlar tarafından yeniden işlevlendirilmiş olan depo, antrepo, elektrik fabrikası gibi endüstri yapılarını, Essen de Zeche and Design Centre Zollverein VII (Foster, Sanaa, Koolhaas, Böll), Gelsenkirchen'de Science Park Rheinelbe, Zeche Nordstern (Feldmeier & Wrede) eski kömür santralinin yeniden işlevlendirilmesi proje ve uygulamalarını kapsamaktadır.

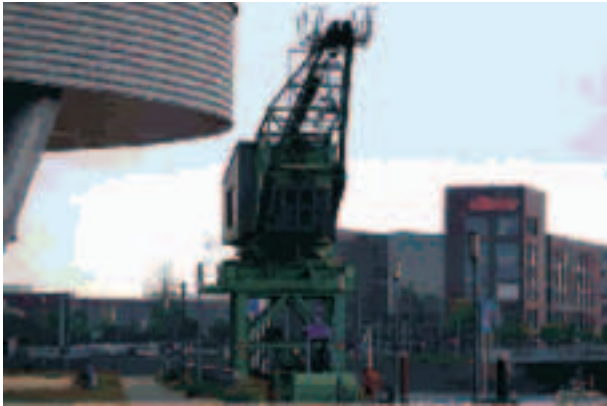
Alana yönelik yapılan açılımlar ve atölye yürütücülerinin tasarım gruplarının yeri ve sorunları ile potansiyellerini kavramalarını sağlamak üzere verdikleri derslerle beslenen çalıştay süreci birbirinden gerek içerik gerekse biçimsel olarak ayrılan oniki tasarımın ortaya çıkması ile tamamlanmıştır. Aşağıda tasarım grupları ve sunumları örneklenmektedir.

2.

- 1.Grup (**Meltem Mimarsinanoğlu**, LeoC Felix, Rudolf van Ee, Ewa Szafraniec, Hasan Yıldız)
- 2.Grup (**Murat Sönmez**, Daniel Knijnenburg, Katarzyna Steinhof, Karam Waly, Michael Hirsch, Scott Rose)
- 3.Grup (Rita Sousa Lopes, Yevgenij Sokolov, Fábio Daniel Cortês Paulo, Michael Akenya, Deborah Klein, Elke Miedema)

- 4.Grup (**Ece Banu Günyol**, Jeremy Griffin, Giulia Prandi, Nadine Bombach, Martin Jursza)
- 5.Grup (Bartosz Dendura, Mike Gattas, Jaime Mesquita, Mattia Tommaselli, Tobias Wessel, Chistian Schaefer)
- 6.Grup (**Gizem Yeniaras**, Jürgen van Erk, Björn Kublank, Monica Morgoni, Christian Spröd)
- 7.Grup (Nathalie Ponamarev, Daniela Dörmer, Sabina Chmiel, Andrea Scotton, Brian Buckner, Michiel van Loon)
- 8.Grup (**Ayça İleri**, Carla Costa, Alexander Schunn, Ramona Schütt, Theresa Hinterwälder)
- 9.Grup (Edna Luddecke, Mónica Fonseca, Remy Jansen, Thorsten Dudek, Tomasz Piwinski)
- 10.Grup (Maartje van Bavel, Mèlina Santos, Kerstin Streith, Lorenzo Pasqualini, Jaroslaw Kliczykowski, Sun Chen)
- 11.Grup (Dulce Mateus, Thorsten Huxel, Magdalena Golenia, Ulrike Meinhardt, Bob van den Meiracker, Alexander Bech)
- 12.Grup (Sarah von Hoersten, Julie La Rue, Stefano Sabatino, Michael Zimmermann, Germar Reitze)

3.

Böylesi bir çalışmanın Bochum'un "arka tarafı"nın kentsel dönüşümüne gerçekten katkısı olur mu? Tasarımların çeşitliliği, kısa zamanda eriştikleri olgunluk düzeyi ve gelişme potansiyelleri dikkate alındığında kurulan düşünsel altyapı oldukça

güçlüdür. FC Bochum Üniversitesi bulunduğu kente ait sorunun uluslararası düzeyde tartışılması ve çözüm önerileri geliştirilmesi için oluşturduğu ortamı yerel yönetimin, kentte yaşayan çalışan mimarların, sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın paylaşımına sunmuştur. Böylece bir yandan geleceğin mimarlarını otantik ve güncel konularda pratik yapmaya yöneltmiş, diğer yandan kamuoyunda gerek kentsel dönüşüm konularına zaten varolan duyarlılığı gerekse dönüşüm alanına duyulan ilgiyi uyandırmıştır.

Farklı uluslardan, farklı sosyal ve kültürel birikimlere sahip tasarımcıların sinerjisi ile ortaya çıkan tasarımlar kentin geleceğine gönderme yapmakta, sağladığı entelektüel birikim ile kamusal belleğe katkı sağlamakta, FH Bochum'un bulunduğu kentin gelişiminde söz sahibi olmayı ve tasarım kararlarını yönlendirmeyi sürdüreceğini anımsatmaktadır. Bu bağlamda, yapılan çalışma "Bochum üzerinde gökyüzü" nü mimari ve kentsel anlamda aydınlık kılacak etmenlere katılmaktadır.

¹ Atölye 1 Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde Bina Bilgisi ve Mimari Tasarım derslerini sürdürmekle görevli çalışma gruplarından birisidir. Doç. Dr. Nur Çağlar, Yard. Doç. Dr. Zeynep Uludağ, Öğr. Gör. Dr. Adnan Aksu, Öğr. Gör. Erdal Sorgucu, Araş.Gör. Murat Sönmez'den oluşmaktadır.

² Kentin arka tarafı

1. GRUP (MELTEM MİMARŞİNANOĞLU, LEOC FELIX, RUDOLF VAN EE, EWA SZAFRANIEC, HASAN YILDIZ)

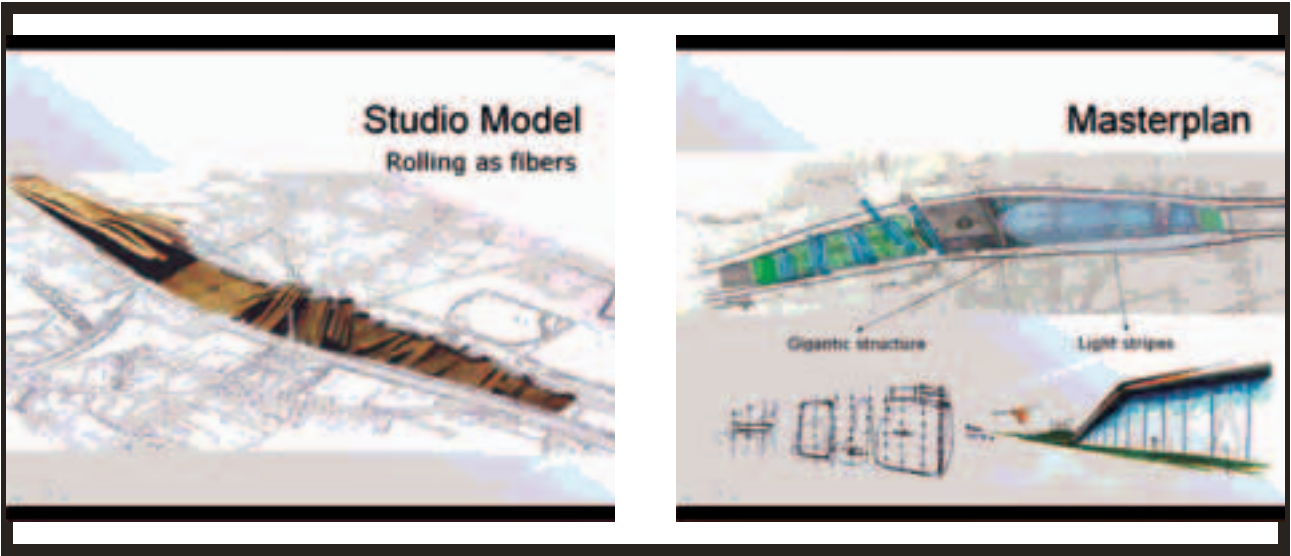
2. GRUP (MURAT SÖNMEZ, DANIEL KNIJNENBURG, KATARZYNA STEINHOF, KARAM WALY, MICHAEL HIRSCH, SCOTT ROSE)

3. GRUP (RITA SOUSA LOPES, YEVGENIJ SOKOLOV, FÁBIO DANIEL CORTÊS PAULO, MICHAEL AKENYA, DEBORAH KLEIN, ELKE MIEDEMA)

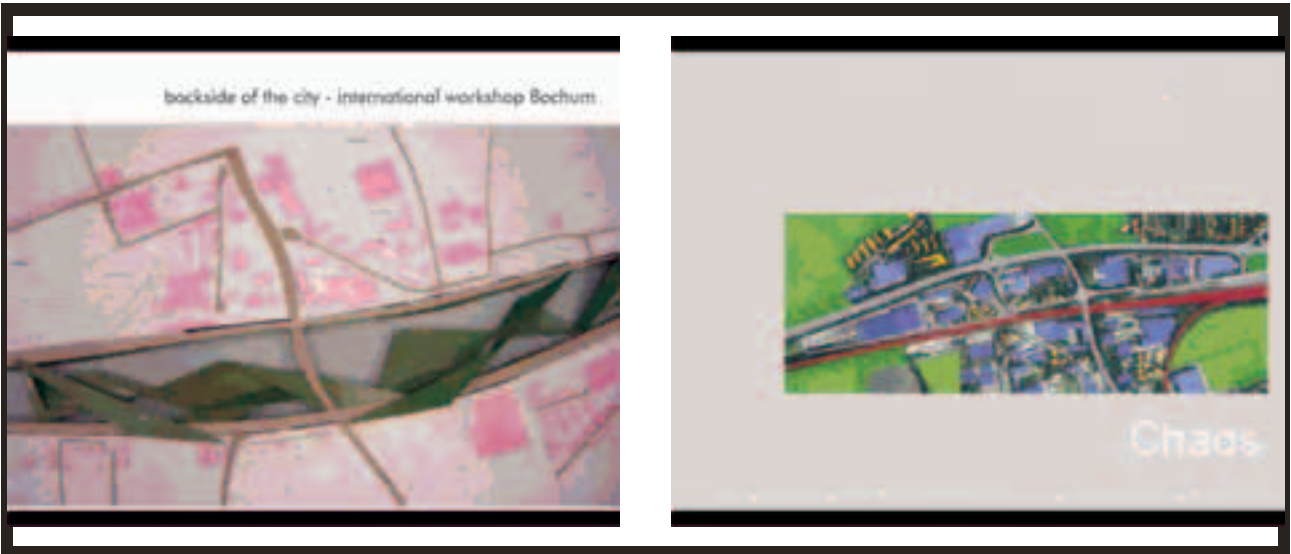
4. GRUP (ECE BANU GÜNYOL, JEREMY GRIFFIN, GIULIA PRANDI, NADINE BOMBACH, MARTIN JURSA)

5. GRUP (BARTOSZ DENDURA, MIKE GATTAS, JAIME MESQUITA, MATTIA TOMMASELLI, TOBIAS WESSEL, CHISTIAN SCHAEFER)

6. GRUP (GİZEM YENİARAS, JÜRGEN VAN ERK, BJÖRN KUBLANK, MONICA MORGONI, CHRISTIAN SPRÖD)

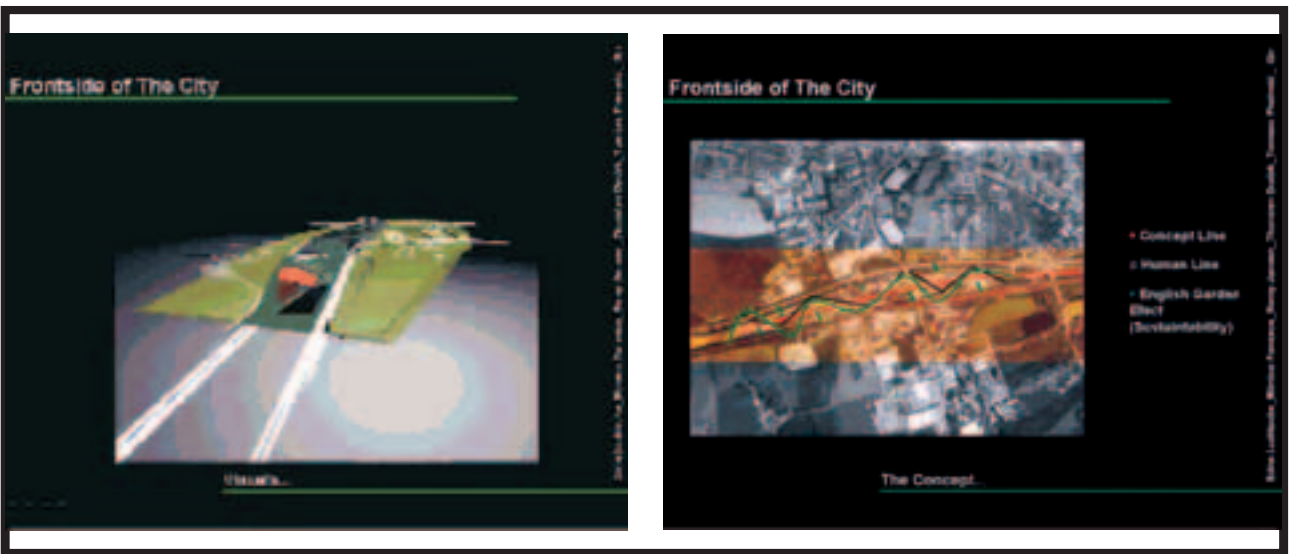
7. GRUP (NATHALIE PONAMAREV, DANIELA DÖRMER, SABINA CHMIEL, ANDREA SCOTTON, BRIAN BUCKNER, MICHEL VAN LOON)

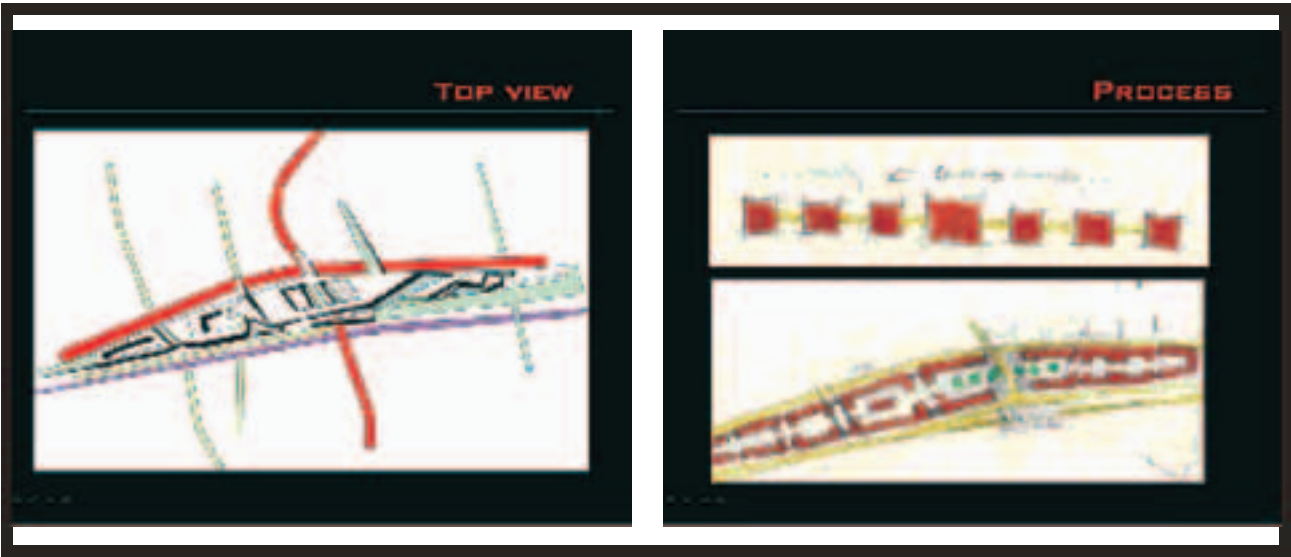
8. GRUP (AYÇA İLERİ, CARLA COSTA, ALEXANDER SCHUNN, RAMONA SCHÜTT, THERESA HINTERWÄLDER)

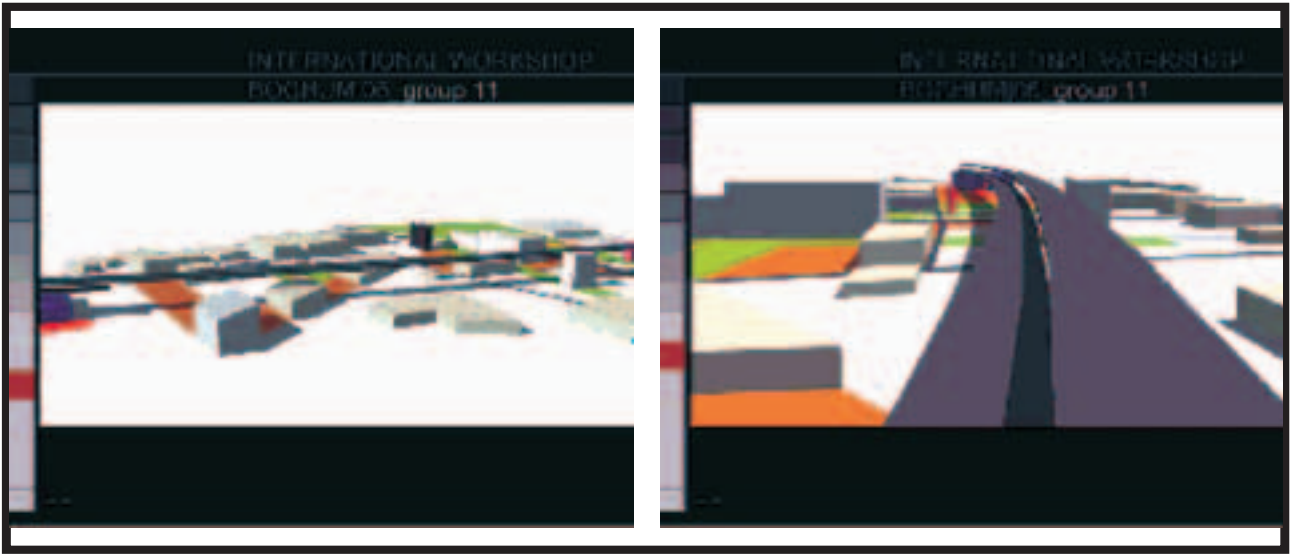
9. GRUP (EDNA LUDDECKE, MÓNICA FONSECA, REMY JANSEN, THORSTEN DUDEK, TOMASZ PIWINSKI)

10. GRUP (MAARTJE VAN BAVEL, MÈLINA SANTOS, KERSTIN STREITH, LORENZO PASQUALINI, JAROSLAW KLICZYKOWSKI, SUN CHEN)

11. GRUP (DULCE MATEUS, THORSTEN HUXEL, MAGDALENA GOLEŃA, ULRIKE MEINHARDT, BOB VAN DEN MEIRACKER, ALEXANDER BECH)

12. GRUP (SARAH VON HOERSTEN, JULIE LA RUE, STEFANO SABATINO, MICHAEL ZIMMERMANN, GERMAR REITZE)

